

LELKIPÁSZTOR

ÉVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XLVI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1971. FEBRUÁR

TARTALOMJEGYZÉK

CSEENDBEN ISTEN ELŐTT

Elkötelezettek vagyunk (D. Dr. Ottlyk Ernő) — — — — 65

TANULMÁNY

A jövő emberét keressük! (Dr. Heinz Eduard Tödt) — — 68

KRÓNIKA

Püspöki jelentés az Országos Presbitérium 1970. december
17-én tartott ülésén (D. Káldy Zoltán) — — — — — 79

FÓRUM

Útkeresés a lelkigondozásban (Görög Tibor) — — — — 90

HALOTTAINK

Fabók Ferenc (Fábry István) — — — — — — — 92

Hoffmann Ernő (Nagy István) — — — — — — — 93

Gyúrói Nagy Lajos (D. Dr. Ottlyk Ernő) — — — — — — 94

Fábri Mihály (Gartai István) — — — — — — — 95

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Böjt 3. vasárnapja (Balikó Zolán) — — — — — — — 97

Böjt 4. vasárnapja (Muntag Andor) — — — — — — — 100

Böjt 5. vasárnapja (Dr. Kósa Pál) — — — — — — — 104

Virágvasárnap (Dr. Hafenscher Károly) — — — — — — — 107

Nagycsütörtök (Benzúr László) — — — — — — — 111

Nagypéntek (Csizmadia Sándor) — — — — — — — 114

Nagyszombat (Káposzta Lajos) — — — — — — — 117

Húsvét ünnepe (D. Koren Emil) — — — — — — — 120

Húsvét 2. napja (Dr. Fabiny Tibor) — — — — — — — 125

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Pröhle Károly

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 20,— forint, fél évre 120,— forint, egy évre 240,— forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 220 507
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142—074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya
71.015/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest, F. v.: Bolgár Imre
indexszám: 26 451

ELKÖTELEZETTEK VAGYUNK

Mindenki elkötelezett, aki tartozik valahová. Aki Jézus Krisztushoz tartozik, az néki elkötelezett. Őt követjük, mert az evangélium maga Jézus Krisztus. Az ő küldetésében járunk, a mai világban. Minden igehirdetés és tevékenység alapja az egyházban a megfeszített és feltámadott Jézus Krisztus. A személyébe vetett hit nélkül a keresztyénség alapja omlik össze még akkor is, ha megmaradnak a keresztyén eszmények és formák.

De ez a Jézus Krisztus az embertársak iránti szerető odaadásra indít minket. Az evangéliumot, amelyről az egyház a világban tanúskodik, nem lehet kifejezni anélkül, hogy ne vegyük figyelembe a mai embert, a mai társadalmat, a mai világot. Csak annak a teológiának van jövője, amely a mai világ életében elkötelezett, és a társadalomért felelősséget vállaló magatartásban gyökerezik. Hiszen a teológia a keresztyén hit és élet reflexiója meghatározott korban, társadalomban, kultúrában, Ezért kell a keresztyén tanítást mindig újrafogalmazni, hogy a különböző korban, társadalomban, kultúrában élő ember megérthesse.

Bizonyos, hogy a jövő ennek a célkitűzésnek kedvez. A cél, ami felé Isten vezeti egyházunkat, az, hogy a Jézus Krisztusban való hitünk itt és most teremje meg gyümölcseit, a mai emberekben, mai családokban, a mai társadalomban dolgozó hívő emberek cselekedeteiben.

A felzárkózás teológiai felismeréseinkhez állandó feladat, türelmes, meggyőző munkát, szívós kitartást igényel. Nem egyszerre és nem automatikusan megy végbe egész egyházi közéletünk áthatása mai teológiai felismeréseink igazságával. Mégis isten iránti hálával mondhatjuk, hogy fokozatosan előbbrejutunk egyházunk teológiai felismeréseinek elfogadásában, vállalásában és élésében, s egyre inkább megvalósul az alapkérdésekben a belső egység, a közös nevezők bázisa, egyre megalapozottabban küzdünk a célért, hogy gyülekezeteinkben a Krisztus evangéliuma a mai társadalmunk kérétei között élő ember javára és eligazítására szólaljon meg.

Az a konkrét terület, ahol erkölcsi erőnkkel segíthetünk népünknek, a közösségi tudat, közösségi magatartás kialakítása terén jelentkezik. Az emberi szolidaritás vállalásának az emberi élet minden területén meg kell mutatkoznia. A keresztyén ember élete kiszakíthatatlanul beleszövődik a társadalmi és gazdasági környezetbe. Sem a keresztyén ember, sem az egyház, sem az egyház teológiája, sem az egyház lelkipásztori szolgálata ki nem kerülheti

az emberi együttélés alapvető kérdéseivel való foglalkozást. Természetesen, amikor a gazdasági élet kérdéseire közeledünk, a Bibliát nem tekinthetjük olyan törvénykönyvnek, amelyben minden előforduló esetre részletes szabályozást találunk. De Isten minden-
nel ellátott minket világi feladataink gyakorlásában is, mert nekünk adta a hit és ész ajándékát. A világi élet kérdései józan megítélést igényelnek. A keresztyén emberben is meg kell lennie annak a bátorságnak, hogy értelmét használja. A világi dolgokra vonatkozóban ez nem lehet másként, de ezt sem cselekszi hitétől függetlenül. A termelőmunkának közösségekbe való összefogása, az összehangolt együttes munka, amelynek célja az egyéni és a közösségi érdek egyaránt történő szolgálata, nemcsak nem ellenkezik a hit és ész feltételeivel, hanem különösen alkalmas lehetőséget nyújt ahhoz, hogy az ember Istentől kapott rendeltetését ennek keretében valósítsa meg.

Az összefogásban rejlő erő mindig hatalmasabb, mint az egyes ember ereje. Keresztyén felelősséggel, jó lelkiismerettel kell állnia a keresztyén embernek minden jó ügy érdekében való emberi összefogás mellé.

Az ilyen összefogásban hatalmas erők rejlenek, nagy erkölcsi értékek valósulnak meg. Az összeférhetetlenségnek, veszekedésnek, széthúzásnak és más egyéb közösségellenes bűnöknek nem lehet tétlen szemlélője a keresztyén ember. Hasonlóan kell megítélnie a gondatlan kezelést, aminek következtében nagy értékek mennek tönkre, a lopások különféle nemeit, a bér csalásokat, a hanyag és felelőtlen munkavégzést, a kapun belüli vagy kívüli dologkerülést.

A keresztyénség közösségi magatartást kíván és a közösség szolálatára hív minden keresztyént a krisztusi felebaráti szeretet parancsa.

Ezen a téren nem kell semmi különlegeset sem tennie a keresztyén embernek ahhoz, hogy segítse társadalmunk fejlődését, s máris olyan szolgálatot végez, amely kedves Isten és ember előtt, s amely mélyen benne gyökerezik egyházunk ősi tanításában és magatartásában.

A keresztyén ember közösségi magatartásának, közösségi lelkületének át kell hatnia az egész életet, láthatóvá kell lennie annak, hogy Isten őt közösségre teremtette embertársaival.

A szocialista haza szeretete azt jelenti számunkra, hogy embertársainknak szolgálunk ebben az országban, munkánkkal, építő, segítő szeretetünkkel, hogy továbbemelkedjék a jólét, s minél szebben és jobban fejlődjék emberi együttélésünk ebben a hazában. Közös ügy hazánk szeretete, egységbe fűz minden emberrel, aki ebben az országban részt vesz az emberek javáért folytatott munkában. Ezért függ össze a szocialista haza és a nemzeti egység fogalma. Mert mindnyájan érdekeltek vagyunk ennek a hazának fejlődésében és felvirágzásában.

Mi, keresztyének, itt is az emberszeretet indítékából cselekszünk, mert amikor az embereket szolgáljuk, az élet előbbrevitelét segítjük, akkor szeretjük hazánkat. Ezt a személyes hangú vallomás melegeivel így lehet kifejezni: szeretem hazámat, mert Jézust követem az emberszeretet és a szolgálat útján.

A hazaszeretethez és az emberiség iránti szeretethez az alapállása minden idők keresztyén magatartásának az alapja és kiindulása. Erről vizsgáljuk minden nemzedék az egyházban is. A mi nemzedékünk is Istennek és a történelemnek a színe előtt él és cselekszik.

A nemzeti egységnek a tartalma: a társadalom valamennyi dolgozó osztályának és rétegének szövetsége a szocializmus építésére. A szocializmus építése érdeke a haza minden fiának, mindegyikünk együtt boldogul a közösséggel, együtt gyarapszik a hazával. Ilyen nemzeti egység ellentétes érdekű osztályokból álló társadalomban soha nem alakulhat ki.

A nemzeti egység, a szocialista hazafiság, az állampolgári hűség, közös jövőnk szolgálata, természetes velejárója a keresztyén ember gyakorlati magatartásának, a felebaráti szeretetnek. Ebben a nagy összefogásban hívők és nem hívők egyek, mert az emberért, hazánk jövőjéért, mindnyájunk jobb és gazdagabb életéért történik. Ezen a területen vagyunk egyek szocializmust építő népünkkel, évszázadok alatt kiküzdött haladó hagyományaink nyomán.

Nem vagyunk és nem lehetünk semlegesek. Elkötelezettek vagyunk, mert Jézus Krisztushoz tartozunk, az ő szeretetakaratát követjük, s általa felebaráti szeretetben járunk, az emberért, hazánkért, társadalmunkért, békés jövőnkért.

D. Dr. Ottlyk Ernő

A jövő emberét keressük!

Jézus alkotó követése világunk válságában

Dr. Heinz Eduard Tödt, heidelbergi professzor előadása a Lutheránus Világszövetség nagygyűlésén. Evian-les-Bains, 1970. július 14—25.

I. Az emberiség története mint a megigazulás üzenetének teológiai dimenziója

A modern világ alapstruktúrája szerint válságok világa; nincs szilárd, önmagában biztos állaga. Civilizációja rászorul arra, hogy az ember gondosan szabályozza, tervezze és továbbfejlessze. Ha nem sikerül ez, ha rosszul használják az eszközöket, ha háborúk és szociális igazságtalanságok zavarnak és a fejlődést megrekesztik, azonnal megnövekszik a veszély tudata. Ez történik ma, amikor terjed a válság tudatának új hulláma.

Aki a világ jövőjéért felelős, nem vonhatja ki magát a válság tudata alól. Nem a gyengeség, hanem az éberség jele, ha a keresztyénség nyugtalan, és felteszi magának a kérdést, hogy ebben a szituációban mivel tartozik az emberiségnek. Erre a kérdésre adott feleleten válnak el a frontok. A keresztyénség körében minden földrészen nyilván kétféle tájékozódási irányzat küzd ma egymással. Élesen polarizálódva vonják kétségbe egymás létjogosultságát.

Egyik oldalon követelik, hogy a keresztyénség radikálisan térjen meg a világhoz, és vesse be minden erejét világátalakító akciókba. Azt kívánják, hogy az egyház térjen át forradalmi akciókra, hogy végre feloldódjék a társadalomban. Nem önmegtartás, hanem a teljes önfeláldozás felel meg az egyház küldetésének, és teremthet teret Isten országa igazi igazságának.

Az ellenkező oldal ezt mondja: Ha az egyháznak mint kisebbségnek valóban sikerülne az életkörülményeket önmaga feláldozása árán humanizálni, akkor sem felelne meg küldetésének, mert Jézus küldetéséből származó feladata minden időben meghaladja azt, amit ember megvalósíthat. Az egyháznak minden szolidaritása mellett kritikusan kell szembenállnia a világgal — különben elkerülhetetlenül e világ beleillesztett részévé lesz, különben nem lehet a föld sója, és nem közvetíthet olyan reménységet, amely meghalad (transzcendál) minden e világban elérhetőt. Csak minden evilágin túllépve tarthatja ébren az ember igazi emberségének a kérdését.

Ezt a polarizációt közülünk legtöbben bizonyára hamis alternatívának érzik. A modernség a haladást és a változtatást teszi legfőbb törvényé. A tradíció viszont kezkesedik az egyház sajátosságáért és identitásáért kívánja biztosítani. Ha nem akarjuk, hogy a kettő egymással hamis ellentétbe kerüljön, meg kell mutatnunk, hogy a kritikusan elfogadott tradícióban hogyan rejlenek a feleletek a holnap és a holnapután kérdéseire.

Ez a feladat már az utolsó nagygyűlésen Helsinkiben, 1963-ban is felmerült. A nagygyűlés üzenete kijelenti: Luther reformációjának kiinduló kérdése, ti. ez a kérdés: Hogyan szerzek kegyelmes Istent? már nem kérdése a mai embernek. Az ember a modern világban radikálisabban kérdez, elemibben; mert mások az életkörülményei. Nem bűne alatt szenved, hanem létének értelmetlensége miatt, ezért azt kérdezi, hogy van-e egyáltalában Isten. A modern embert Luther kiinduló kérdésére kötelezni, azt jelentené: idegen terhet rakni rá, olyan törvényt alá vetni, amely alatt összetörne. Milyen következtetéseket vontak le mármint ebből a felismerésből a reformátori egyházak mondanivalójára és cselekvésére vonatkozóan?

1966-ban Gerhard Gloege egy döntő tételt formulázott meg. Kimutatja, hogy maga Luther felismerte, hogy ez a kérdése: Hogyan szerzek kegyelmes Istent? ferde, hamis, szakadékba vivő kérdés, mert magától Istentől kapott rá megsemmisítő feleletet, mert antropocentrikus kérdés, és Istennek hamis szerepet tulajdonít. Csak akkor gondolkozunk és cselekszünk teológiailag, ha Isten kérdése felől tájékozódunk. Ez a kérdés pedig így hangzik: Hogyan szerzem vissza teremtményemet? Csak ez a nézőpont lehet lényeges: Hogyan éri el Isten a világot, a teremtményét, a tulajdonát? Bonhoeffer így mondja ezt fogsági leveleiben: Hogyan veszi igénybe Jézus Krisztus a nagykorúvá lett világot? Isten uralma, Isten országa ott valósul, ahol Isten akarata élő embereket szolgálatába állít, és a világot túl viszi azon, ami abban adva van.

A teológiának tehát Istennek erre a világra vonatkozó végérvényes, eszhatológikus akaratáról kell beszélnie, amely azonban csak Jézusban ismerhető meg és azokban az erőkből, amelyek Jézus által adatnak az emberiségnek, hogy alkotóan teljesítsék ezt az isteni akaratot. Luther kiinduló kérdése: Hogyan szerzek kegyelmes Istent? nem lehet tehát vezérvkérdése sem a teológiának, sem az igehirdetésnek. Túlságosan a magányos szerzetes kérdése ez, a lelkiismeret mélységéig megrettent szerzetesé, aki semmi mással, csak a saját üdvösségével törődik. Ennek a lelkiismeretnek a vádjá és üdvösségért való aggodása miatt lesz az ember magányossá, elszigetelődésbe terelődik, ami az emberektől való elzárkózásával nyenyet. A Római levél, a reformáció fő forrása sem az egyes ember üdvösségért való aggodásán tájékozódik. Nagyszabású váddal kezdődik az emberiség ellen, amely Isten igazságával szemben önmagát romboló ellentmondásokba bonyolódik, úgyhogy nem lehet mentsége. Ezzel az univerzális háttérrel világítja meg, hogy mit jelent a megigazulás, a bűnbocsánat, a hit és a szeretet. Egyetértek Gerhard Gloegével: Az evangéliumból folyó megigazulás az emberiséget, a világot érintő eseményként valósul meg.

Akkor azonban a Krisztus által adott megbékélés jelentőségét ma is csak úgy tudjuk felfogni, ha a tulajdonképpeni teológiai kérdésből indulunk ki: Hogyan veszi igénybe Krisztus ezt a világot? Ezt a világot — ez nem jelent valami elvontat, általánost, hanem az emberi fejlődés folyamatát egészen konkrét mai kiélezettségében.

Ez a kérdés egyáltalában nem idegen annak az embernek a számára, aki az individuális Isten-kérdést elejtette. Mert a modern ember tudja, hogy ő maga az emberiség történetének az alanya. Tudja, hogy részesedik a felelősségben a világtörténet kimeneteléért. Bármennyire evilágian gondolkodik, bármennyire radikálisan antropológikus módon orientálódik, bármennyire legkézenfekvőbb kérdése: Hogyan boldogulok önmagammal és embertársaimmal? — mégis tudja, hogy ezek a kérdések beletorkollanak a világ sorsába. Az emberiség az előtt a kérdés előtt áll, hogy képes-e

még arra, hogy jövője legyen, vagy önmagával meghasonulva tönkremegy hidrogénbombáktól, biológiai fegyverektől és kémiai szerektől. Ez volna mindenesetre az a lebukás az értelmetlenségbe, amelytől a modern ember veszélyeztetve látja magát. De világos az, hogy a nihilista önelpusztítás lehetősége növekedne, anyagilag ugyanúgy, mint lelkileg.

E veszéllyel szembenézve kell hirdetni az evangéliumot, amely véget vet a világfélelemnek, és bátorítást ad megtérésre és új életre. Az a tény, hogy Krisztus meghalt az emberiségért, jelzi, hogy a világtörténelem véget jelentő kollektív öngyilkosság nem lehet az Isten végső akarata teremtményeire nézve. Krisztus megbékéltető cselekedetében új szabadság, új remény jelenik meg.

II. Az emberiség mai válságának alapvonásai

Aki Krisztus megbékítő akaratától inspirálva néz szembe korunk konkrét ínségeivel, az az Ő követőjévé lesz, az megkísérli, hogy Krisztus világért végzett szolgálatát hozzá hasonlóan végezze a jelenben. Itt feltétlenül alkotó Krisztus-követésre van szükség, mert a modern világ kényszerűségeivel és lehetőségeivel új, termékeny feleleteket követel. Ezeknek a feleleteknek bele kell találniuk a mai válságba. Ezért van szükség arra, hogy e válság alapvonásait a lehető legkonkrétabbul tudatosítsuk. Ezt szeretnénk most elvégezni a mögöttünk álló évtized rövid mérlegével; mert ez az évtized nagy reményekkel kezdődött, és széles körű csalódásokkal, vagy éppen depresszióval végződött.

Kezdetekor az ENSZ meghirdette a világ fejlesztésének évtizedét partnerségi alapon. Eleinte eredményes volt. A világ közvéleményében a gondolkodás megváltozásának nagy folyamata indult meg. Terjedt az a meggyőződés, hogy az univerzális világtársadalomra fejlődés nemcsak jámbor óhaj, hanem döntő feltétele az emberiség életben maradásának. Igazságosabb politikai és szociális-gazdasági struktúrákat kell kifejleszteni a nemzetközi rendszerben, ha nem akarjuk, hogy a feltorlódtott ellentétfeszültségek a katasztrófák láncolatát indítsák el.

Az egyházak sokat tettek azért, hogy ezt a felismerést terjesszék. A Második Vatikáni Zsinat indításait felvéve kijelentette a „Populorum Progressio” enciklika, hogy a fejlődés a béke új neve; élesen elítéli a jelenlegi világkereskedelmi rendszer szervezetét és feltételeit. Az „Egyház és társadalom” témáját tárgyaló ökumenikus tanulmányi konferencia 1966-ban addig soha nem tapasztalt mértékben tudatosította az ipari nemzetekben a harmadik világ szükségeit és követeléseit. Erős visszhangra talált ez az Egyházak Világtanácsának Nagygyűlésén Uppsalában 1968-ban. Ezen túlmenően egyháztörténeti eseményként kell értékelnünk, hogy az Egyházak Ökumenikus Tanácsa és egy pápai küldöttség először fogtak össze egy hosszú lejáratú közös kezdeményezésre. Az 1968. évi Beiruti Konferencia jelentésének első mondata programszerűen hangzik: „A világkeresztyénység nagyobb egyházai közösen kezdeményeznek egy programot a világtávlátú együttműködés támogatására a fejlesztés érdekében.” Ez a mondat két szempontból fontos: egyrészt megfogalmazza a fejlesztés szolgálatának közös szándékát; másrészt viszont kimondja, hogy az egyházak a világkeresztyénység részeinek tekintendők, vagyis komolyan veszi a keresztyén küldetés univerzalitását. Azóta az egyházak egész sora követte gyakorlatilag az uppsalai javaslatot, és megkezdte az egyházi háztartás bizonyos részeit fejlesztési segélyre bevetni.

Mindezt ígéretes új kezdetként kell értékelnünk. De a szépítés vétkébe esnénk, ha nem vázolnánk a visszahúzó folyamatokat. A római ka-

tolikus egyház súlyos válságban van, amelynek kimenetele fogja megmutatni, hogy sikerrel járt-e a kitárulkozás a világ felé, amelyet XXIII. János nagylelkűen kezdeményezett. Visszahatás érezhető az Ökumenikus Tanács tagegyházainál is: az első fejlesztési évtized eredményeitől sokan csalódottan húzódnak vissza helyi és regionális elszigetelődésbe. Sok esetben nem sikerült a helyi gyülekezetek tagjaival megérintni az ökumenikus feladatot. Mivel a gyülekezet hatékony tájékoztatása és aktív részvétele alig sikerült ebben az évtizedben, sokan elfordulnak gyakorlatilag és teológiaiilag az ökumenikus feladattól.

Mindez objektív szempontból nagyon veszélyes helyzetben történik. Mert a fejlődő országokban az egy főre eső bruttó nemzeti termelés az utolsó évtizedben valóban nem emelkedett. Megerősödött a széles tömegeknek az az akarata, hogy kivívják a maguk részesedését a civilizáció javaiban, az úgynevezett „váradalmak forradalma” gyorsan halad előre, de az objektív előrelépések jórészt elmaradtak. Már 1968-ban 45,5 milliárd US-dollár nyomasztó súlya nehezedett a fejlődő országokra, és az adósságtörlesztés az önsegélyezés tőkét fogyasztotta.

Az 1969. évi híres Pearson-jelentés „Társak a fejlesztésben” (Partners in Development) mégsem mer átfogó követeléseket támasztani a gazdasági ipari országokkal szemben. Az ipari országok fejlesztési segélyének bruttó nemzeti jövedelmük 0,7 százalékára való felemelését javasolja 1975-ig, vagy éppen 1980-ig. Emellett meg kell mondani, hogy a Pearson-jelentés józan és reális. Többet, mint 0,7 százalékot nem lehet várni az ipari országoktól. A Pearson-jelentés eleve lemond arról is, hogy megnevezze a politikai törekvéseket az igazságtalan és a szociális fejlődést gátló struktúrák változtatására a fejlődő és az ipari országokban, noha ez döntő probléma. Ez a jelentés éppen józan realizmusával teszi nyilvánvalóvá viszonyaink objektív értelmetlenségét, azt az értelmetlenséget, amelyet a beiruti konferencia jelentése röviden és találóan jellemez, amikor ezt mondja: „Minden keresztyénnek súlyos felelőssége van abban a világban, amelyben egész normálisnak tűnik, hogy évente 600 milliárd márkát adnak ki fegyverkezésre, miközben bajosan lehet 40 milliárd márkát összehozni a gazdasági és szociális együttműködés feladataira.” (Német kiadás, 10. lap)

Az utolsó évtized mérlege tehát világos. Az egyik oldalon a technológiai értelem győzelmes eredményt ünnepel: sikerült az embernek a föld nehézségi erejétől emancipálódni, és a tudományos kutatás első laboratóriumát a holdra, egy másik égitestre átvinni. Az emberi expanzióknak erre a tetterre százazrek agya és munkaereje állott készen. A technikai fantázia legyőzött minden határt, amely a természettől adottnak látszott. Az emberi hatalomnak és nemzeti öngigazolásnak erre a büszke demonstrálására minden pénz és anyagi eszköz ugyanúgy rendelkezésre állt, mint ahogyan azt a félelem nyomása alatt hatalmas fenyegető és elriasztó katonai berendezésekbe és szervezetekbe is beruházzák. De mindig hiányzik az elegendő eszköz, ha arról van szó, hogy a föld képét valamelyest emberire formáljuk, ha a nyomorgyedeket kell felszámolni, ha az éhező tömegek részüket kéri az élelemből, a modern nevelésből és a szociális haladásból, ha intézményeket és szervezeteket kell létesíteni, amelyek lehetővé teszik a békét és a produktív nemzetközi fejlődést. A nemzetek tervlistáján első helyen áll a technokrata terjeszkedés és a katonai biztonság; egészen a végén következik az, ami a szociális igazságtalanság kiküszöbölését, a szabadság szélesebb terének megteremtését, a nemzetek, a kontinensek és a fajok között az egyenrangú kapcsolatok fejlesztését és az átfogó humánus nevelést szolgálja.

Egészen valószínűtlen az, hogy ez a nagyon mélyen embertelen állapot sokáig eltűrhető lesz; minden földrészen érezzük, hogy gyülekeznek a robbanó erők, hogy véget vessenek a kibírhatatlan állapotoknak. De hogyan fog ez történni? Képesek lesznek a rombolás erői arra, hogy konstruktív erőkké alakuljanak? Vagy azok az erők fognak növekedni, amelyek tudnak a hatalom démoniságáról, és más úton érik el a társadalmak és a nemzetközi rendszer hathatós átalakítását?

Felénk keresztyének felé fordul a kérdés: Beletörődhetünk-e egyszerűen az emberiség pusztító önellenmondásába? Megelégedhetünk azzal a teológiai megállapítással, hogy az ellenmondás az emberi bűn kifejezése, és ezért nem lehet eltüntetni gonosz következményeit? Elismerhetjük-e kormányainkat és politikai vezetőinket, elfogadhatjuk-e hatalmuk törvényszerűségét, ha fel kell ismernünk, hogy — sokszor jóakaratok ellenére — nem teszik azt, ami objektíve szükséges és humánus, vagy nem is tehetik? Elfogadhatjuk egy világfolyamat öntörvényszerűségét, amely szemmel láthatóan életet pusztító katasztrófa felé tart, és kérdéssé teszi, hogy egyáltalában van-e még jövője emberi civilizációnak.

III. Tájékozódásunk kritériumai

1. A világot átalakító értelem tájékozódása

A keresztyénség kisebbség a világ népességében, de erősen képviselve van azokban a nemzetekben, akik fejlett tudománnyal és technikával rendelkeznek. A keresztyén hit a szekularizált világban, Európában is kisebbségi meggyőződés. Ha a közéletben akar hatni, akkor igazságával kell a humánus értelmet célba találnia. A keresztyén hit tartozik a világnak azzal a kritikai bizonyosságtétellel, hogy a világot formáló értelem rabul esett a világ hatalmi követelményeinek és nem igazodik a szeretet-höz, mint legfőbb humánus kritériumhoz. A tudományos értelem a hamis értékrend foglyaként produkálja a nagykorúsodott világ mélységes váltságát.

Szabad-e tekintetünket ennyire kiemelten és egyoldalúan a tudományos értelemre irányítani? Ez sokszor kívül esik a keresztyén gyülekezetek látóhatárán. Inkább úgy vélik, hogy a spontán tett, a pragmatikus értelem és a nyílt szív lényeges az embertárs számára. Ez azonban veszedelmes; mert mindennapi életünket már régóta áthatja a tudomány és a technika. Érzelmünk, reakcióink és elhatározásaink legtöbbször észrevétlenül követik a tömeginformációs eszközöket. Fel kell ismernünk, hogy a tudomány és a technika mennyire uralkodó hatalmakká lettek világunkban és bensőnkben, és új teológiai tájékozódást kell találnunk velük szemben.

Ezek a hatalmak még csak uralmuk kezdetén állnak; ezt hamar világozóssá lehet tenni. Kerek 40 000 éves történelem folyamán az úgynevezett Homo sapiens sok fáradsággal gyűjtött magának életfontosságú tudást. Egyetlen évszázad, mégpedig a 19. század elég volt ahhoz, hogy ennek a tudásnak az egész mennyisége megkétszereződjék. További megkétszereződés következett azután mindössze ötven év alatt. Ez idő szerint a rendelkezésre álló emberi tudás tizenöt éves időközönként kétszereződik meg (v. ö. Georg Picht, Mut zur Utopie, 1969, 74. lap). Aki rendelkezik ezzel a tudással, aki azt a leghamarabb tudja megsokszorozni, és aki alkalmazásának kritériumai felől dönt, az gazdag és hatalmas. Ebben van a döntő szegénysége a fejlődő országoknak, akik elég gyakran még saját értelmiségi rétegüket is elvesztik elvándorlás következtében. A tu-

dás nem áll rendelkezésre minden további nélkül nemzetközi módon. Ebben rejlik a nagyhatalmak uralmának legfontosabb alapja. Ők rendelkeznek a legnagyobb számú tudóssal, a leghatalmasabb képzőintézményekkel, a legnagyobb beruházásokkal a nevelés és a tudomány céljára.

Racionális és autonómia jellemzi még mindig a tudományt. Ezek a jellegzetességek érvényesek messzemenően az egyes tudományos munkáágakra is: kísérletekre és elméletalkotásra, tudományos eszmecserére és értékelésre. De eredményeinek alkalmazásai és következményei felett nem rendelkeznek a tudományok; kutatási eszközeik megválasztása is sokban függ az anyagiaktól, és egyre inkább tudományon kívüli kritériumokhoz igazodik. Űrkutatás és fegyverkezés, társadalmak gazdasági versengése és önbiztosítása diktálja az értékrendet, amelyhez a tudomány és a technika nagyhatalma igazodik. Ennek direkt és indirekt követelményei áthatják egész életünket.

Ha a kereszténység erősen van képviselve azokban a nemzetekben, amelyek technika és tudomány felett rendelkeznek, akkor világosan kell látnia a felelősségben való részesedését ebben a dologban. Az itt a kérdés, hogy milyen értékrenden tájékozódik a tudomány és a technika. Például, hogy csak a nemzeti hatalom növelését szolgálják, vagy elkötelezve tudják magukat az egész emberiség fejlődéséért és békéjéért való fáradozásra. Az értékrend megállapítása sokféleképpen befolyásolható: nyílt vitában, a tudósok ítéletalkotásával, a nevelési módszert átható szellemiséggel. Itt dől el, hogy a jövőben a szabadság és kezdeményezés tere mindig kisebb lesz-e, hogy a technokrata törekvések uralják az embereket vagy érvényt szereznek humánus szempontoknak.

Tételelem tehát ez: Ma a kereszténység döntő módon részesedik a felelősségben a tudomány szabadságáért és humánus orientálódásáért. De eddig alig vannak szervezetei és intézményei, amelyekkel ezt a felelősséget gyakorolná; mert az egyházak gyakorlatilag a tudományos problémák igen csekély ismeretével rendelkeznek. A teológia messzemenően elvesztette kapcsolatát a világot megváltoztató tudománnyal. Hibás történeti fejlődés ez, amelyet ma csak nehezen lehet korrigálni, mert a tudomány és technika őrült sebességgel terjeszkednek.

Mégis vannak lényeges kapcsoló pontjai e felelőség realizálásának. Nem arról van szó, hogy szaporítsuk a tudományos eredményeket — ez már úgyis történik —, hanem azok értelmét, jelentőségét és emberi következményeit kell tudományosan interpretálni. Ennek ma három területen kell történnie: először a világ fejlesztéséhez való egyházi hozzájárulásnál, másodsor a békekutató munkában, harmadszor a szociális átalakulás kutatásában, amely a városi és vidéki lakosságot bővületébe vonta, és a keresztény gyülekezet eddigi funkcióit sok tekintetben alapokig meőnően kérdéssé teszi.

Mindezekben a területeken egyik központi feladata a tudományos kutatásnak, hogy megvizsgálja, hogyan valósítható meg eleven kapcsolat egyfelől a bázis, vagyis a gyülekezeti tagok és aktív csoportok, másfelől az összegyházi és ökümenikus intézmények és feladataik között. Egy másik központi feladat mindezekben a területeken, teológiaiilag megalkotni a kapcsolatot a tudományos megismerés és a hit kijelentései között. A teológia kristályosodási ponttá lehet a tudomány és a tudósok számára, ha konkrétül felteszi a humánus felelősség kérdését, ha sokkal inkább felteszi, mint a pozitivistá tudomány köreiben, és ha pontosan átgondolt tudományos tervekké dolgozza ki azokat.

Ha tudatosítom magamban ezeket a feladatokat, akkor nem tudok annak a szószólója lenni, hogy az egyház és a teológia oldódják fel a

társadalomban; ellenkezőleg: egyedül a világtól való kritikus distancia, amelyre a keresztyénséget az evangélium üzenete felhívja, tudja őt képesé tenni arra, hogy a kor uralkodó tendenciáival szemben is belevésse az emberek lelkiismeretébe az ember igazi emberségének és jövőjének a kérdését. A teológia az értelmet saját rendeltetéséhez hívja vissza, ha képes arra, hogy Istennek teremtményei iránti szeretetét újra legfőbb kritériumként érvényesítse.

Kérdésem a Lutheránus Világszövetség jövőendő tájékozódására vonatkozóan így hangzik: Képesek leszünk-e arra, hogy konkrét utakat találjunk a tudomány szabadságáért és célkritériumaiért való felelősség-részségünk realizálására.

2. A két birodalomról szóló tanítás produktív értelme

A keresztyének felelősségrészségét a jelenkor konkrét válságában nem alapozom egyszerűen a ténylegesen adott értelemre. Tétélem sokkal inkább így hangzik: Ha az evangélium szabadságot és szeretetet teremt, akkor megadja azokat a kritériumokat is, amelyeken az értelem tájékozódhat, és szabaddá teheti magát hamis értékrendektől. Nem elvontan kell itt az értelemről beszélni, hanem arról az alakjáról, amellyel a mai tudományos technikai korunkban inkarnálódott.

Hogyan viszonyul azonban ez a két birodalomról szóló tanításhoz, ahogyan az ma a lutheranizmusban hat? Nem éppen azt akarja ez a tanítás, hogy az evangéliumot, a lelki birodalmat minden földi ügytől elhatárolja, és így a világot szabaddá tegye saját törvényszerűsége számára? Nem választja el ez a tanítás a szeretet üzenetét e világ szükségszerű rendjétől és az ennek megfelelő világi értelemtől? A két birodalomról szóló tanításnak ez a statikus-dualisztikus alkalmazása nagyon elterjedt; ezt alkalmazzák, amikor a közügyekben konzervatív kvietizmust és a magánéletben üdindividualizmust képviselnek. De ezzel elvétik a két birodalomról szóló tanítás igazságát és értelmét, és jótalanul hivatkoznak Lutherre. Ez minden aprólékos teológiai kutatás nélkül Luther saját magatartásából leolvasható. Luther minden bizonnyal szembeszállt a lelki és világi birodalom összekeverésével. Ugyanolyan határozottan harcolt a klerikalizmus ellen, mint a világi-politikai hivatalnak vagy a politikai akciónak a vallásos igazolása ellen; ezért nem türte például, hogy a parasztok felkelésüket mint az evangélium ügyét a keresztyénség nevében proklamálják.

Luther azonban mint a teológia doktora elkötelezve érezte magát arra, hogy követeléseivel, javaslataival és tanácsaival belenyúljon kora világi eseményeibe, és emlékeztesse a keresztyéneket különleges felelősségükre. Magánügyeikben erőszaknélküliséget és jogfeladást várt el tőlük, szigorúan követve a Hegyibeszéd Krisztus követésére szólító parancsolatait. Teológiája felhatalmazta őt arra, hogy új békejogot követeljen, amely leváltja a középkor önbíráskodási és önmegsegítési jogát; a Magnificat magyarázatában 1520/21-ben a népnek egészen formálisan jogi tanítást adott. Ismételten követelte iskolák felállítását, a közoktatás felépítését, és mindezt úgy értelmezte, mint az evangélium hirdetésének helyes következményét. 1530-ban mondott híres beszédében „Arról, hogy a gyermekeket iskoláztatni kell” ezt az izgalmas mondatot találjuk: „Ha tehát ki akarjuk mondani az igazat: az evilági béke, amely a legfőbb jó a földön, amely minden más földi javakat is magában foglal, tulajdonképpen az ige hirdető szolgálat igazi gyümölcse.” (WA 30,2,538)

Ha a földi béke az ige hirdető szolgálat igazi gyümölcse, akkor ezzel a szolgálattal kiemelkedő kritikai feladat is kapcsolódik. Szinte megfog-

hatalatlan számomra, hogyan lehet elfelejteni Luther éles és nyilvános vádját kora uralkodói ellen, a szegény ember tirannizálása és elnyomása ellen, és hogyan lehet Luther két birodalomról szóló tanításából szempontokat kiolvasni a hatalmon levők általános és kritikátlan igazolása érdekében (v. ö. pl. Luther kritikáját a fejedelmekről és az urakról a Bébére való intésben, 1525, WA 18,333). Ez a félreértés tulajdonképpen csak a parasztháború tragikus eseményéből érthető meg, amely a köztudatban annyira homloktérbe került.

Luther nagy szigorral méri az uralkodók gyakorlati tevékenységét Isten kegyelmes akaratához és az emberek konkrét szükségleteihez, amelyekhez az értelemnek és a szeretetnek igazodnia kell. Politika, jog, gazdaság és tudomány saját hatáskörük teljes elismerése mellett sem léteznek öntörvényűen valamilyen zárt térben, hanem szükségük van a kritikai helyreigazításra. Ennek gyakorlására azok vannak elkötelezve, akik gondolkodásuk megújulása alapján azután érdeklődnek, hogy mármost akkor mi az Isten jó és tökéletes akarata (Rm 12,2). Ha tehát Luther saját magatartásán, mint a két birodalomról szóló tanítása illetékes magyarázatán tájékozódunk, akkor arra tudjuk magunkat elkötelezve, hogy a mi korunkban hasonló felelősséget vállaljunk.

3. Az igaz emberség kritériuma Jézus küldetésében

Semmi sem látszik ma nehezebbnek a teológia számára, mint az, hogy a világrért való felelősség evangéliumban gyökerező kritériumait konkrétan megfogalmazza. Ennek egyik tárgyi oka a modern ember tapasztalatában rejlik. Isten akarata számunkra mély elrejtettségbe húzódott vissza. A korábbi generációk hitték, hogy Isten akaratát leolvashatják a teremtési rendből és a természeti törvényből. Ezért beszéltek elfogulatlanul az isteni világalomról. Számunkra ez már nem lehetséges. Tudjuk, hogy ma messzemenően magára az emberre marad az, hogy az élet struktúráit ebben a világban kialakítsa, és egészen újszerű folyamatokat indítson el. Tudjuk, hogy az egész életet a jövő felé kell irányítanunk, és kritériumait magunknak kell megtalálnunk. Ez az nagykorúság, amelyről Bonhoeffer olyan nyomatékosan beszél.

Ha korábban az ember bűne kimutatható volt a meglévő rendtől való eltérésből, akkor ma ezt a jövőre vonatkozó kudarcán kell lemérnünk. A bűn ma ott lesz láthatóvá, ahol az ember a megbízatását és rendeltetését elvét. Ez konkrétul azt jelenti: ahol az ember mint ennek a földnek a gondnoka emberhez méltatlanná alakítja ennek a világnak struktúráit és körülményeit, és így az embereket egymás ellenségévé teszi. Ha az ember tévedését a neki adott feladaton mérjük le, akkor persze úgy tűnik, hogy a teológia radikálisan antropológikussá lesz; mert hiszen minden a saját világában élő ember jövőjére van vonatkoztatva, és mindenért az ember felelős. De kitűnik, hogy az Isten-kérdés most új dimenzióban merül fel. Az embert, aki tud a világrért és jövőjéért való felelősségéről, szorongatja az a félelem, hogy sikerül-e ennek a felelősségnek megfelelnie. Látja, hogy milyen romboló ellentmondások szegülnek szembe feladatával, és érzi, hogy új lélekre, sőt új emberre van szükség ahhoz, hogy sikerüljön az ember jövője. Csak igazságossággal, szeretettel és humanitással áthatott világgal adható pozitív felelet a teológia kiinduló kérdésére: Hogyan szerzi vissza Isten a teremtményét, a világrért? Csak az ember megújulása által járhatja meg a világ. Honnan vegye a reménységet az ilyen megújulásra? Minden tapasztalat mégis csak azt mutatja, hogy a világ az embert mindig elrontja, és viszont az ember is a világrért. Végtelen kör ez, amelyben az egyik rossz okozza a másikat.

Ezért a kétségbeesés a józan világszemlélet legközvetlenebb kísérője, és az értelmetlenség a legvalószínűbb távlata.

Ebbe a helyzetbe szól bele az evangélium. Első és alapvető kijelentése nem az a nyomasztó követelés, hogy megteremtjük a jobb igazságosság világát. Első kijelentése bátorítás: Isten Krisztusban új kezdetet teremtett. Belőle árad új élet és szabadság. Aki minden tapasztalat ellenére hisz ennek az ígéretnek, az új bizakodást, új reménységet kap, és ki tudja vonni magát a negatív varázs alól, amelyet a romlás végzetes köre gyakorol rá.

Nem lehet és nem is akarjuk az ember jövője sikerülésének vagy elhibázásának sürgető kérdését kevésbé élesen feltenni. Hiszen fel kell tennünk azt a kérdést, hogy milyenek lesznek a jövőben azok a teremtmények, akiket az ember fog alkotni, ha még néhány fokkal tovább növekszik a képessége a genetikai anyag manipulációjára. Milyen lélek-lakozik majd ezekben a teremtményekben, akiket egyre inkább kikerülhetetlenül a társadalmi miljö szervezetében idomítanak, és akiknek ki kell bírniuk a szervezet egyúttal romboló ellentmondásait és ellentéteit?

Mi nem tervtelenül kérdezzük, a sötétben tapogatva a jövő emberének jövendő képe után. Mi tudunk olyan kritériumokról, amelyek feladhatatlanok, ha legalább is a valóságos ember képéről van szó. Amikor ugyanis a jövő emberét keressük, akkor azon tájékozódunk, akiről az evangélium azt mondja, hogy ő a végleges, az eszhatológikus ember, az elsősülött Isten fiai között. Jézusban és sorsában áll előttünk az igazi, tökéletes ember képe, őrajta ragyognak fel olyan kritériumok, amelyek irányítanak minket, amikor a jövőben részünkről felelősen vállalandó emberképet keressük.

Máté kísértéstörténetében prófétai anticipációval jelennek meg az emberiség nagy kísértései. Negyven napi és éjszakai böjtölés és éhezés után Jézust felkeresi a kísértő. Azt szuggerralja neki, hogy önségélyként csináljon kőből kenyereket. A világ minden birodalmának hatalmát és nagyságát ajánlja fel neki, hogy eltérítse az előtte álló útról, mégpedig a szenvedés útjáról. Jézus elutasítja, mert az ember minden önségélye, hatalma és dicsősége csak sátáni világot produkálhat, ha csak egy valamit meg nem marad benne: a másokért való önfeláldozás, a felebaráttal való együttsszenvedés, mert egyedül ez visz minket hozzá közelebb, még közelebb, mint bármiféle közös cselekvés. Jézus a kereszthez vezető úttal Isten akaratát fogadja el, mert minden produktivitás, minden önmegvalósítás, minden öröm üressé válik, ha a világ középpontjában nem áll a helyettesítő szenvedés, amely az embert feloldja a kötelékekből, amelyek őt önmagához kötik, és feloldja az aktivitás kényszeréből is, amely őt az önmegvalósításhoz köti. Itt tűnik ki az az igazság, amelyhez az emberi lét minden más kritériumának igazodnia kell, ha új reménységet akar adni az emberi nem jövőjére nézve. A világért való felelősséget, amely a hitből származik, az együttérzés vezeti: azért fog küzdeni, hogy a szenvedéseket ebben a világban a modern ember rendelkezésére álló minden eszközzel csökkentsék, a szolgálatra való készség pedig terjedjen a földön Jézus követésében. Úgy vélem, hogy végső soron ez a só, amely nélkül minden más hamar elromlik.

4. Egy végső következtetés

Előadásomból egész sor gyakorlati következtetést kell levonni. Szóltam már az egyházak új felelősségrészességéről a tudományokért, ezek függetlenségéért és humánus célkritériumokra való irányulásukért. További következtetéseket az LVSz számára a 17—22. számú tételeimben

találnak. Hadd mondjak ki most még egy gondolatot, amelyet a 20. század lutheránussága sokszor túl röviden intézett el. Az emberi méltóságról van szó. Faji megkülönböztetés, elnyomás, terror és kínzások következtében ma minden kontinensen kérdésesebbé lett ez, mint korábban bármikor. Teológiailag az emberek méltóságát visszavonhatatlanul megerősítette Krisztus azzal, hogy testvérükké fogadta őket, és életet adta értük. Senki sem áll nagyobb szolidaritásban Jézussal, mint a szenvedő ember. De meg kell vizsgálnunk magunkat, hogy milyen súllyal nehezedik hitünkre és lelkiismeretünkre embertársaink méltóságának és jogainak a jelenlegi megsértése. Teológiailag úgy kell megítélnünk ezeket a cselekedeteket, mint az embernek, az Isten képmásának meggyalázását. Arra van szükségünk, hogy érzékennyé legyünk az iránt, amivel mi mint keresztyének tartozunk azoknak, akik diszkriminációtól szenvednek. Tudjuk, hogy kenyeret kell előteremteni az éhség leküzdésére. De tudunk annak azonos sürgősségéről is, hogy az emberiség családjának számos tagja többre éhezik, mint kenyérre: a tényleges egyenjogúságra, arra a megbecsülésre, amely megvédi őket attól, hogy másoktól — tőlünk — függjenek. Egész egyszerűen emberi méltóságuk elismerésére éheznek. Ahol ezt az éhséget csillapítják, csak ott kezdődik a testvériség Isten előtt, amelyre mind elhívattunk.

Tételek 17—22-ig: Következtetések az LVSz számára

17. Az Ötödik Nagygyűlés áthelyezéséről való vita teljes élességgel vetette fel azt a kérdést, hogy milyen teológiai súlya van a keresztyénység számára az emberi jogok megsértésének. Nem vonhatjuk kétségbe, hogy embereket társadalmilag kizsákmányolnak, politikailag elnyomnak és fajilag diszkriminálnak minden földrészen, és lelki terror és kegyetlen kínzás fordul elő sok országban. Azt is látjuk, hogy az elnyomás és kizsákmányolás miatti vádakat nemcsak a jobb igazságosság érdekében hangoztatják, hanem politikai harcok önérdékű céljainak eszközül is felhasználják.

18. Az egyház politikai bizonyoságtételének ebben a helyzetben egyaránt lelkinak és kritikainak kell lennie. *Lelki* a bizonyoságtétel, ha abból indul ki, hogy Jézus síkraszállása a testvérekért sérthetetlen méltóságot adott az embernek, úgyhogy minden diszkrimináció és jogfosztás egyben az embernek mint Isten képmásának a meggyalázása. *Lelki* a bizonyoságtétel, ha a megbékélés szolgálatában áll, ha tehát az elnyomottakért való minden síkraszállást és a politikai konfliktusokba való minden beavatkozást ennek a célnak rendel alá. *Kritikai* az egyház politikai bizonyoságtétele, ha szabaddá teszi magát attól az ígézettől és csalóka látszattól, amelyet a társadalmakban mindenütt a rövidlejárátú érdekek és ideológiák idéznek elő. A kritikai bizonyoságtételnek megvesztegethetetlen információkon kell alapulnia, és konstruktív jövődől távlatokra kell irányulnia.

19. A nagygyűlés előkészítése közben és az ifjúsági delegátusok konferenciáján nyilvánvalóvá lett, hogy a modern ipari nemzetek tagjai mindig abban a veszélyben vannak, hogy fölényes szerepet vigyenek. Nem az ő dolguk, hogy a nemipari országokban elindítsák a fejlődést vagy akár a forradalmat is. A népeknek maguknak kell kezükbe venni sorsukat. Az egyház feladata, hogy az emberiség minden részének nagykorúságát információ és nevelés révén elismertesse az egész közvéleménnyel, mindenekelőtt pedig megvalósítsa saját aktivitásával. Ebből adódik, hogy két feladatnak elsőbbséget kell biztosítani a közvetlen fejlesztési segéllyel szemben:

a) A nemzetközi rendszerben, különösen a világkereskedelem rendszerében a változtatásokat úgy kell végrehajtani, hogy a nemipari országok is az önfelzárkózás és a nemzetközi együttműködés tisztességes lehetőségéhez jussanak.

b) Az ipari országokban úgy kell megváltoztatni a tájékozódást, a tudatot és a struktúrákat, hogy az imperialista magatartás formái leépüljenek a politikában és a gazdaságban, és érvényesüljenek az együttműködésnek a világ megbékélését szolgáló modelljei.

20. Az egyházak intézményes struktúrái történetileg összeszövédték a nemzeti államok politikai és pénzügyi struktúráival, és azokkal a partikuláris érdekekkel, amelyeket ezek követnek. Az egyházak gyakran ezért olyan mozdíthatatlanok és önfenntartásra beállítottak. A teológiai cél azonban az egyetemesen együttműködő egyház megvalósítása. Az Egyházak Világtanácsában és a hitvallásos világszövetségekben lépésről lépésre olyan struktúrákat kell alkotni, amelyek lehetővé teszik a regionális és univerzális együttműködést. Policentrikus tanulmányi, fejlesztési és szociális programok, amelyeket sokoldalú közreműködéssel állapítanak meg, a legjobb kiindulási pontul szolgálnak új struktúrák kialakítására és minden résztvevő gondolkodásának kooperatív átalakítására. Kezdeményező szerep jut itt különösen az ifjúsági delegátusoknak, akik életkörülményeik miatt a legnagyobb mozgékonyággal rendelkeznek.

2. A tudományos-technikai világnak az a rendszerében rejlő tendenciája, hogy kizárja a népesség széles tömegeit a hiteles információkból és a közakarat alakítás döntő folyamataiban való részvételből. Ez kiskorúságra, mozdíthatatlanságra és manipulálhatóságra vezet, valamint olyan ideológiai tudatalakulásra, amely a világ valóságos folyamatait nem tudja vagy nem akarja észrevenni. Egy illuzórikus világba való visszaszorulás az egyházakat is fenyegeti. Feladatuk az egyházaknak, hogy megbízható folyamatos hírszolgálatról gondoskodjanak három viszonylatban: 1. a társadalmi-politikai valóság és az egyházi élet között; 2. az egyház alapjai, a gyülekezetek és a vezető intézmények között egészen az ökumenikus világszervezetekig; 3. az egyházak között széles körű közvetlen kapcsolatokban, nemcsak az egyház reprezentánsai, hanem sokféle csoport révén, hogy találkozásaikban konkretizálódjék az „universale communio sanctorum” (a szentek egyetemes közössége). Ahhoz, hogy a kommunikáció ebben a három irányban intenzívvé legyen, szükség van a modern információ- és rendszerelméletek felismeréseinek alkalmazására.

22. Ha ma a keresztyénség a világért való felelősségét konkrét információval és gyakorlati politikai bizonyosságtétellel kezdi vállalni, akkor nem jár le a teológia kora. A teológia életszükséglet ma sokkal inkább, mint bármikor. A hitet kell érvényre juttatnia, amely a keresztyéneket minden különbözőségük és eltérésük ellenére egyesíti, és a várakozásaiknak azonos irányt ad. Ha a lutheránusság a teológiai gondolkodás nagy hagyományait vallhatja magáénak, akkor kell, hogy ezeket az új világ-helyzetben alkotóan vigye tovább.

PÜSPÖKI JELENTÉS

az Országos Presbitérium 1970. december 17-én tartott ülésén

Ebben az esztendőben törvényeinknek megfelelően nem tartunk országos közgyűlést. Az Országos Presbitérium hivatott arra, hogy meghallgassa és értékelje Országos Egyházunk 1969-ben, illetőleg 1970-ben végzett munkáját. Valamennyi munkaágról részletes jelentéseket készítettünk, melyek püspöki jelentésemet követően a Presbitérium elé kerülnek. Jelentésemben arra szorítkozom, hogy egyházunk életének jellemző vonásait rajzoljam meg. Elemezzem egyházunk szolgálatának teológiai, egyházpolitikai és politikai vonalait és felhívjam a figyelmet azokra a kötelezettségekre, amelyek egyházunkra várnak az előttünk álló időszakban.

Jubileumok

Meg kell emlékeznünk néhány jubileumról, melyek népünk és egyházunk életével vannak kapcsolatban.

Ez év április 4-én ünnepelte népünk hazánk felszabadulásának 25. jubileumát. A jubileum népünk számára nagyszerű alkalom volt arra, hogy felmérje azt a negyedszázados utat, amely a háborús romoktól indult, kemény munkán és verejtéken keresztül vezetett a szocializmus alapjainak lerakásáig. Népünk a jubileumon meglepéssel állapíthatta meg, hogy sok nehézséget legyőzve, az építést akadályozó erőket leküzdve, sokszor szinte hihetetlennek látszó eredményeket ért el.

Egyházunk is örömmel emlékezett meg e jubileumról. Egyfelől azal a hálával, hogy az elért eredmények egyházunk tagjainak is emberibb és boldogabb életet biztosítanak, másfelől egyházunk tagjai abban a tudatban nézettek körül a jubiláló országban, hogy az ő munkájuk is benne van az eredményekben. Valamennyi gyülekezetünkben ünnepi közgyűléseken vagy presbiteri üléseken emlékeztek meg az évfordulóról. Ezek a jubileumi ülések jó alkalmak voltak arra, hogy lelkészek és gyülekezeti tagok tudatosítsák magukban annak az útnak igazságát, amelyen népünk jár és annak az útnak helyességét, amelyen az elmúlt 25 esztendőben egyházunk járt. Örülünk annak, hogy a lelkészek és a gyülekezetek túlnyomó többsége nemcsak tudomásul vette a szocializmust, hanem meggyőződéssel munkálkodik a szocialista célkitűzések megvalósításáért.

A másik jubileum *I. István király születésének* ezredik évfordulója volt. Erről a jubileumról augusztus 23-án a vasárnapi istentiszteleteken emlékeztek meg gyülekezeteink Alkotmányunk ünnepével párhuzamosan. A jubileum kapcsán három szempontot szeretnék hangsúlyozni. Először is azt, hogy meggyőződésünk szerint I. István királynak nem kevesebbet köszönhetünk, mint azt, hogy nemzeti létünket biztosította a maga korában. Ott és akkor döntései előremutatóak voltak és azoknak hatásai napjainkban is érezhetők. A második megállapításunk az, hogy a „keresztyén Magyarország” koncepciója ott és akkor nemzeti létünk biz-

tosításával is összefüggött, ma azonban világosan látjuk, hogy nem az a keresztyénség feladata Magyarországon, hogy a „keresztyén ország” és „keresztyén társadalom” ideálját tartsa szem előtt. Az a keresztyénség feladata Magyarországon, hogy az evangélium fundamentumáról le nem térve és az evangéliumot hirdetve, felszabadultan segítse azt a szocialista építést, amely a marxizmus—leninizmus elvei alapján történik. A harmadik megállapításunk pedig az, hogy István király jubileumát nekünk ma mindig Alkotmányunk ünnepének szemszögéből kell néznünk, vagyis elismerve mindazt, amit István király nemzeti létünk biztosításáért tett, hangsúlyozzuk azt, hogy a második világháborút követő időben nemzeti létünket az a társadalmi, gazdasági és politikai fejlődés biztosította, amit együttesen szocializmusnak nevezünk.

Magyarországi Evangélikus Egyházunk egy harmadik jubileumot is ünnepelt, nevezetesen *Teológiai Akadémiánk fennállásának 20. évfordulóját*. 20 évvel ezelőtt történt, hogy az akkori állami egyetem evangélikus hittudományi kara egyházunk Teológiai Akadémiájává alakult át. Mind ez az egyház és állam szétválásának egyik gyakorlati következménye volt. Ez a szétválásztás megfelelt evangélikus teológiai felfogásunknak, miszerint az evangélium hirdetése, tanítása nem az államnak, hanem az egyháznak a feladata. Az állam feladata ui. az, hogy biztosítsa az állampolgárok jólétét, a jó rendet és a békét. Mi a jubileumi ünnepen is örömmel állapíthattuk meg, hogy a Teológiai Akadémia az egyház Teológiai Akadémiája, vagyis a miénk. Az elmúlt 20 esztendőben kétségtelenül küzdelmek között történt Teológiai Akadémiánkon annak a világos szempontnak az érvényrejuttatása, hogy Akadémiánk olyan teológiai munkát végezzen, amely segíti a szocializmusban élő és a diakónia útját járó egyházunk szolgálatát. Hálával emlékezünk meg arról, hogy Teológiai Akadémiánk professzorai közül eleinte csak néhányan, ma azonban a maguk összességében segítik egyházunk jó szolgálatát és fáradoznak azért, hogy olyan lelkésznevezéseket neveljenek fel, amely hitben élve belső meggyőződéssel szolgál népünknek és segíti a szocializmus építését. Meggyőződésünk szerint egyházunk jövődjé — emberileg szólva —, a léte függ attól, hogy milyen képzettségű, felfogású lelkészek lépnek a jövőben azoknak a lelkészeknek a helyére, akik ma szolgálnak. Felismerik-e a jövőben is, hogy a történelmi körülményeken keresztül, maga Isten hívja felelet-adásra az egyházat és az egyház lelkészeit. Tudnak-e és akarnak-e az Isten kihívására mindig olyan feleleteket adni, amelyek méltóak Jézus Krisztus egyházához és így segítik annak az egyháznak a szolgálatát, amely egy megvalósult szocializmusban fog szolgálni a jövőben. Megismétlem: az egyházunk léte függ attól, hogy tudunk-e ilyen ifjú nevezéseket nevelni.

Két olyan jubileumról szeretnék még megemlékezni, amelyek előttünk vannak.

1971-ben jubileuma lesz az *Állami Egyházügyi Hivatalnak*. 20 esztendővel ezelőtt történt felállítása. A jubileum alkalmával majd egyházunk megtalálja módját annak, hogy kifejezésre juttassa megbecsülését és köszönetét az Állami Egyházügyi Hivatal iránt. Mégis, már most kifejezésre juttatjuk, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal 20 éven keresztül eredményesen fáradozott az egyház és állam jóviszonyáért, munkálkodott az 1948-ban kötött Egyezmény szellemének érvényesüléséért, tiszteletben tartotta az egyháznak azt az igényét, hogy magatartását, megnyilatkozásait és hétköznapi szolgálatait a társadalomban, az evangélium határozza meg és még a politikai döntéseknél is olyan belátást érvényesítsen, amely az evangélium hatókörében született. Soha nem igényelte

tőlünk az evangélium és az ideológia közötti különbség figyelmen kívül hagyását, csupán azt, hogy bizonyos elvi különbözőségek ellenére, tudjunk együtt munkálkodni népünkkel, országunk fejlődéséért, boldogulásátért és a szocialista célkitűzések megvalósításáért. Hálásak vagyunk azért az anyagi támogatásért is, amelyet az Egyezmény keretein túlmenően biztosítottak számunkra. A jövőben is azt kérjük, hogy népünk életének dinamikus fejlődése közben újra és újra alkalmunk legyen az új helyzetekben az állami és egyházi szempontok konfrontálására, amikor is mindkét részről fennálló elvi szempontok érvényesítése közben egyházunk meg fogja találni azokat az utakat, melyeken Isten Igéjéhez kötött lelkiismerettel tudja segíteni a szocialista fejlődést.

A másik jubileum, amely előttünk van olyan, amelyet az öt világ-részben élő evangélikusság fog ünnepelni. 1971-ben lesz 450 éve annak, hogy Luther Márton a wormsi birodalmi gyűlésen vallomást tett arról, hogy meggyőződésében mindenekfölött a Szentíráshoz van kötve és meggyőződéséből csak akkor tud engedni, ha magából, a Szentírásból győzik meg, vagy olyan világos ész-okokkal, amelyek álláspontjának feladására kényszerítik. Ha a világ evangélikussága jól értékeli mindazt, ami 1521-ben Wormsban történt, akkor rá kell jönnie arra, hogy Luther Wormsban nem egy reakciós ellenállás jegyében tette le az öklét, hanem éppen a haladás és az előremutató irányában. Amit ott és akkor a császár és a birodalmi gyűlés képviselt, az elavult és a múltba visszahúzó volt. Ezzel szemben állt Luther, amikor az Isten Igéjéhez kötötten indította el azt, amit ma úgy nevezünk, hogy reformáció. A jubileum alkalmával azok hivatkozhatnak jogosan Lutherra, akik mind az öklüket, mind a szívüket a haladás mellé teszik le és akik megszabadulnak attól a hagyományos lutheránus konzervativizmustól, amely hosszú időn keresztül jellemezte az evangélikus egyházakat szerte a világon a politikai, gazdasági és társadalmi kérdésekben. Egyben a wormsi jubileum alkalmat ad a világ evangélikusságának arra is, hogy újra szembesüljön mindazzal, amit a reformáció jelent. Felragyogjanak előtte azok a drága kincsek, értékek és igazságok, melyeket Isten a reformációban adott. Ezeket az értékeket és igazságokat újra tudatosítania kell a világ evangélikusságának, hogy az ökenizmus helytelen értelmezése, elsősorban a római katolicizmussal szemben, olyan ingoványos talajra ne vigye, amelyben a rajongás jegyében olcsó megoldásokat keres a katolicizmushoz való viszonyában. A világ evangélikusságának Worms felől tájékozódva úgy kell munkálkodnia az ökenizmus területén, hogy szüntelenül igényli az igazság, éspedig a Szentírás igazságának meg nem kerülését. Hazai viszonylatban is helyénvaló, ha a lelkészek és a gyülekezetek óvakodnak minden olyan lépéstől, amely a római katolicizmussal való viszonyban a romantikus, vagy tendenciózus összefogás jegyében és nem az igazság érvényesítésével jön létre.

Egyházunk a magasabb szintű szocializmusban

Hazánk felszabadulásának 25. jubileuma mellett, népünk életének legnagyobb eseménye az MSZMP X. Kongresszusa volt. Ez a Kongresszus értékelte azokat az eredményeket, melyeket a legutolsó néhány évben ért el népünk és kijelölte, illetőleg továbbfejlesztette azokat az utakat és célkitűzéseket, amelyek a szocialista építómunkában népünk előtt állnak. Meggyőződésem szerint nemcsak nem hagyhatjuk figyelmen kívül a X. Pártkongresszust, hanem nagyon is tudatosítanunk kell egyházunkon belül mindazt, ami ezen a Kongresszuson történt, ott elhangzott és szem előtt kell tartanunk azokat a célokat, amelyeknek megvalósítását a Kong-

resszus elhatározta. Ennek tudatos végiggondolását két szempont is szükségessé teszi. Az egyik az, hogy abban a társadalomban, amelyben egyházunk és egyházunk tagjai is élnek az eszmei-politikai vezetést, irányítást a Párt végzi és így annak politikája meghatározóan kihat a társadalom életének egészére. A másik szempont, amely a Kongresszus határozatainak végiggondolását az egyház számára is szükségessé teszi az, hogy az egyháznak szolgálata végzése közben szem előtt kell tartania azt a fejlődést, amely a szocializmus építésében végbemegy, mert az az egyház szolgálatának minőségére kihat. Közelebről, az egyháznak meg kell vizsgálnia, hogy szolgálatában milyen minőségi változtatást kell eszközölnie, amikor is ez a szolgálat egy magasabb szintű szocializmusban folyik.

A Kongresszussal kapcsolatban mindenekelőtt e helyen is juttassuk kifejezésre többszörös örömünket. Egyházunk tagjai is örülnek annak, hogy népünk a III. ötéves tervet sikeresen teljesítette, megszilárdultak a szocialista termelési viszonyok a gazdasági élet minden területén. Növekedett népünk életszínvonala. Kiterjesztették a társadalombiztosítást, fejlesztették a családi pótlék rendszert, bevezették a gyermekgondozási segélyt. Nagy gondot fordítottak a tudomány, a technika és a kultúra fejlesztésére. Tovább fejlődött a szocialista demokrácia, érvényesült a törvényesség.

Örülünk annak is, hogy a Párt szövetségi politikát folytat, amely a dolgozó osztályok közötti együttműködést szolgálja. Erősödött ennek kapcsán a dolgozó osztályok és társadalmi rétegek összefogása, általában a nemzeti egység. Igen nagyra értékeljük a Hazafias Népfront munkáját. Eppen ennek a munkának a keretében történt meg a társadalom valamennyi osztályának és rétegének összefogása a szocializmus építése céljából. Itt együtt dolgozhatnak hívők és nemhívők, állami tisztviselők és egyházak képviselői a szocialista célkitűzésekért.

Külön is örülünk annak a Kongresszuson elhangzott megállapításnak, hogy „Társadalmunk értékelni tudja, hogy az ország minden bevett felekezetének egyháza elismerte, önmagára nézve kötelezőnek tartja a Magyar Népköztársaság Alkotmányát, törvényeit és elfogadta népünk törekvéseit, szocialista célkitűzéseit.” Számunkra nem közömbös, hogy a Párt és Kormányunk így látja az egyház magatartását. Ugyancsak örömet váltott ki belőlünk a Párt első titkárának beszámolójában elhangzott mondat: „A különböző világnézetű emberek között is lehetséges kölcsönös megbecsülés és jó együttműködés, olyan közös célok érdekében, amely a nép boldogulását, hazánk javát szolgálja.” Ezt a megbecsülést érezzük és gyakoroljuk mások iránt.

Egyházunk számára most egyik legfontosabb kötelesség annak felmérése, hogy miképpen kell szolgálatát végeznie abban az időszakban, amelynek legfőbb jellemzője az lesz, hogy „a szocializmus magasabb szinten épül.” Az egyháznak tudnia kell, hogy a szocialista építés és szocialista nevelés révén egyre jobban kiteljesedik a szocializmus. Azt is világosan tudnia kell, hogy ez a marxizmus—leninizmus elveinek egyre erőteljesebb érvényesülését és megvalósítását jelenti. Magától értetődően szolgálatunkkal kapcsolatban az első kérdés csak az lehet, hogy az egyház egyáltalában jelen tud-e lenni egy magasabb szintű szocializmusban és nyílik-e ott lehetőség szolgálatának folytatására. Ha nyílik lehetőség, mi ennek a szolgálatnak a tartalma és célja?

Az első, amit mondanunk kell az, hogy mi, mint egyház és egyházi emberek nemcsak nem félünk a szocializmus magasabb szintű kiteljesedésétől, hanem annak örülünk és annak munkálásában szívesen részt is

veszünk. Az egyház csak örülhet annak, ha megbecsülik az embert, segítik az emberi méltóság érvényesülését, növekszik az életszínvonal, jobbak a lakáskörülmények, jobban felhasználják a tudomány és technika eredményeit az emberi munka megkönnyítésére és eredményességére.

Ezzel egyidőben valljuk, hogy Jézus Krisztus evangéliuma nemcsak a múltban volt egyházzal teremtő hatalom és nemcsak a jelenben munkálja a hitet és tartja fenn az egyházat, hanem a jövőben is elegendő lesz arra, hogy emberek szívében ébressze a Jézus Krisztusban való hitet, gyülekezetet teremtsen és biztosítsa az egyház fennmaradását. Az azonban világos, hogy ennek az evangéliumnak állandóan konfrontálnia kell azokkal a problémákkal és kérdésekkel, amelyek az embereken élnek és meghatározzák egyéni és közösségi életüket. A bűnbocsánat evangéliumának hirdetésére a jövőben is szükség lesz és arra is, hogy annak etikai konszekvenciái megvalósuljanak az egyházon belül és egyben segítsék érvényrejuttatni azokat az erkölcsi normákat, amelyek szükségesek az emberi együttélésben, a társadalomban, a munkában és a népek között.

Világos azonban az is, hogy a magasabb szintű szocializmusban ellehetetlenül az olyan egyházi szolgálat, amely hitetlenségéből, vagy politikai reakcióból negatív viszonyul a magasabb szintű szocializmus építéséhez. Két okból ellehetetlenül el. Az egyik ok az, hogy azok a gyülekezeti tagok, akikre, elsősorban az egyház szolgálata, igehirdetése, tanítása és diakóniája irányul, résztvesznek a magasabb szintű szocializmus építésében és ezzel egyidőben a tudatuk is formálódik. Gondolkodásuk, szemléletük változik. Ezeknek a gyülekezeti tagoknak csak úgy lehet az evangéliumot hirdetni, hogy az nemcsak ne állítsa szembe őket a magasabb szintű szocializmus építésével, hanem felszabadítsa és segítse őket ebben az építésben. A másik ok, ami miatt ellehetetlenül az egyház szolgálata a magasabb szintű szocializmusban az, hogy egy reakciós jellegű egyházi szolgálatot a magasabb szintű szocialista társadalom nem tűrhet el, hanem azt kiveti magából és annak útját állja.

Mindez azt jelenti az egyház lelkészei számára, hogy a jövőben sokkal jobban, mint az elmúlt időkben, lezárul és zsákutcába fut minden olyan jellegű és tendenciájú egyházi szolgálat, amely akárcsak tartózkodó, vagy semlegeskedő, vagy éppen visszahúzó bélyeget visel magán. De ennél még többet kell mondanunk. A jövőben minőségileg kell megváltoznia a lelkészek politikai meggyőződésének. Nem lesz elég tudomásul venni a szocializmust, el kell jutniuk odáig, hogy a szocializmus igazságait — a világnézeti különbözőség fenntartásával — meggyőződéssel tudják magukénak vallani. Jobban meg kell ismerniük és tanulniuk a társadalmi fejlődés törvényeit és azok ismeretében és elfogadásában kell szolgálatukat betölteniük. Mindez összefoglalóan lényegében azt jelenti, hogy az evangélium fényében és az evangélium erejének felhasználásával az egyháznak saját magát kell alkalmassá tenni arra, hogy szolgálni tudjon egy magasabb szintű szocializmusban. Jó tudnunk, hogy a Szentlélek nem hagyott bennünket magunkra és ha figyelünk rá és engedelmeskedünk neki, alkalmassá tud bennünket tenni erre a szolgálatra.

Ide vonatkozólag már csak egy megjegyzést kell tennem.

Ha az egyház valóban komolyan veszi azt a kötelességet, hogy a Szentlélek ereje által alkalmassá legyen a magasabb szintű szocializmusban való szolgálatra, akkor a jövőben az eddiginél komolyabban kell vennünk azt az igazságot, hogy egyházunkban a nyilvános tanítás, tehát az igehirdetés, magának az egyháznak a bizonyágtétele és hogy ezért a nyilvános tanításért mind az egyház vezetői, mind a gyülekezeti tagok,

tehát mindnyájan felelősek vagyunk. Ebből az következik, hogy a jövőben — éppen azért, mert az egész egyházunk szolgálatáról van szó — fel kell számolnunk minden individualista szemléletet és teológiát, amelyek jegyében egyik-másik lelkész „megengedi magának, hogy csak a saját lelkiismeretére hallgatva” végezze igehirdetői szolgálatát. Ezt a „saját lelkiismeretet” konfrontálni kell azzal a teológiával, amelyet közösen munkáltunk ki. Másfelől, maguknak a gyülekezeti tagoknak kell odáig eljutniuk, hogy szembehelyezkedjenek olyan teológiai nézetekkel, amelyek megnehezítik egyházunk szolgálatát a szocializmusban. Ha ezt a gyülekezetek komolyan veszik, akkor nem csupán „kívülről”, hanem „belülről” fognak ellehetetlenülni olyan szolgálatok, amelyek alkalmatlanná teszik az egyházat a gyümölcsöző munkában.

A nemzetközi helyzet és az egyházak

A technika csodálatos vívmányai következtében kicsivé lett a világ és közelivé lettek a távolvalók. Ezt már sokan elmondották, de nagyon sokan nem gondolták át ennek következményeit és nem vonták le ebből folyó kötelességüket. A kicsivé lett világban minden jó szó és pozitív cselekedet gyógyít, segít és megoldásokat munkál, ugyanakkor minden rossz szó és negatív cselekedet mérgezi a levegőt, zsákutcákat teremt és növeli a bizalmatlanságot. Úgy kell ma élnie és cselekednie világunkban minden egyénnek és közösségnek, hogy a feszültségek enyhüljenek, megoldások szülessenek, tűnjenek el a mérgező hatású szavak és cselekedetek, növekedjék a világbéke megszilárdításának lehetősége és megvalósuljon a társadalmi igazságosság mindenütt a világon. Ennek az utóbbinak a megvalósításában jelentős szerepet vállalhatnak és kell vállalniuk a keresztyén egyházaknak is, amelyeknek a világ különböző részein jelentős befolyásuk van. Ezeknek az egyházi erőknél azokkal az erőkkel kell mindenütt együttműködniük, amelyek az egyházakon kívül is ezért a célokért fáradoznak.

Világunkban jelenleg érvényesül egy romboló, a népek függetlenségét és szabadságát tipró, háborúkat szító és háborúkat folytató vonal: az *imperializmus*. Ennek az imperializmusnak vezetője ma az Amerikai Egyesült Államok katonai és hadiipari körei és Nixon elnök a maga személyében. Ez az imperialista politika érvényesül ma a dél-vietnami rablőháború folytatásában, a laoszi fegyveres intervenció kiterjesztésében, Kambodzsa semlegességének lábbal-tiprásában, a Vietnami Demokratikus Köztársaság elleni újabb bombatámadásokban, Izrael agressziójában az arab államok ellen, a közel-keleti feszültség fenntartásában, az arab államok elfoglalt területeinek minden eszközzel való megtartásában, a haladó arab rendszerek állandó zavarásában, az Arab Nemzeti Felszabadítási Mozgalom aláásásában, a Guineai Köztársaságot ért portugál támadásban csakúgy, mint a japán militarizmus élesztésében és még sokáig lehetne folytatni. Mindez ugyanannak a folyamatnak a láncszeme. A nemzetközi, közelebbről, az amerikai imperializmus romboló erőinek érvényesülése.

És van egy másik vonal, a haladás híveinek, elsősorban a szocialista országok kormányainak és népeinek vonala, amely óriási erőfeszítéseket tesz a békéért, az enyhülésért, a feszültségek feloldásáért, a népek függetlenségének és szabadságának biztosításáért, a gyarmati rendszer felszámolásáért. Ebbe a vonalba esik bele az a fáradozás, amely a vietnami problémát, a közel-keleti válságot nem háborúval, hanem a tárgyaló asztalok mellett, politikai úton akarja megoldani, amely biztosítani akarja a vietnami nép függetlenségét és szabadságát, Indokína népeinek szabad-

ságát és önrendelkezési jogát. Ennek a fáradozásnak az eredménye az az enyhülési folyamat, amely ma Európában érezhető, ahol egyre jobban érvényesül különböző nehézségek ellenére a jószomszédi viszony építése a népek között. Ebbe az irányba esik a szovjet—NSZK államközi szerződés, továbbá a lengyel—NSZK államközi szerződés is. De az is, hogy egyre nagyobb azoknak a száma, akik az európai Biztonsági Konferencia létrejöttét igénylik és munkálják.

Az egyházaknak szerte a világban az eddiginél sokkal erőteljesebben és egyértelműbben kellene fáradozniuk az imperializmussal szemben a haladó erők oldalán. Sokkal többet kell tenniük az Egyházi Világszervezeteknek, amelyek jelentős erkölcsi súllyal rendelkeznek. De nagy erőfeszítéseket kellene tenniük azoknak a nemzeti egyházaknak is, amelyeknek országában a kormányok kiszolgálják, vagy éppen erősítik az imperializmust. Mi örülünk annak, hogy az Egyházak Világtanácsa több kérdésben adott már jó segítséget a haladó erőknek nemcsak egyes állásfoglalásaival, de például azzal is, hogy anyagi támogatást adott több afrikai felszabadítási mozgalomnak. Más kérdésekben azonban az Egyházak Világtanácsa vagy nem egyértelmű, vagy éppen visszahúzó jellegű határozatokat hozott. Azt is értékeljük, hogy a Lutheránus Világszövetség Evianban tartott nagygyűlésen a múlthoz képest szokatlanul sokat foglalkozott politikai és társadalmi kérdésekkel és több jó elvi síkú határozatot hozott. Azt is helyeseljük, hogy a tagegyházakat felszólította, hogy neveljék híveiket a társadalmi, gazdasági és politikai kérdésekkel való törődésre. Helyeseljük, hogy nagyon élesen ítélte el a nagygyűlés a faji megkülönböztetést. Viszont a határozatok nem voltak elég konkréték és nem lett volna szabad bevégeznie a nagygyűlésnek anélkül, hogy ne ítélte volna el az imperializmust, amely elsősorban Indokínában és a Közel-Keleten folytató háborút. Elismeréssel tudunk szólni az Európai Egyházak Konferenciájáról, amely az elmúlt évben valóban sokat foglalkozott Európa biztonságának kérdésével. Kár, hogy nem tudott még határozottabb és még konkrétebb lenni szolgálatában. Örömmel üdvözljük az újra megerősödő Keresztyén Békekonferencia szolgálatát, amely máris nagyon határozottan foglalt állást több nemzetközi kérdésben.

A nemzetközi kérdések tárgyalása kapcsán az egyházaknak nyíltan szembe kell nézniük egy égető kérdéssel. Ez a kérdés pedig az, hogy az ökumenizmus szép gondolatának ápolása közben mennyiben érvényesülnek antikommunista tendenciák. Megfigyelésünk szerint az ökumenizmus építésének gyakran túlerőltetett siettetése mögött a különböző egyházi világszervezetekben hol erősebben, hol finomabban olyan tendenciák jelentkeznek, amelyek az antikommunizmus jegeit hordozzák magukon. Sokszor úgy tűnik, mintha az ökumenizmus összefogás akarna lenni a kommunizmussal szemben. Nem az egyház feladata ugyan, hogy a kommunizmust megvédje, mert annak képviselői és építői helytállnak magukért. De az már valóban az egyháznak is feladata, hogy ne engedje az ökumenizmust az antikommunizmussal összekeverni és az ökumenizmust bármilyen kis- vagy nagymértékben az antikommunizmus szolgálatába állítani. Nem lehet megengednie az egyházaknak, hogy az ökumené valami módon átvegye a régi „szent szövetség” szerepét. Ennek a szerepnek a vállalásával az ökumené a legnagyobb vétket követné el önmagával szemben. Az ökumenizmus akkor fejlődik jó irányban, ha nem pusztán az egyházak egységét munkálja, hanem ezen túlmenően feladatának tekintik az egész emberiség egységének építését. Ebbe a vonalba pedig nem fér bele az antikommunizmus, amely gyűlöletet szít, szakadékokat és és szembeállít egymással népeket és országokat. Kérjük az Egyházak Világ-

tanácsát és általában az egyházi világszervezeteket, hogy nagyon komolyan vizsgálják meg ezt a problémát és lépjenek fel minden olyan jelenlég ellen saját köreikben, amelyek az antikommunizmus nyilvánvaló vagy kevésbé nyilvánvaló jegeit viselik.

Néhány jellemző vonás külügyi szolgálatunkban

Az 1970. esztendőben egyházunk mind mennyiségileg, mind minőségileg igen jelentős külügyi munkát végzett. Megközelítőleg 30 alkalommal jártak egyházunk delegátusai külföldön, vettek részt különböző konferenciákon és tanácskozásokon. Ugyanakkor hat alkalommal fogadtunk hivatalos látogatásra egy-egy külföldi delegációt, illetőleg személyt. Ez a szolgálat rendkívül nagy energiát, felkészültséget, szervezést, fáradságot, időt és pénzt igényelt. Nagyon fontosnak tartottuk a külügyi szolgálatot és a sok szép eredmény mellett — kénytelenek vagyunk megállapítani —, hogy több ízben nehézségeket kellett leküzdenünk és azt is meg kell állapítanunk, hogy a külügyi szolgálat nagy mennyisége többször hátráltatta hazai egyházunkban folyó munkánkat.

A külföldön végzett szolgálatok közül külön ki kell emelnem a Lutheránus Világszövetség Eviában tartott Nagygyűlésén végzett szolgálatunkat. Öttagú delegációnk mindent elkövetett azért, hogy egyházunkat méltóan képviselje és érvényrejuttassa azokat a teológiai és egyházpolitikai szempontokat, amelyeket egyházunk a sajátjának vall. Külön is ki kell emelnem teológiai hozzájárulásunkat a nagygyűlés témájához, amelyet német és angol nyelven is megjelentettünk. Ugyancsak jelentős szolgálatot végzett öttagú delegációnk az LVSZ Brassó-Poianá-ban tartott Kisebbségi Konferenciáján. Nagy súlyt helyeztünk ebben az esztendőben az Európai Egyházak Konferenciájának munkájára annál is inkább, mert szeretnénk, ha az európai egyházak gyümölcsöző szolgálatot végeznének az európai biztonsági konferencia segítségével. Delegátusaink ebben a világszervezetben jelentős szolgálatot végeztek és szép eredményeket értek el. Az Egyházak Világtanácsa különböző bizottságaiban, közelebbről az Egyház és Társadalom, továbbá az Ökumenikus Akció Bizottságokban jó munkát fejtettek ki. A Központi Bizottság az elmúlt évben nem tartott ülést. A Keresztyén Békekonferencia a jelek szerint újra magáratálal és tovább fogja végezni nagyon fontos szolgálatát. Delegátusaink jelen voltak a budapesti elnökségi ülésen és a Tanulmányi Bizottság ülésén. A felsoroltakon kívül több más munkagyűlésen is résztvettünk.

A külföldről érkezett delegációk közül kiemeljük a dán egyházi delegációt, továbbá az eszt-lett egyházi delegáció magyarországi látogatását. Úgy látjuk, hogy mindkét alkalom erősítette és továbbfejlesztette kapcsolatunkat. Westergaard-Madsen koppenhágai primáspüspök doktorrá avatása Teológiánkon szép szimbóluma volt a dán és magyar egyházak jó kapcsolatainak. A kapcsolatok erősödtek ebben az esztendőben a finn egyházzal is. Ottlyk Ernő püspök látogatása és Pröhle Károly professzor csereprofesszorként végzett szolgálata révén. Ugyancsak továbbépültek a kapcsolatok az NDK-beli és a szlovákiai evangélikus egyházakkal is.

Meg kell említenünk, hogy egyházunknak képviselője szolgálatot végzett az *Országos Béketanács* kiküldetésében NSZK-ban, továbbá jelen volt a Keresztyének Világkonferenciája Palesztináért nevű konferencián is.

Nagy örömmel jelentem, hogy *stipendiánsaink* szép számmal iratkozhattak be külföldi egyetemekre és különböző tanfolyamokra. Jelenleg is 6 lelkészünk van egyéves, illetőleg féléves tanulmányúton. Itt kell megemlítenem, hogy mostmár elodázhatatlanul szükségessé vált egy külön

olyan bizottság létrehozása, amely stipendiánsainkat felkészíti és beszámoltatja munkájukról. Külügyi Bizottságunk ezt a bizottságot legközelebbi ülésén létrehozta.

Öröm az is, hogy az *üdültetések* kapcsán lelkészcsaládjaink számban mehettek külföldre. Szám szerint ebben az esztendőben 22 lelkészcsaládunk volt Finnországban, Svájcban és NDK-ban. Ezzel párhuzamosan, Balatonszárszón öt külföldi lelkészcsaládot láttunk vendégül, Franciaországból, Finnországból, NDK-ból és az NSZK-ból.

Rendkívül székeseknek tartjuk, hogy az előttünk álló időszakban külön munkacsoport foglalkozzék az *ökumenizmus* szétágazó problémájával és ezzel összefüggésben egy másik csoport a római katolikus kérdéssel. Ezek a csoportok is most vannak szervezés alatt.

Jó dolog, hogy sikerült megszervezni a *külügyi titkári munkakört*. Harmati Béla lelkész külföldi tanulmányi útjai után e munkába beállt. Munkájának kiépítése most folyik.

Szeretném megköszönni valamennyi munkatársunk külügyi szolgálatát. Külön is ki kell emelnem D. Dr. Ottlyk Ernő, Dr. Pálffy Miklós, Dr. Pröhle Károly, Dr. Nagy Gyula, D. Koren Emil, Várady Lajos szolgálatait.

Néhány jellemző vonás Országos Egyházunk életében

Valóban csak a legjellemzőbb vonásokat szeretném kiemelni.

Teológiai Akadémiánkra az jellemző, hogy jelenleg elegendő a hallgatók létszáma. Örvedetes, hogy a Teológus Otthonnak külön igazgatója van. Nagyszerű dolog, hogy az egyházmegyék 21 teljes ösztöndíjat biztosítottak a Teológus Otthon lakói számára. Az is örvedetes, hogy jól megszervezték a modern nyelvek tanulását. Lelkesítő, hogy az ún. „Fórum” keretében egyfelelől külső előadók ismertetik hallgatóinkkal népünk és az emberiség nagy kérdéseit, továbbá az V. éves hallgatók havonta egyszer a püspök, professzorok és valamennyi évfolyam hallgatóinak jelenlétében prédikálnak. Viszont nem örvedetes, hogy a Teológiai Akadémia és a Teológus Otthon elhelyezése nem felel meg a kívánalmaknak.

A Lelkeszi Munkaközösségek szolgálatában örvedetes, hogy ez a munka most már több mint egy évtizede alaposan kiépült és műhelyévé lett a lelkészek önképzésének, teológiai, egyházpolitikai és politikai tájékozódásának, a fraternitás ápolásának. Örvedetes, hogy sok jó és nívós dolgozat kerül a lelkészek elé és általában eleven eszmecsere folyik az üléseken. Viszont nem örvedetes, hogy a témák feldolgozásánál egyes Lelkeszi Munkaközösségekben csak néhány embert foglalkoztatnak és az sem örvedetes, hogy bizonyos témákat mindig ugyanazok az emberek dolgoznak fel. Néhány embert rá kell szorítani olyan témák feldolgozására, amelyet saját maga nem igényel.

A Szeretetintézményeink szolgálatában örvedetes az, hogy 18 intézményben végezhetjük az öregek, a magáramaradottak és beteg gyermekek gondozását. Örvedetes, hogy a gyülekezetek többsége nagy felelősséget érez ezért a munkáért és anyagilag is támogatja azt. Örvedetes, hogy három üdülönkben a nyár folyamán nagyon kedvezményesen nyaralhattak lelkészcsaládok és gyülekezeti tagok. Örvedetes, hogy az Egészségügyi Minisztérium hathatós segítséget adott a beteg gyermekek gondozására. Nem örvedetes, hogy több szeretetotthonunk korszerűtlen. Az sem örvedetes, hogy több otthonban munkaerő-hiánnyal küszködünk.

Sajtóosztályunk munkájában örvedetes az, hogy akadálytalanul vé-

gezhette munkáját. Összesen szükségessé könyveinket, újságjainkat az állami nyomdák elkészítették. Van elég Bibliánk, Énekeskönyvünk, hittankönyvünk, tudományos teológiai kiadványunk. Viszont nem örvendetes, hogy a jól szerkesztett EVANGÉLIKUS ÉLET c. hetilapunk példányainak egyrésze nem fogy el, mert több lelkészünk nem érez kellő felelősséget a terjesztésért. Nem örvendetes, hogy kiadványaink közül több teológiai munka nem talál gazdára, mert a gyülekezetek vezetősége nem tekinti feladatának azok megvételét és terjesztését.

Nyugdíjosztályunkkal kapcsolatban örvendetes, hogy mind a gyülekezetek, mind a lelkészek nagy százalékban teljesítik nyugdíjjáruelkaik befizetését és így lehetővé teszik, hogy 1972. január 1-től magasabb nyugdíjakat folyósíthassunk. Örvendetes, hogy nyugdíjasainknak külföldi testvéreink adományaiból karácsonykor jelentős összegű segélyeket adhatunk. Nem örvendetes, hogy még vannak régi tartozások, amelyeknek rendezése nagyon lassan folyik.

A Központi Alappal kapcsolatban örvendetes, hogy az nagyobb részt befolyik és mintegy 100 szórványlelkészt tudunk segíteni, fizetésüket kiegészíteni és külföldi ösztöndíjasaink anyagi kérdéseit megoldani.

Az Országos Könyvtár és Levéltárral kapcsolatban örvendetes, hogy mindkét intézményünk jól képzett szakértők irányítása alatt van. Örvendetes, hogy mindkét intézményben tervszerűen folyik a rendezés, az olvasók kiszolgálása. Örvendetes, hogy ebben az évben folyt a gyülekezeti könyvtárak és levéltárak számbavétele. Nem örvendetes, hogy több gyülekezeti lelkész megnevezítette a gyülekezeti könyvtárak és levéltárak egyházi és országos érdekű számbavételét ázáttal, hogy a kért munkát nem végezték el, jelentéseiket nem küldték be.

A Gyülekezeti Segéllyel kapcsolatban örvendetes, hogy ebben az esztendőben gyűjtötte fenállása óta a legnagyobb összeget.

Ezzel egyidőben elérte, hogy a lelkenkénti 1 Ft-os átlag régi terve megvalósult. Örvendetes, hogy sok gyülekezetet tudott a Gyülekezeti Segély a befolyt összegből segíteni. Nem örvendetes, hogy egyes egyházmegegyék gyűjtése jelentősen lemaradt a többihez képest.

Az Országos Egyházi Iroda munkájával kapcsolatban örvendetes, hogy a főtitkár a megnövekedett munkát lelkészi állása mellett is becsületesen ellátta és tudta koordinálni a különböző osztályok munkáit.

Az Országos Kántorképzéssel kapcsolatban örvendetes, hogy mind a négyhónapos téli tanfolyam, mind a nyári két-kéthetes tanfolyamok népesek. A munka magasszinten folyik. Örvendetes, hogy a főtí épületet teljes egészében renoválták. Az is örvendetes, hogy három orgonán és több harmóniumon folyik a kiképzés.

Néhány jellemző vonás a gyülekezetekben

A gyülekezetek élete a megszokott keretekben folyt. Az istentiszteletek látogatottságában és az Úr asztalához való járulásban általánosságban nincs változás. Viszont tény, hogy az ország egyes területein a szekularizáció jobban jelentkezett, mint más területeken.

A gyülekezeti bibliáórák 488 csoportban, a gyermekbibliáórák 447 csoportban folytak. Úgy tűnik, hogy több lelkész nem tudja megtalálni a bibliáórák jelenlegi célját és formáját.

A keresztelesek és temetések összehasonlításában az eredmény sajnos negatív 1969-ben ugyanis megkereszteltünk 4595 gyermeket és eltemetünk 5693 gyülekezeti tagot. Ez azt jelenti, hogy 1 év alatt 1000-rel volt több a temetés, mint a keresztelesek. Nem valószínű, hogy a születések

száma csökkent, hiszen az országosan növekedőben van, inkább a keresztelesek számának csökkenéséről van szó.

Az esketések száma 1969-ben 1959 volt.

A konfirmandusok száma 4431, a hitoktatásra jelentkezők száma pedig 5656 volt. Ezek a számok évek óta viszonylag azonosak.

Több gyülekezetben az ifjúsági bibliaórák is folytak. Úgy tűnik, hogy ifjúsági bibliaórán nem sikerült olyan irányban vinni a munkát, ami megfeleljen a diakóniai teológia érvényesülésének. Az volna jó, ha az ifjúsági bibliaórákból hívő és egyházpolitikailag is a problémákat értő fiatalok kerülhetnének a Teológiai Akadémiára.

A gyülekezetek zárszámadásának bevételi oldalán 1969-ben 30 315 412,54 Ft szerepelt. Ebből megajánlás, adomány és offetórium összesen 14 483 926,85 Ft. A megajánlások lelkenkénti átlaga (a gyermekeket is beszámítva) évi 19 Ft. Ez kétségtelen kevés, még akkor is, ha egyes gyülekezeti tagok nagy áldozatkészséget mutatnak. Növelni kell a megajánlások összegét.

Javaslatok

Javaslom az alábbiakat:

1. Határozza el az Országos Presbitérium, hogy új Teológiai Akadémiát építtet az Országos Egyház és új Teológus Otthont alakít ki.

2. Kérje meg az Országos Presbitérium a gyülekezeteket, hogy növeljék önkéntes adományaikat a gyülekezetek és az Országos Egyház számára.

3. Kérje meg az Országos Presbitérium a gyülekezeteket, hogy emeljék a lelkészek fizetését 1971. január 1-től nyomon követve az ország dolgozóinak életszínvonal-emelkedését.

4. Az Országos Presbitérium állapítsa meg a segédlelkészek alapfizetését 1300 Ft-ban, melyhez a lakásnak is járulnia kell.

5. Határozza el az Országos Presbitérium, hogy a Sajtóosztály kiadványainak egy-egy példányát a gyülekezeteknek a gyülekezeti könyvtárak számára kötelezően meg kell vásárolniuk és erre a célra a költségvetésben bizonyos összeget kell biztosítani.

6. Határozza el az Országos Presbitérium, hogy egyetemes jellegű énekeskönyv megszerkesztésére kéri fel az Ének- és Zeneügyi Bizottságot, vagy egy külön bizottságot azzal, hogy az Énekeskönyv megszerkesztése 1975 végéig legyen kész.

A javaslatok részletesebb előterjesztése püspöki jelentésem után történik meg.

Köszönet

Jelentésem végén szeretném megköszönni valamennyi munkatársunk hűséges munkáját. Mindenekelőtt Mihályfi Ernő országos felügyelő úrnak köszönöm, bölcs, körültekintő és nagyon jelentős szolgálatát. Köszönöm püspöktársamnak, Ottlyk Ernőnek a közös munkát, Karner Ágoston főtitkárnak sokfelé ágazó gondos munkáját. Köszönöm valamennyi osztály vezetőjének, az Országos Presbitériumnak, az egyházmegyék vezetőségének s a gyülekezetek elnökségének elvégzett jó munkáját.

Tisztelettel kérem jelentésem elfogadását.

Budapest, 1970. december 17.

D. Káldy Zoltán püspök,
az Országos Közgyűlés lelkész-elnöke

Útkeresés a lelkigondozásban

A cím elárulja, hogy az előadás nem tud végérvényes tételeket le- szögezni. Próbálja megkeresni azt az utat, lelkületet, módszert, ami leg- inkább megfelelne a mai ember lelkipásztorolásának. Gondolatsorokat szeretnék elindítani e fontos szolgálatunk helyes felismeréséhez.

Az utolsó 30 évben — látásom szerint — két vonalban végeztük a lelkigondozói szolgálatot, a családlátogatásokat. Néha ez a két vonal egészen külön ment, máskor egybe is fonódott.

1. A *dialektika-teológia vonala* (Barth-Thurneysen) azt vallotta, hogy a lelkigondozás nem más, mint *igehirdetés* embertől emberig (Verkündigung vom Mann zu Mann). A szószéken az egész gyülekezethez szólt, itt az egyes embernek hirdeti a Krisztusban történt eseményt. Mivel a Sátán megköti az embert, a beszélgetés mindig démon-üzés. Mivel az ember ösztönösen ellenáll az ítéletnek és kegyelemnek —, egy törésvonal min- dig jellemző a lelkipásztori beszélgetésre. Ki tudná lemérni, milyen ered- ményei voltak ennek az útnak?! Sok áldás fakadhatott ezen a vonalon, mit rejtve tartott a statisztika elől a hivatali titok és a Szentlélek csen- des munkája.

2. Azt „*Amt*” *vonala*. (Berneucheni mozgalom, Trillhaas, D. Müller). Ezen az úton a keresztyén életformák gyakorlásának fontosságát hangsú- lyoztuk. A családlátogatás célja az volt: biztatni híveinket, vegyenek részt az istentiszteleteken, úrvacsoraosztáson, naponként tartsanak csen- dességeket. Az „*Amt*” mögött Krisztus áll, aki élő taggá akar tenni az íge, az abszolúció által. — Ennek a vonalnak is lehetnek eredményei.

Kritikai megfontolások

1. Elégedett lehet-e a lelkész önmagával, ha a beszélgetés az előirt tervek szerint folyt le? Híveink gyakran elengedik fülük mellett teológiai tételeinket, vagy nem is értik meg. Úgy is gondolhatják, hogy papi köte- lességünket gyakoroljuk, mikor meglátogatjuk őket, s a vallásos monda- tokon túl kell esnünk. Ki ne tapasztalta volna, hogy vannak helyzetek, amikor nincs helye lelki nyilatkozatoknak? Biztos-e, hogy rendben van minden híve életében, ha sikerült „beszerveznie” az istentiszteletek látog- atására? Mindent megold-e egy-egy embernél a kegyességi *forma*?

2. Teremtetségünkben következik, hogy egybefonódik a testi-idegi ág a szellemi-lelki ággal. Kimutatták, hogy az álmatlanságnak, étvágytalan- ságnak, gyomorbetegségeknak igen gyakran idegi oka van. Es egy testi beteg- ség lelki depressziót hoz magával. Nem lehet tehát platóni módon kizáró- lólag lelki vonalra koncentrálnunk látogatásunk alkalmával. A környe- zet, a testi hogyanlét, az első hitágazatból folyó lélektani folyamatok mind figyelembe veendőek.

3. A dialektikai vonalnál és az „*Amt*”-vonalnál van egy téves alapál- lás. Ott áll a kinyilatkoztató egyház, isteni tekintélyével egy lépcsővel feljebb, — vele szemben a „kiskorú” tag, aki gyermeki engedelmesség- gel kell, hogy felnézzen a lelkészre. Világos, hogy a nagykorúvá lett em- bert nem lehet így kezelni (s hiba volt, amikor valaha is így emelked- tünk föléje).

4. Hiszünk az evangélium erejében. Valljuk, hogy az imádság csodá- latos ajándék. Tudjuk, hogy milyen drága dolog az istentisztelet levegője.

Krisztus keresztje és feltámadása a kiinduló pontunk, szkopuszunk. Azonban ezek mellett még kettőre van szükségünk — látásom szerint —

- a) tekintélyi, kinyilatkoztató alapállás helyett szeretetszolgálatra,
- b) tanulnunk kell a lélektant.

Diakóniai lelkipásztorkodás pszichológiával

1. *Diakóniai!* Tehát a középpontban nem a lelkész áll; nem az a döntő, hogy neki mi a véleménye, a meglátása. Az a fontos, hogy híve kerüljön szolgálatának középpontjába. (A jerikói úton a sebesült volt a középpontban, — persze, ez azért lehet így, mert Krisztus van a szívünkben.) Nem a tekintély és nem a kinyilatkoztatás magaslatáról közeledünk a másik emberhez, — hanem úgy, mint egyik ember a másik emberhez.

Ehhez az tartozik, hogy *meghallgassuk* az illetőt. Ez nemcsak hallgatást jelent. Azt jelenti: együtt gondolkodni, próbálni jól megérteni. Mi rögtön szeretünk közbevágni, direktívákat adni („A legjobbnak tartanám, ha...”) Felállítjuk a diagnózist: „Érzésem szerint az ön problémája a következő...” Moralizálunk: „Mint keresztyén, így nem folytathatja tovább az életét.” Általánosításokkal fékezük le a beszélőt: „Sokaknak a problémája ez ma.” „Bizony, ezek a keresztyén élet magas és mély pontjai.”

A diakóniai alapálláshoz tartozik az is, hogy ne akarjuk ráoktrojálni gondolatainkat a beszélgető társra. Mellette kell állnunk, nem felette, nem vele szemben. Ugyanabban a csónakban ülök vele, — nem pedig a partról beszélek egy fuldoklóhoz. Tudnunk kell várni! Olyan kishitű lenne egy lelkész, hogy nem képes várni arra, hogy a Szentlélek közben munkálkodik, — aközben is, mialatt hívünk kiönti szívét és mi meghallgatjuk? Anélkül is munkálkodik Isten, ha mi nem mondunk bibliai szavakat, de kisüt türelmes meghallgatásunkból a szeretet. Mi teszünk valóságilag neuretikusokká embereket azzal, hogy nem felnőttekként kezeljük őket, a tekintély kotlásának szárnyai alá menekítjük őket. „Isten gyermekeit” nem szabad saját gyermekeinkként kezelünk. A lelkigondozás tiszteli az egyén szabadságát.

2. *Pszichológiával!* Nem elég az emberszeretet —, emberismeret is szükséges. Ahogyan az édesanyának a csecsemőgondozást is meg kell tanulnia —, nem elegendő a szeretete. Az autózvezetéshez szükséges a műszaki vizsga is. Tanulnunk kell a lélektant! (A minap valami lélektani problémával szakemberhez fordultam; képtelen volt elhinni, hogy a teológián nem tanultunk lélektant.) Másként lesz beszélgető társsá egy introvertált ember, mint az extrovertált. A jellemvonásoknak, érdeklődési sajátosságoknak, gátlásoknak tudományos felismerése közelebb visz az emberhez.

Fontos lenne, ha a Teológiai Akadémián is elhangzanának pszichológiai előadások. (A mai korhoz kellene igazítani a teológusképzést. Első vonalba kerülne a bibliatudomány, a gyakorlati teológia, a szociológia. Második vonalba a történeti teológia az ökumenikával, a pszichológia és a rendszeres, mivel utóbbi merev tantétéleivel, felekezetieskedésével irritálja a nagykorú embert.) És jó lenne, ha teológusaink budapesti szeretetintézményeinkben gyakorlatilag is tapasztalatokat gyűjtenének gyermekek, idősek lélektani jelenségeinek felismeréséhez.

Dolgozatom csupán útkeresésünkhöz kívánt irányt mutatni, néhány lépést megláttatni. Részletekben jó lenne átbeszélünk talán és közös látásra jutnunk. Útban a beteljesedés felé segítenünk kell hittel és tudással. „Ehes voltam és ennem adtatok” — ez lelkigondozást is jelent. És nem mindegy, hogy egy kiéhezett embernek milyen táplálékot adunk, s hogyan adjuk.

Görög Tibor

Halottaink

Fabók Ferenc

1901—1970

Fabók Ferenc az Úr 1901. esztendejének február hava 17. napján született Mendén. Atyja MÁV nyomdászsegéd volt. Kevés fiú életére nyomja rá úgy a bélyeget az apa hivatása, mint az övére. A rend és pontosság, ahogy a vonat halad menetrend szerint, ahogy a betűk sorakoznak katonásan, értelmesen, hogy mondatokká, szöveggé váljanak.

Teológiai tanulmányait Sopronban végezte. 1924. október 5-én szentelték lelkésszé. Szolgálatát Pilisen kezdte, ahol fél évig, Szarvason folytatta, ahol szintén fél évig káplánkodott. 1926 szeptemberétől egy évig mezőberényi, majd 1927 novemberétől kondorosi káplán lett.

1928. május 13-tól volt a mezőberényi II. kerületi egyházközség lelkésze 37 éven át, 1965. január 1-én történt nyugdíjba vonulásáig.

Feleségével, Müller Irénnel 1928-ban kötött házasságot Szarvason. Házasságukat Isten öt gyermekkel áldotta meg. Két fiúval és három leánnyal.

Mezőberényi lelkész volt. Egy olyan nagyközségben, mely maga egy kis világ. Különösen az volt a 30-as, 40-es, 50-es években. Itt a vasúton érkező elsőnek a magyar templom mellett halad el, majd a német templomot látja, így érkezik el a szlovák templomhoz, miközben meglepetéssel tapasztalja, hogy van katolikus templom is. Három nemzet egymás mellett élése formálja itt az embereket, akik magyar kútra, német fürdőre és tót népboltba járnak ma is. A politika részbeni meghatározója, a község felszabadulás előtti életének döntő tényezője ez.

Fabók Ferenc ebben a fejlett politikai közösségben, társadalmi aktivitásban látja meg a még mélyebben húzódó erőket. Figyelheti meg a földmunkás mozgalmak egyik bölcsőjének, a Viharsarok iparban is szokatlanul és előrefejlődő községének életképes lüktetését. A nemzetiségek rivalizálása, a szociális kérdések hamu alatti izzása, egy életképesség adta fejlődés, haladás útja ez.

Itt volt Fabók Ferenc a szlovák gyülekezet születése, érzése szerinti magyar papja, akiben egybeötvöződött e két faj, és verete a 48-as áttelepülések idején is tartást, megállást, szálfa életet jelentett hívei számára is.

A szószék papja volt. Beszédei szombat délután az utolsó áment is megkapták az írógép billentyűi alatt. Rendben sorakozó mondatok, az I. hitágazatból élő alapok, melyek sokszor csaltak könnyet özvegyi, anyai szemekből, és emelték a virágok szépsége fölé a madarak szép világába a természet szárnyain a hallgatóságot szellemét.

A pietizmusnak sok hibáját élesen látta, az ortodoxia nem vonzotta. A maga útján járt. Kissé liberálisan, de következetesen. Sokszor — a helyi adottságoknak és egy kétpapos gyülekezetnek megfelelően — tusakodva, de egyenesen, szálfaként, keményen.

Jó egyházi vezető akart lenni. A felszabadulás után, mikor egy nagy alföldi gyülekezet átalakulásának gondja szakadt rá, távozott mellőle két

lelkésztestára is. A föld, a megrakott szekerek helyett a szabadság levegője áradt a faluban, akkor nem kis feladat volt szolgálatát betölteni. Új formákat keresni, új életet alakítani: a régivel küzdve, az újnak haladva, az egyházat szeretve.

Szarvason halt meg 1970. január 19-én, életének 69. esztendejében. Sírja felett egy egyszerű keresztfa. Nem óriás, nem magas, csak mint a többiek: egy kis keresztfa, mely hatalmas szálfából is lehetett.

Fábry István

Hoffmann Ernő

1900—1970

Korát meghazudtoló fiatalos lendülettel végezte szolgálatát a pusztavámi gyülekezetben. Halála előtt néhány hónappal esperesi látogatásra mentem gyülekezetébe, s csaknem félévszázados lelkészi szolgálatra tekintő Hoffmann Ernő ezt mondta: „Néhány évig szeretném még hirdetni veletek együtt Isten igéjét, s támogatni erőmhöz és koromhoz képest egyházunk szolgálatát a mai társadalomban, hiszen még életemben soha nem voltam beteg.”

Boldogan várta azt a napot, amikor a háború alatt elvitt harang helyett új hívogat Isten igéjének hallgatására, s a szolgálat közben „meghasadt szívű” harang helyett egy újra öntött harang szava csenghet. A két harang október 31-én megszólalt a pusztavámi templom tornyában, de Hoffmann Ernőt már csak „elsiratni” tudták ezek a harangok. A szolgálat Ura, néhány heti szenvedés után 1970. szeptember 8-án elhívta haza hűséges szolgáját.

Hoffmann Ernő élete tanító-családból indult el a Baranya megyei Zsibrik községből 1900. június 7-én. Teológiai tanulmányainak elvégzése után 1922. szeptember 16-án Sopronban lelkésszé szentelték. Felszentelése után Dombóváron kapott segédlelkészi beosztást, ahol rövid soproni segédlelkészi szolgálatát kivéve, öt éven keresztül hirdette Isten igéjét. 1927 márciusától Győrben mint hitoktató végezte Isten igéjének a hirdetését és a tanítás szolgálatát, majd 1927 novemberében a pusztavámi gyülekezet hívta meg lelkészéül.

Ugyanebben az évben, szeptember 26-án házasságot kötött Mühl Ilonával. Házasságukat a gyönki templomban áldották meg. 41 éven keresztül éltek együtt Isten jó rendjére figyelve a házasság közösségében. Isten két gyermekkel áldotta meg őket. Nagyon szerette gyermekeit, s örömmel beszélt arról, hogy Isten hálás, szerető gyermekekkel áldotta meg őt.

1934-ben az izményi gyülekezet hívta meg lelkészéül. Hoffmann Ernő a hívást elfogadta, s 23 éven keresztül szolgált az izményi gyülekezetben, majd 1957-ben a pusztavámi gyülekezet másodszor is meghívta a pusztavámi lelkészi állásba. 1957. szeptember 7-én iktatták be újra a pusztavámi gyülekezetbe. Magyar és német nyelven tartott igehirdetéseit gyöngybetűivel minden alkalommal szóról szóra kidolgozta. Szíve utolsó dobbanásáig a gyülekezetére gondolt. Már megérintette a halál lehelete,

mikor még a kórház orvosától azt kérdezte: „Ugye szombaton hazamehetek, hogy az esketés szolgálatát elvégezzem?”

Isten azonban Hoffmann Ernőt hívta Halál követén keresztül arra a „menyegzőre”, amit Isten maga készít népének.

Szeptember 15-én D. dr. Ottlyk Ernő püspök és az egyházmegye eseprese hirdette koporsója mellett a feltámadás jó hírét. A budapesti temetőben szeretett gyülekezetéből százak kísérték ki utolsó útjára Lőhe Vilmos szavaival „a földszintről az emeletre menő” lelkipásztort.

Nagy István

Gyúrói Nagy Lajos

1883—1970

1883. máj. 11-én Szákon (Komárom megye) született. 1970. nov. 12-én kísértük el utolsó útjára Isten igéjével.

Neve és szolgálata szorosan összeforrott gyúrói gyülekezetével, amelynek negyven éven át volt hűséges lelkipásztora. Fiatalemberként kezdte szolgálatát, lelkészlakot építtetett, fészket rakott családjának és a gyülekezet pásztorának. Felejthetetlenül áll az egyszerű embereket segítő alakja gyúrói gyülekezete előtt. Abban volt nagy, ahogyan segített. Szívére ölelt mindenkit, aki rászoruló volt. Szerette gyülekezetét, s annak tagjai is őt. Kiállt értük akkor is, ha számára hátrányos volt. Mindenki felkereshette, mindenki támogatást kapott tőle, írta a kérvényeket egyszerű emberek számára. Segítő szolgálata legendás hírű volt. Nemcsak szűk körre volt érvényes, hanem minden emberre kiterjedt, mindenkin akart segíteni, modern irtalmas samaritánusként. Az első világháború idején, 1915-ben, „Isten és a háború” címmel adott ki füzetet. Maga is érezte, hogy bátor kiállásról van szó, belső lelkiismereti kényszerítésre hivatkozik, el kell mondania a nép és az igazság érdekében azt, amit a füzetben kifejt. Az erkölcsi igazság védelmében tiltakozik az ellen, hogy a háború sok igazságtalanságát bármilyen formában is Istenre lehessen fogni és Isten nevével lehessen fedezni háborús bűnöket. Nagy Lajos érvelése akkor válik megdöbbenővé, amikor Jézus Krisztus színe elé viszi a háború problémáját, és felteszi a kérdést: Mit tenne Jézus ebben a helyzetben? „Már pedig, ha azt kérdezzük, hogy: ha Jézus volna a népeknek világi fejedelme, belevinné-e a népek millióit világháborúba, bizonyára azt kapjuk feleletül, hogy: nem.”

Nem kisebb ember, mint Ady Endre figyelt fel a gyúrói papra. „A világ” 1915. febr. 28-i vasárnapi számába az akkor már híres költő cikket írt Nagy Lajos háborúellenes magatartásáról. Ritka dolog, hogy evangélikus lelkész tanításával a nemzeti élet nagyjai a nyilvánosság előtt foglalkozzanak. Ezért most itt szólaljon meg Ady Endre Gyúrói Nagy Lajosról:

„Írni szerettem volna a gyúrói papról, kit sohse láttam s kivel meg-
rni-kellett levelek mégis, mégis barátságba vittek. Csodálatos az, hogy
Magyarországon milyen fanatikusan, babonásan ismernek egymásra s ke-
resik egymást a jobb szándékú emberek. Kedves papom, Nagy Lajos, be
szeretném, ha az írásod megadta volna lelked nyugodalmát, melyet úgy

óhajtunk s úgy megérdemelnők — a Ma legszenvedőbb szenvedői. —
Ady Endre”

Ezzel a lelkülettel szerette népét Nagy Lajos testvérünk, önfeláldozóan és harcosan, vállalva a szenvedést is a Tanácsköztársaság alatti magatartásáért, amikor hosszú éveken át volt felfüggesztve lelkési állásából a húszas évek folyamán.

Költői és írói szava messzire hatott, kifejezte népéhez való hűségét. Egész életműve azt tükrözi, hogy mindenek előtt és mindenek felett pap volt, evangélikus lelkész volt, akit Isten kora ifjúságában elhívott a lelkési szolgálatra, hogy azután élete végéig ebben az alapvető feladatban és funkcióban égjen el élete. Az evangélikus lelkész: a szolgálat embere. Nem önmagát keresi, hanem az Isten ügyét. Isten viszont sohasem tartja meg önmagánál a szolgálattevőt, hanem mindig odairányítja az ember-társak körében végzendő szolgálatra. Szent körforgalom ez: aki odatér Istenhez, azt ő visszatéríti az emberhez, a testvérszeretetet cselekedeteinek gyakorlására.

Gyúrói Nagy Lajos életművének befejezésekor Istennek adunk hálát szolgálatáért, költői lelkéért, emberszeretetéért.

D. Dr. Ottlyk Ernő

Fábri Mihály

1904—1970

Gyászlobogót lengetett az őszi szél a legnagyobb nógrádi evangélikus templom tornyán. Szomorú hírt vittek a szügyi templomnak, valamint a csesztvei, mohorai és patvarci filia templomának harangjai az északi országhatár mentén lakó evangélikusságnak. November 24-én, hosszú szenvedés után 66 éves korában, meghalt Fábri Mihály szügyi lelkész, a Nógrádi Evangélikus Egyházmegye pénztárosa és Gyülekezeti Segély előadója.

1904. október 15-én született Szarvason. A szülői házban és ebben a nagymúltú gyülekezetben — ahol valamikor Tessedik Sámuel szolgált — szívtá magába Krisztus egyháza és a földművelő nép szeretetét. Iskoláit is itt végezte, majd az érettségi után a soproni teológián készült föl a lelkési pályára. Raffay Sándor püspök szentelte lelkésszé 1929. október 12-én Budapesten. Félévig Kiskőrösön, majd egy és negyed évig Nyíregyházán segédlelkészkedett. Ez utóbbi helyen találta meg hűséges élettársát és haláláig odaadó segítőtársát Prékopa Erzsébet személyében, akivel 38 éven át igen boldog, példás családi életet élt.

Nógrád egyik legősbibb és legnagyobb gyülekezete, a szügyi gyülekezet 1931 szeptemberében, egyhangú lelkesedéssel és szeretettel hívta meg lelkészéül. Közel négy évtizeden át, soha nem lankadó pásztori hűséggel gondozta a négy községben élő evangélikusokat. Gyülekezetének az a szeretete, mellyel mint fiatal lelkész a gyülekezetbe meghívták, szolgálata négy évtizede alatt sem halványult meg személye iránt.

Ómega valóságos lelki atyja volt gyülekezetének. Személy szerint ismerte és szerette kiterjedt gyülekezete mindenegyes tagját. Példás rendet tartott gyülekezete anyagi ügyei terén. Két évtizeden át volt az egyházmegye pénztárosa és Gyülekezeti Segély előadója, s mint ezen egy-

házmegyei tisztségek viselője, az egyházmegye pénzügyeit is nagy hozzáértéssel és lelkiismeretességgel vezette. A négy gyülekezetre kiterjedő igehirdetői szolgálatát és az egyházmegyében reabizott feladatokat is, mindig örömmel és derűs lélekkel végezte. Boldog, megelégedett, melegszívű lelképásztor és szolgálatkész munkatárs volt. Soha senkire és semmi miatt nem panaszkodott. Paróchiájának falai — mint mondani szoktuk — üvegből voltak. Puritán magatartása és családi élete, példaképpül szolgált gyülekezetének.

Szívén viselte községe népének minden gondját és örömét is. Minden erejével és tehetségével. Szűgy község fölvirágzása és népe boldogulásaért fáradozott. Lelkészársai és mások előtt is igen nagy örömmel beszélt arról a fejlődésről és haladásról, melyet községe az utóbbi húsz év alatt ért el. Ezért mindenki részéről nagy megbecsülésben részesült.

Ez az osztatlan megbecsülés és szeretet megható módon nyilvánult meg a november hó 27-iki temetés alkalmával. Már órákkal a temetési szertartás előtt gyülekeztek a templom és a paróchia környékén, a filiákból és a szomszédos gyülekezetekből, a búcsúzásra és a végtisztesség megadására érkezők. Amikor a huszonhárom Lúther-kabátos lelkész és a gyülekezet presbitériuma bevonult a templomba koporsója mellé, a templom már zsúfolásig megtelt fekete ruhába öltözött, halotti énekeket éneklő, könnyes szemű emberekkel. Ott voltak a közeli gyülekezetek és az egyházmegye küldöttei is, s ott volt dr. Elzer Ferenc szűgyi és Győry József mohorai plébános.

Koporsója fölött az egyházmegye esperese Lukács 2,29—30 alapján hirdette a feltámadás és az örök élet ígét. A temetőben sírja mellett pedig a gyülekezet kántora Török János mondott búcsúszót az elhunyt lelkésznek és fejezte ki a gyülekezet háláját Istennek a hűséges pásztorért.

Fábri Mihály lelkész elköltözésével az idősebb lelkészi generációnak egy olyan tagja távozott el körünkből, aki helyesen és jól látta egyházunk mai útját — a diakóniai utat — s azt haláláig hűséggel szolgálta.

Gartai István

Az igehirdető műhelye

BÖJT 3. VASÁRNAPJA

Ézs 43,21—25

Műhelyforgácsok

Az Ószövetség evangélistájának, Deuteroézsaiásnak tolmácsolásával csendül fel Isten beszéde. A babiloni fogság vége felé. Küszöbön áll a szabadulás, a hazatérés. Világtörténelmi változás ad erre alkalmat. Nagy hatalmak, birodalmak mögött a történelem rejtett arcú Ura, az élő Isten áll. *Mit jelent ez az ószövetségi gyülekezet számára?* A prófétai igehirdetés célja az, hogy megújultan induljon az új történelmi helyzetben rendeltetése, küldetése útján!

A szöveg megértése problémamentes. A reggeli és esti áldozatoknak, a liszt- és vágóáldozatoknak említése nem kultuszellenes élű. A diaszpórahelyzet ugyan már évtizedek óta teológiai forradalmat jelentett, hiszen az áldozat-oltár-papi szolgálat-ünnepek stb. helyére a Thóra és az Ima került. *Arccal a szellemi-erkölcsi istentisztelet felé!* Valójában nem új, hanem az elfelejtett régi út felvillantása. A különböző áldozatokat azért említi a próféta, hogy ironikus módon abszurdá minősítse kortársai gondolkodását, ami szerint nekik „sokba került” Isten tisztelete.

„Én nem fárasztottalak — de te fárasztottál engem,
én nem terheltelek — de te terheltél engem” stb.

Az ismételt „Én, én” lehetséges fordítása „mégis Én...” A szakasz érvelési bázisa a 25. vers. Skinner szerint „tökéletes gyengédséget fejez ki, mert bár Izrael megvetette a szeretetet, mégis Isten szeretete bocsátotta meg a nép bűneit és a jövőben is ez a szeretet ad bocsánatot!” Tehát a nép vétkeinek eltörlését Isten kezdeményezi. Ez többlet a hóseási-jeremiási üzenethez képest.

„Én magamért” azaz nehogy megszentésteleníttessék az ÉN NEVEM! Isten saját dicsőségéért hozza el és munkálja a nép megújíthatóságát. Rajta kívül nincsen „más” Megváltó!

Rabbi Akiba: „Boldog vagy Izrael! Ki előtt tisztultok meg, és ki tisztít meg benneteket? A ti Mennyei Atyátok maga!” (Jóma VIII. 9.) A szöveg formálja a témát: *te a keveset sem tetted, Én a sokat adom!* Ezzel ellentétben az a visszás helyzet, hogy a nép még a keveset is sajnálja Istentől és a sokat, amit kap, nem küldetése vállalására fordítja, hanem öngazolásra, önfenntartásra, öndicsőségre. A prófétai igehirdetés célja, hogy szenvedélyes és megragadó módon a nép gondolkodásának és magatartásának változását munkálja a roppant világtörténelmi fordulathoz idején. *Nehogy a régi folytatódjon, hanem új kezdődjön!*

Újra a helyes úton!

I. Egyház korszakováltás idején. A világméretű változás negyedszázada már mögöttünk van. Elöttünk a XX. század záró szakasza. Harminc esztendő! Tapasztalataink összegezése és azonnali feladataink meghatározása mindennél sürgősebb.

Jelenleg három és fél milliárd földünk lakossága. Ebből csak egy-

milliárd a „fehér emberek” szűkebb világa. A „színesek” már most két és félszer többen vannak. Másodpercenként két fővel szaporodik az emberiség. Ezredfordulóra hétmilliárdnyian leszünk. A növekedés aránytalan. Európa negyven év alatt csak százmillió emberrel nőtt. Ázsia ezalatt tízszer annyival, egymillárral! Az elmaradt népekhez képest elenyésző a fejlett országok létszámbeli emelkedése. *Megrázó korunk demográfiai és szociológiai térképe.* A gazdag emberek zsugorodó kisebbségben, az éhező tömegek robbanásszerű többségben. *Még ijesztőbb a gazdasági helyzet korunkban.* Egyötöd kezében a gazdasági értékek negyötöde. S mindezt kivetítjük a faji és kulturális összefüggésekre, *katasztrofális kép áll elénk.* Nyomorban élő emberek milliárdja analfabéta. De valamit tudnak: *a fehér ember sokkal jobban él, a „keresztyén” népek gazdagok!* Minden múlt nappal rosszabbodik a helyzet. A gazdagok egyre gazdagabbá válnak, a szegények egyre szegényebbekké. Ez a vérlázító helyzet *nem Isten rendje, hanem az ember gonoszságának műve.* Pontosan a fehér emberé s még konkrétabban a keresztyénségé. Mi, akik az ószövetségi néphez hasonlóan közelről ismerjük Isten rendjét és világtervét, mindazt visszajára fordítottuk, sőt lényegileg még ma is ezt tesszük. Csibész fortélyal „megetettük” az elnyomottak és éhezők tömegeit az eljövendő „mennyei” kárpótlással. Ezt a kosztot ma már kevesen csipegetik, bár nem került le a menükártyánkról! A meghamisított mennyből kiábrándultak igazságosságot akarnak a földön. S erre rava-szul mi irtalmasságról prédikáltunk. Az emberiség kétharmada nem elégszik meg Lázár lakomájával. *Igazságos rendet akar,* hiszen mindenki tudja, hogy az élelmiszer és ipari termék modern technikával való előállításra bőven elegendő az egész emberiség számára most is, a jövőben is. De csak strukturális változás és a szétosztás gyökeres reformja valósíthatja meg az ellátottság halaszthatatlan szintjét. Isten rendjét kell helyreállítani a világon. Ez ma az egyház, világkeresztyénség dolga. A tiéd is!

II. Likvidáljuk téves képzeiteinket! Hasonlíthatatlanul előnyös társadalmi, kulturális, gazdasági helyzetünk *nem* természetes. Szó sincs arról, hogy ez akár fennsőbbégünk következménye, akár vallásosságunknak isteni jutalma. Abszurdum. Isten az egész világ Teremtője és minden ember mennyei Atyja. Üdvözítő kegyelme mindenki számára megjelent Jézusban. Nem kevesek kiváltsága, hanem kozmikus ajándék. Aki megismerte, abban a pillanatban el van kötelezve a továbbadásra. Csak a közlésben, realizálásban, küldetésben és szolgálatban maradhat a miénk. Különben deformálódik mind a képviselt Isten arca, mind az „istenes” élet.

A második felszámolandó képzet az, hogy Isten a tehetőseké. Övüké is, de a keresztt pontosan az ellenkezőjére utal. Az igazi, élő Isten a kicsinyek, a nincstelének, a megtévesztettek és kihasznláltak, az erőszakot szenvedők, a számba se vettek Istene. Őt nem dómok és roppant intézmények, vallásos manifesztációk és lenyűgöző dogmatikai rendszerek dicsőítik. Inkább eltakarják! Nem áldozati oltárt igényel, hanem Szavának elfogadását és imádkozó, engedelmes szívét. *Istent halálosan fásasztja minden, amit szeretet és szolgálat helyére csempészünk.* Tempлом es oltár, kultusz és áldozat nem cél, hanem kezdet. Impulzus és rapport friss parancsvételre, tréning és erővétel az Ő nevének világban való szolgálatára.

S a harmadik, hagyományos képzetnek is el kell tűnnie tudatunkból. Isten nem mögöttünk van, a múltunkban, az újjáépítésre váró régi Jeruzsálemben. Isten előttünk jár. Messze előttünk. Elmaradtunk mögötte végzetesen. Megújhdásunk — Oculi vasárnapján — abban van,

hogy végre valóban Óréá nézzünk, aki utat tör, „nem-vallásos” helyeken jár, kívül Jeruzsálem falán (táboron kívül!), profanításban, nem törődve a mi „szakrális” szempontjainkkal, egyszerűen elseperve gondosank felépített diszkriminációinkat. Tehát irreális a hagyományos dolgaink konzerválása. Ott már nincs. A templom pusztá lett. Kivonult. *Fel kell zárkóznunk Isten exódusához.* A „nem-nép” között jár s csak annyiban válhatunk újra az Ő népévé, ha utólérjük Őt. Nagyon kell sietnünk!

III. A nagy esély. Ez a záró mondat. Amit vastagbetűvel szedetünk nyomdászainkkal. Pedig ez csak a bázis. A program az első mondat. Ami „közben” történt, imé el van törölve! *Isten kész újat kezdeni.* A felőlünk indokolhatatlan ismét valóság: a bűnbocsánat ingyen. Mi már régen tűzbe vágtuk volna használhatatlan szerszámunkat. Isten szeretete örökévaló. Kész mindent feledni, még emlékezetéből is kitörölni abban a reményességben, hogy végre használható. A világeresztyenség s benne egyházunk számára Isten friss feloldó szava adja a nagy esélyt, hogy valóban megújuljunk gondolkodásunk gyökeréig s így magatartásunkig. Végtelen nehezünkre esik, mert bár halljuk az Ő szavát, szemünk még mindig bálványokon pihen s azoktól orientálódik. Hitünk forrása kétségtelen módon Isten beszédének hallgatása. De ha nem tisztul látásunk, s nem Tőle tájékozódunk, elveszítjük az utat azonnal, s fonákjára fordul életünk. Az irányvétel, lépésről lépésre az úton való járásunk kizárólagos feltétele, hogy *tekintetünk elől el ne vesszünk Isten.* Aki előttünk jár, utat tör, példát mutat, magához vonz és szeretetével sodorni akar a tennivalók sűrűjében. A most számunkra ismét felkínált nagy esély tehát nemcsak a bűnbocsánat valóságát jelenti, hanem az Ő követését!

IV. Rendeltetésünk szerint élni — ez a feladat. Az ószövetségi nép — Isten alkotása. Ez így igaz az egyházza néve is. Nem mi választottuk Őt. Nem Isten függ tőlünk. Önmagunkban semmik vagyunk. Nemcsak kezdetben, hanem mindvégig. Tehát létünk titka és megmaradásunk feltétele is egyedül az Isten. Ellenmondás ezért, sőt egyenesen lázadás az önrendelkezés, önigazolás, önfenntartás programja. Isten dicsősége nem a mi hallelujázásunk, hanem használhatóságunk, azaz rendeltetés szerinti életfolytatásunk. Mert a „dicsőség” az *akarati egység megvalósulása.* A szülő dicsősége a gyermek szófogadása. A parancsnok dicsősége a fegyelmezett engedelmesség. Isten dicsőségét akkor fejezi ki népe a történelemben, ha megvalósítja terveit, és végrehajtja parancsait. Az Ő parancsai pedig nem nehezek. A szeretetben és igazságban való élet. Közösségvállalás egymással. Az egymás javára tekintő testvéri magatartás és életfolytatás. Amikor szívesen és örömmel feladjuk pozícióinkat, hogy mások előmenetelét, békeségét és boldogságát elősegítsük. Nem „széplelkűen”, hanem a másik számára lehetetlenné vagy legalábbis keserűvé tegyük segítségünket. Hanem mint akik szégyenkezve belátják önösségüket, Isten akaratának rút megszegését, és igyekeznek helyreállítani a rendet, a jogosságot, az emberek közti egyenlőséget minden téren. Hiszen mindenkinek bőven jut Isten gondoskodó szeretetéből és ajándékaiból, ha nem keresszük szándékait. *Szegényeknek nem adni, hanem visszaadni azt, ami az övé,* de hozzánk került régi bűnök és a magunk önzése folytán. Bajosan megy ez fokozatos fejlődés és belátás útján. Vértelen forradalom ez. Radikális elszakadás a beidegzett múlttól és tudatos akarása, vállalása Isten akaratának. Mert bármennyire fenséges az ingyenkegyelem ézsaiási proklamálása, az Isten programja számunkra az a szürke, első mondat:

„A nép, amelyet magannak alkoték, hirdesse dicséretemet!”

Balikó Zoltán

Régi, otthoni bűnökről van-e itt szó vagy az idegenben következett elhidelgülésről? Jó a 21. vers fordítása? Isten csak arra választotta ki népét, azért teremtette az embert, hogy Őt dicsérje? Lucifer Az ember tragédiájában: „Mi végre az egész teremtés? Dicsőségedre írtál költeményt...” Vagy ez a „dicsőítés” azt jelenti, hogy ez mind nekünk jó, segítségünkre akar lenni? (20) — Nem primitív vallási motívumok ezek: „pénzen jó illatú nád”, „kövér hús”. Nem ezek kellene Istennek, még abban a korban sem! A 25. vers nagyon szép! (20) — Miért ennyire elvont ígéről prédikálnak? — Nem elvont, mert hatalmas dolog van itt elélni állítva: Isten nem emlékezik meg vétkeinkről, tőle való elfordulásainkról, mert Krisztusban bocsánatot kapunk. Isten a népe egyik kritériumának, ismertetőjelének azt mondja, hogy dicséri Őt. Derús és bizakodó a hívő ember, mert van Istene, akinek hálát tud adni. Milyen messze vagyunk a 21. verstől! (36) — Úgy fest ez a szakasz, mintha Isten önmagát propagálná, ajánlgatná. A 25. versben az „önmagamért” szót úgy értem, hogy Isten önmaga érdekében teszi, amit tesz velünk. (A lelkész: az „önmagáért” szó azt hangsúlyozza, hogy a bűnbocsánatot nem érdemeljük meg, Isten bocsánatának egyedül önmagában, irántunk való szeretetében van az alapja.) Isten a mi érdekünkben „propagálja” magát. Nekem jó, ha imádom őt. Az igehallgatásom nem Istennek kell, hanem én kapok belőle erőt. Ha éneklek a gyülekezettel, nem én adok neki, hanem ő ad nekem. (36) — A 23—24. vers ellene mond a keresztyén Isten-képnek. Úgy fest, mintha külsőségeket várna tőlünk az Isten: különböző áldozatok bemutatását hiányolja itt, melyek az emberek tömege előtt történnek. A lelkész: példa ez arra, milyen jelentősége van a jó bibliafordításnak. Szórendi változtatással kap helyes értelmet a magyar szöveg: „Nem nekem adtat égőáldozatul bárányaidat, és áldozataiddal nem engem dicsőítettél...” stb. Izrael népének gazdag istentiszteleti kultusza, áldozatbemutatása nem érte el az Istent. Az egyik résztvevő régies nyelvű, század eleji Károli-bibliája így, jól adta a szöveget. (36) — Megfáradtatok (22. v.): az egész mai gyülekezeti helyzetre és keresztyén életekre jellemző. Kong, üres, amit az istentiszteleten csinálunk mert jól megvagyunk Isten nélkül a mindennapi életünkben. Ugyanakkor a világban találkozunk áldozatos életekkel istenhit nélkül! A megfáradás ellen: vállalni a hit kockázatát és hitből élni! (36) — Rádióban és másutt sokszor halljuk, hogy sok szülő részéről hiányzik az áldozatos szeretet gyermeke iránt, például több anya szabadszombatján is szívesebben viszi az óvodába gyermekét, noha egész héten át nem tudott vele lenni. Istent a gyermek iránti szeretettel is kell szolgálni. (36) — Minden átmenet, kapcsolás nélkül áll ebben az igeszakaszban egymás mellett Izrael vétke, a terméketlen, üres istentisztelet és az Isten bocsánata. Isten kegyelme mindig megfajthatetlen, indokolatlan válasz a keresztyén ember hitben és szeretetben való megfáradására, a vétkeire. (36)

BÖJT 4. VASÁRNAPJA

Ézs 30,19—23

A szöveg problémái

Itt most csak négy olyan problémát vegyünk figyelembe, amely a prédikáció szempontjából jelentős.

1. A 19. versben a JÓSEB (= lakozó) participium a Targumok korrekciója, ezt a szót a kritikai kiadás JÉSEB (= lakozik) imperfektum alakkal

közli. Így a prófécia ilyen biztató ígéretként hangzik, *lakik még majd nép a Sionon*, Jeruzsálemben. Ebben az esetben azonban nem egyszerűen Ézsaiás kortársainak megszólítása, hanem későbbi utódokról, esetleg a messiási kor népéről szól.

2. A 20. vers az eredeti szövegben így kezdődik: az Úr „*az ínség kenyerét és a nyomorúság vizét adja*”. A Károlyi revízió az eredeti Károlyi szöveget megváltoztatva szól arról, hogy az Úr kenyeret ad az ínségben és vizet a nyomorúságban. Így viszont a hangsúly egy bizonyos nyomorúságos helyzetre esik és nem arra, hogy az ÚR a nyomorúságban is ad kenyeret.

3. Ugyanebben a versben a kéziratok MÓREKÁ kétféle variációját adják. Egyes számban és ekkor „*Tanítód*”-at jelenti, egy bizonyos tanítót, aki lehet Ézsaiás is, de sokan a Messiásra vonatkoztatják. A többszámú változat, amit a Biblia Hebraica főszövegben hoz, általában *tanítókat* jelent, talán a prófétákra vonatkozik. Érdekes, hogy a LXX így fordítja ezt a mondatot: nem közelítenek hozzád *félrevezetőid* (planóntesz). Valószínű, hogy a fordítók a MÓREKÁ-t a MÁRÓH ige participiumának értették, s ez valóban csalót, félrevezetőt jelent.

4. A 21. vers kétféle magyar változata is eléggé mutatja, hogy nem könnyű a fordítása. Pontosabb fordítás kétféle is lehetséges. Egyik ez: saját füleddel fogod hallani a hátad mögött felhangzó igét, *mikor jobbra, vagy balra akartok térni*. „Ez az út, ezen járjatok!” — A másik lehetőség: A hátad mögül hallhatod saját füleddel a hangzó igét: „Ez az út, ezen járjatok, *se jobbra, se balra ne térjetek!*”

A textus értelmezése

A megelőző 18 vers költői formában írt prófécia. A 19. verstől nyolc versnyi terjedelmű *próza*i szöveg következik. Úgy tűnik, hogy ez a szakasz a megelőzőknek, közelebbről a 18. versnek *szemléletes, magyarázó jellegű kifejtése*.

Valószínű, hogy a *prófécia történeti háttere* a Kr. e. 701-es szituáció: az asszír sereg ostromzár alá vette Jeruzsálemet. Minden elveszettnek látszott. Eleinté Ézsaiás maga is azt hirdette, hogy ez az ÚR jogos ítélete a nép bűnei miatt (Ézs 1,4—9). A 18. vers itt azonban már kimondottan vigasztaló jellegű prófécia. Ennek értelme az, hogy van Jeruzsálemnek jövője (19. v). A jövődőről szóló igéből először is *a jelen szituáció* tűnik ki: Most az ostromlottak ínséges kenyerét kell enniük és nagyon nyomorúságos körülmények között jutnak hozzá a vízhez. S nemcsak az a baj, hogy szűkösen van „kenyér és víz”, azaz étel és ital, hanem baj van az ige hirdetése és az ige hallgatása körül is. Az ige hirdetője hiába hirdette az ÚR akaratát, a nép hallgatott rá, letért az „út”-ról, s nem arra ment, amerre az ÚR akaratá szerint mennie kellett volna. A próféta azonban arról szól, hogy *a jövő más lesz*. Lesz, aki tanítson, és tanítását pedig meg is fogadják. A mutatott úton fognak járni. Bálványait, amelyekben addig bizakodtak, mint értéktelen, sőt utálatos szemetet, ki fogják dobni. Az ínség helyébe pedig bőség jön. Az ÚR gondoskodik arról, hogy bőséggel legyen kenyér és víz, a nyomorúság helyett pedig nagy gazdagságot ad. Ilyen értelemben folytatódik a prófécia textusunkon túl is. Más messiási próféciaíkhöz hasonlóan a jövődő két jellemvonását részletezi: *Isten igéjének kiáradását és Isten gondviselő szeretetét*.

Gondolatok a prédikációhoz

Agendánk szerint ennek a vasárnapnak témaköre: Krisztus, aki meghalt bűneinkért, *az élet Kenyere*. Az ógyházi evangélium Jn 6,1—15, az

ötezer megelégtetése. A magyar perikóparend evangéliumai ugyanennek a fejezetnek további szakaszából valók, ahol Jézus arról szól, hogy ő önmagát adja eledelül, hogy aki ebből a kenyérből eszik, annak örök élete legyen.

Mostani alapigénk korabeli aktuális vonatkozásain túl *messiási prófécia*, amelyet minden kor keresztyénei magukra vonatkoztatnak. Olyan prófécia ez, amelynek *beteljesedését* abban a *Krisztusban láthatjuk*, aki az élet Kenyere, aki azért jött, hogy megmutassa Istennek erre az életre és az örök életre szóló szeretetét.

Textusunkban *két fontos gondolatot* találunk együtt. Az egyik ez: *az Úrnak gondja van arra, hogy népének meglegyen a kenyere. A legtermészetesebben* szól arról, hogy még a jövőendőben, a messiási korszakban is megmarad Istennek ez a gondviselő szeretete. A másik gondolat ez: *az Úrnak gondja van arra, hogy legyen, aki az ígét biztosan és határozottan hirdeti, és arra, hogy ez az ige elérje célját, a nép megtérjen, és az Úr akarata szerint éljen.* Mai emberek számára különös, hogy mennyire *együtt, egyenlő hangsúllyal* szól ez a prófécia mind a két dologról: a kenyérről és az Isten ígéről.

Azt gondolom, prédikációnk szempontjából különösen is fontos ez az „együttnézés”. Fel kell hívunk a gyülekezet figyelmét erre, sőt talán *az volna a legjobb, ha magunk ugyanilyen természetes egyszerűséggel tudnánk beszélni a kettőről együtt*, és nem kellene külön beszélnünk a kettő kapcsolatáról. Az ÓT textusok nagyban segítenek bennünket az ilyen szemlélet kialakításában. Sajnos, a legtöbb keresztyén emberbe belenevelődött a „testi” és „lelki” dolgok szétválasztása, pedig az ÚR is együtt látja a kettőt (elég, ha éppen ezen a vasárnapon Ján 6-ra utalunk).

„Saját szemekkel látod Tanítót, és saját füleddel hallod az ígét...” Az alapigének ez a kijelentése és ennek folytatása azt mondja el, *hogyan gondolkodik Isten arról, hogy népe hozzájusson az örök élet kenyéréhez*. Elküldte Fiát erre a világra, aki megmutatta nekünk az utat, amelyen járunk kell. Ez az út az Isten szeretetének útja. Először abban az értelemben, hogy Istent, aki minket szeret, mindennél többnek, értékesebbnek tartjuk, Rajta kívül senki és semmi mást nem tartunk istenünknek, bármilyen értékes legyen is (20. v.). Másodszor abban az értelemben, hogy ez az út az Isten akarata teljesítésének az útja. Isten akarata törvényében találjuk meg és ez a törvény Isten szeretetén kívül az emberek szeretetét is parancsolja.

Alapigénk azt is megengedi, hogy ne csak a Tanítóról, hanem a tanítókról is szóljunk. Arról, hogy Isten gondoskodik az ige hirdetéséről is. Nincsenek félreállítva az ige hirdetői, hanem nyilvánosan prédikálják Isten ígét a gyülekezetekben. Mindenki hallhatja őket, amint Isten akarata hirdetik, megmutatják a *szeretet szolgálatának útját*, amelyen Isten népének járnia kell. Segítenek abban, hogy ki-ki megtalálja helyét a gyülekezetben, ebben az életben, az emberi közösségekben. Segítenek abban, hogy mindenki megismerje az embereket szerető Istent és megsejtse, megérezze Isten szeretetének nagyságát.

„Ő pedig ad esőt magodra, amellyel beveted a földet, és kenyeret...” Mi, ma élők megtapasztalhattuk, hogy milyen az „ínség kenyere” és a „nyomorúság vize”, de akkor is tudhattuk és ma is bizonyosak lehetünk abban, hogy Isten nem gyönyörködik az éhezőkben és nyomorgókban, akár háború miatt, akár a szegénység miatt jut ilyen nehéz helyzetbe az ember. Az Ő akarata az, *hogy legyen kenyér bőséggel mindenkinek*. Textusunk azt is kifejezésre juttatja, hogy ezt a kenyeret Isten nem készen adja. A magot a földbe kell vetni, és a kenyeret el kell készíteni. Isten

áldását a munkához igéri. Itt alkalmunk nyílik arra, hogy elmondjuk: Isten gondviselésébe vetett hitünk nem ment fel a munka alól, hanem éppen abban van Isten gondviselése, hogy megáldja az ember munkáját, amelyet nemcsak a maga, hanem embertársai számára is végez.

Azt gondolom, gyülekezetenként *más és más lesz a prédikáció éle*. Lehet, hogy hangsúlyoznunk kell Isten gondoskodásának egységét, hogy neki erre az életünkre és az örök életünkre egyaránt gondja van. Az is lehet, hogy az igehirdetés fontosságát kell hangsúlyoznunk olyanok előtt, akik a mindennapi kenyeret az örökélet kenyerénél fontosabbnak tartják. S bizonyára vannak olyan gyülekezetek is, ahol azt kell hangsúlyoznunk elsősorban, hogy Istennek nemcsak a lelkiekre van gondja, hanem a testiekre is.

Muntag Andor

Laikus kérdések és szempontok Ézs 30,19—23-hoz

Ez az ige csupa ígéretből áll. Bőjt a bűnbánat ideje. Nem inkább bűnbánatról kellene prédikálni? Nem inkább olyan ígét kellene választani, amelyik bűnbánatra hív? És kinek szólnak ezek az ígéretek? A zsidó népek? Vagy csak Jeruzsálem lakosainak? Vagy Jeruzsálemben sem mindenkinek? Sion egy városrészt, vagy egy része az népnek? Ez az ige nemcsak ígéretek tartalmaz: a bűnbánatot is feltételezi. Isten könyörül azon, aki kiált hozzá, és felel annak, aki kéri őt. Lehet úgy kiáltani, hogy valaki úgy érzi, hogy fuldoklik bűnei tengerében. Meg úgy is, hogy nem érzi olyan nagyon a bűnei súlyát, de azért Istenhez fordul. Mindkét oda-fordulás bűnbánatot tételez fel. A böjti prédikációnak nem is az a feladata, hogy ostromozza a gyülekezetet, hanem hogy Isten kegyelmét hirdesse. Isten nem fenyegetéssel, hanem jóságával és szeretetével akar minket bűnbánatra, megtérésre indítani. (16b) — Az ígéretek ebben az igében is nemcsak a zsidó népek, vagy a nép egy részének szólnak, hanem mindenkinek, aki bűnbánattal Istenhez fordul. Sion népe helyére ma az egyházat lehetne behelyettesíteni, de nem azért, mert az egyház tagjait Isten különbnek tartaná a többi embernél. Ezek is le-letérnek a helyes útról, de meghallják a hívó szót (21. v.). Itt is benne van az igében a megtérésre hívás! (16b) — Nekem az tűnt fel, hogy Isten ígéretei milyen konkrétak: kenyér, víz, erő, jó termés. Azt gondolom, hogy ez arra is figyelmeztet bennünket, hogy Isten ajándékai nemcsak a lelki élet síkjára vonatkoznak, hanem földi életünk szükségleteire is. (16b) — A kijelölt textus „nehéz eledelnek” bizonyult. Felolvastam az új fordítás szövegét. Ez segített, de további kérdéseket is vetett fel. Kire vagy kikre gondolt a próféta, amikor tanítókat emleget? Istentől adott tanítók, próféták vagy talán a Messiás sorsáról hangzik a jövődőlés? Isten szava eligazít. Az a baj, hogy nem követjük. (23) — Az Úr gondot visel — ez az ének jut eszembe. Annyit mindig ad az Isten, amennyire szükségünk van. Ezt az ígét az Újtestámentum felől közelíthetjük meg helyesen. Jézus az út, az igazság és az élet, amint Ő maga mondotta, s Ő az életnek kenyere. (23) — Isten igéje megtérésre készlet. A megtérés nyomában átrendeződik az értékrendünk. Pál apostol jut eszünkbe, aki megtérése után sok mindent kárna és szemétnak ítélt. A megtérés után sokszoros az Isten áldása. Ez megmutatkozik az élet minden területén, a gazdasági életben is. Isten népének, nekünk azon az úton kell járnunk, amit az Úr mutat nekünk. Ma egészen új körülmények között, új úton kell járnunk. Az az út nem reménytelen, mert velünk van Jézus. (23)

BÖJT 5. VASÁRNAPJA

1 Móz. 14,17—20

Áldott találkozás

A „fekete” vasárnap homiletikuma a keresztt Urára utal. Az evangélium (Ján 8,46—59) ellenségei között mutatja meg őt; az epistola egyenesen a főpapról szól, aki „önmagát áldozta fel Istennek ártatlanul” értünk (Zsid 9, 11—15). Nyilvánvaló, hogy innen kell keresnünk az utat alapigénkhez; innen érthető ÚT-i vonatkozása.

Luther és a mai exegéták szerint is 1. Móz 14 az ósatyák történetének igen nehéz szakasza. Tartalmilag is különbözik a többi elbeszéléstől, hiszen Ábrahám világtörténeti összefüggésekbe kerül; koalícióval kerül szembe, és a velük való harcba bonyolódik. Más az elbeszélés jellege és nyilvánvalóan más a forrás, amelyből a szerkesztő merít. Különösképpen kiemelkedik a fejezetből Ábrahám találkozása Melkisédekkel. Lényegében ez a fejezet csúcspontja. A találkozás helye a Sávė völgy. 2. Sám 18,18 szerint ez a völgy 2 stádiumra, hat percre van Jeruzsálemhez. Melkisédek = igazságom királya, ugyanakkor városának főpapja is. E kettős tisztség abban a korban nem ment ritkaság számba. Ki volt ez a hirtelen feltűnt alak? Luther elfogadja a tudósok magyarázatát, mely szerint Melkisédek Sémvel, Noe fiával volna azonos. Ezt a lehetőséget Luther nem tartja fontosnak. Inkább azt jegyzi meg, hogy Sém átélte a vízőönt és még megéli az emberiség újabb romlását; háborúk, gyilkosságok, fosztogatások mindenfelé... ez a régi út! Ábrám azonban e világban megtartja hitét. Tiszteli Sémét, mintha az egy igaz Isten papja volna. — Melkisédek az igazság királya. Körülötte igazságtalanság, bálványimádás, erőszak. Melkisédek a béke királya marad s ugyanakkor — Luther szerint — pap, próféta és predikátor, aki a Magasságos Isten tiszteletében és szolgálatában él. *Krisztusnak a figurája!* A 110. Zsoltár is így látja Melkisédek alakját; nem különben a Zsid. levél is. Melkisédek tehát egy ismeretlenből felbukkanó személy, akit a találmány köde vesz körül, de mégis *figura, typos, öskép*, előkép, akiben az ÓT messiást váró embere és az ÚT népe egyaránt a messiás-király ideálját, az *igazi, egyetlen főpapot véli felismerni*.

Egyes kommentátorok szerint ez a történet nem csak példázat (a messiás-király irányában), hanem tendenciózus. A dávidi trónnal, a jeruzsálemi központtal, az oda való adózással, messiás-ideállal szemben volt egy vidéki magatartás, mely bizonyos értelemben szemben állott a cionista, centralista, davidista tradícióval. Talán ez ellen a magatartás ellen került ez a találkozás az ósatya-tradícióba! Íme: Már ósatyánk., Ábrahám — aki különben senki előtt sem hódolt — áldását vette és tizedet adott a dávidi trón ősnének, és így mintegy elkötelezte magát Jeruzsálem királyával szemben!

Alapigénk teológiai értékelése

Bármennyire is homály fedi Melkisédek alakját, kétségtelen, hogy az idők teljességében eljött Messiással van kapcsolatban. Akár typosnak, akár figurának vagy előképnek tartjuk is, mégis az ÚT-i messiás-királyról mondták: Pap vagy te örökké Melkisédek rendje szerint (v. ő. Zsid. 7.).

Miben különbözött, vagy miben vált ki Melkisédek korának királyai és papjai közül úgyannyira, hogy a Zsid. levél írójá Jézus Krisztus pap-

ságát Melkisedek papságához hasonlítja? Különösen három vonás az, amely Melkisedeket minden korabeli uralkodótól megkülönbözteti:

A Magasságosnak szolgál igazságban (Leél Eljón).

Mint főpap megáldja kortársait.

Városát a béke államává tette.

A kor ideálja erős, erőszakos és hősi király volt. Az uralkodókat az önkény jellemezte és szimbólumuk nem a bekötött szemű istennő volt a pártatlan mérleggel, hanem a ragadozó! A hatalom korlátlan volt; a jog a hatalomból fakadt; az erkölcs mértéke a haszon volt. Az „igazságos” törvényeket a királyi önkény diktálta. Áldás helyett szolgává alázta kortársaikat; erődítménnyé kiépített városaik utcáit könny és vér áztatta. Békéről beszéltek, és vérontást hoztak. Elnyomták a szabadságot, és ezt uralkodásnak nevezték. Fürödtek a jólétben mások kárára. Az ÓT-ban ennek a királynak nem Melkisedek a típusa, hanem Nabukodonozor. V. ö. Dán. 2, 31kk Ezeket a „korszerű” vonásokat hiába keressük Melkisedekben. Uralma igazságos volt; hatalmának megmutatása papi áldás; állama (városa) a béke szigete. Így lett Melkisedek prototypusa, figurája, ősképe annak, akiről Ézsaiás így jövendöl: Mert egy gyermek születik nekünk... (Ézs 9, 5kk).

Melkisedek képe Jézus Krisztusban beteljesedésre talált: Jézus Isten előtt élt teljes igazságban; áldást jelentett barátainak, országot hozott, melynek alapja a béke. Benne az ÓT-i hívő vágya teljesedett. Azt mondhatjuk tehát, hogy *Abrahámnak Melkisedekkel való találkozásában az üdvörténet rajzolódik ki.*

A lelki áldást Ábrahám tizeddel hálálja meg. A kananita kultusz pozitív értékelését látjuk itt, ami az ÓT-ban *egyedülálló!* A kezdeményezés Melkisedek részéről indul ki, aki — Luther szerint — predikálja Ábrahámnak, hogy csodálatos győzelmét a Magasságos Isten segítségével vívta ki. Melkisedek egészen közel van az Isten üdvtervéhez, anélkül, hogy erről közelebbit tudna. — *Így Ábrahám is typos!* Típusa annak a férfiúnak, kiválasztottnak, aki megtartja hitét; elkülönül minden más néptől; veszi a Magasságos áldását. Ezért mondhatja Luther: Sehoh nincsen egyház, csak ott, ahol valaki Ábrahám hitéhez tartja magát. Ábrahám magatartása Melkisedekkel szemben a tizedben konkretizálódik, és lesz ebben a typos! (A tizedhez v. ö.: Deut. 14,22; 26,12; Gen 28; 22.)

Meditáció

Nem lehet vitás, hogy egy találkozásra kell predikálnunk, de kb. 3500 éves távlatból a mába kell helyeznünk. Én azért annak, amit ezen alapige alapján predikálok ezt a címet adom: Áldott találkozás! Mondani-valóm egyik fele M.-kel, tehát Jézus Krisztussal való személyes találkozásnak nagyszerűségéről — áldásáról — fog szólni. A rövidebbik, vagy vele arányos fele pedig a hálából adott tizedről, minden áldozatról, amelyet hálás szívvel azért adok, hogy az áldott találkozás itt és ma minél több embertestvérem számára lehetővé tétesék.

A felett kell tehát meditálnom, hogy hogyan tegyek *személyes* bizonyosságot „Melkisedekkel” való személyes találkozásomról. Ez minden ígehirdetőnek egyéni feladata. Ezt én nem írhatom meg senki helyett.

Nem krisztológiára gondolok, hanem személyes martyriára, bizonyosságtételre arról, hogy mit jelentett nekem az a tény, hogy nekem Jézusom van, az igazság, békesség és áldás királya és főpapja az én megváltóm. Mit jelent ez ma nekem, amikor az emberekre nézek; amikor a faji megkülönböztetésről hallok; amikor fajüldözésről olvasok; amikor vietnami gyilkosságokról olvasok; amikor a munkatársamra gondolok a

tsz-ben, hivatalban, gyárban; amikor a keresztemre gondolok, melyet mindennap fel kell vennem; amikor a halálomra gondolok, amely minden bizonnyal ér! Konkréten! Mit jelent az áldás, amit Melkisédek-Krisztus ad nekem napról napra! Mit jelent nekem az, hogy találkozásom volt az igazság és békesség királyával és az áldások főpapjával. Mit jelent a naponként kapott bűnbocsánat! Erről beszéljen az igehirdető.

Azután ne szégyelljünk beszélni arról, hogy Ábrahám tizedet adott Melkisédeknek. Kell ma is az anyagi. Nem azért, hogy az egyház gazdag legyen, hanem azért, hogy szolgálni tudjon. Szolgálat az evangéliummal; szeretetházakkal; árvizeseknek stb. mind pénzbe kerül. A diakónia csak írott szó, ha nem válik cselekedetté. Ehhez kell az én és a te „tizeded”! Nem vagyunk törvényeskedők és nem írjuk elő kinek-kinek az áldozatát, amely akkor jó, ha az áldott találkozó gyümölcse, de merjük megmondani, hogy morzsákkal nem lehet hálánkat leróni. (Minden gyülekezetben azok az igazán áldozatosak, akik ezt a megtapasztalt áldás viszonzásaképpen, szeretetből és önként hozzák!) Ebben az irányban is meditáljunk jól és mélyen.

A kivitel

A bevezetéssel a témáig kell eljutni. Íme, három variáns:

a) Klasszikus bibliai indulás: Amik megírtak, a mi okulásunkra írtak meg (Róm 15,4). Ez a találkozó is...

b) Aki szereti a lélektant: Találkozni jó! Találkozni kell...

c) Kicsit egzisztencialista módon: Kossuth-díjas költőnk sóhaja: „Jó volna mégis hinni valamiben...” Aki még nem találkozott Melkisédekkel, annak sokat mondhat az „áldott találkozás”, ha figyel rá...

1. A Krisztussal való áldott találkozás valóban áldásos. Itt következik a fentebb említett személyes bizonyosságtétel, mely egyúttal felhívás is arra, hogy a ma is kereső Krisztus előtt megnyíljen a szívünk. (Inkább indikatívus, mint imperatívus!)

2. Akik megélték azt, amit a 764, 770 és általában minden Krisztus-ének kifejez, azok velem együtt adjanak „tizedet”. Ha a gyülekezet lelkesze, mint evangélikus egyházunk tagja nem fizet egyházi adót, hogyan beszél erről?! Az áldozat azt a célt szolgálja, hogy az egyház szolgálata lehetővé váljék, és sok áldott találkozás jöjjön létre a világban. (Tizednek tartom mindazt, amit önként — egyházon kívül is — felebarátaim javára adok.)

Befejezés: A mi örökkévaló főpapunk áldása révén leszünk Isten népe. Isten áldása teszi ezt: sehol nincs egyház, csak ott, ahol valaki Ábrahám hitéhez tartja magát.

Dr. Kósa Pál

Laikus kérdések és szempontok 1Móz 14,17—20-hoz

Melkisédek nem valami kitalált mitikus alap csupán? (17) — Hogyan lehetséges, hogy Ábrahám azelőtt semmit sem tudott a magasságos Isten papjáról? (17) — Abban látom Melkisédek jelentőségét, hogy Jézusra jellemző mindaz, amit neve kifejez: Igazság Királya, Sálem királya, Békeség fejedelme. Mi csak Jézus előképe vagy szimbólumaként tudunk alakjára tekinteni. (17) — Meglepő a találkozás Ábrahámmal. Nem Ábrahám megy hozzá, hanem ő közeledik feléje kenyérrrel és borral. Nem mi vagyunk azok, akik kegyességünkkel, templomlátogatásunkkal, vagy az egyházfenntartó járulék áldozatával megajándékozunk Istent, hanem Isten látogat meg minket Jézus Krisztusban, és adja az Újszövetség kenyerét és italát. (17) — Melkisédek áldásának tulajdonított-e Ábrahám

mágikus erőt? Mi is az áldásnak a bibliai értelme? Minden istentisztelet végén halljuk az ároni áldást. Egyszer jó lenne, ha a lelkészek megmagyaráznák az áldás értelmét! (17) — Melkisédek nem a választott nép tagja, és mégis az Isten szolgája. Ez emlékeztet arra a jézusi mondásra, hogy „más juhaim is vannak nekem”. Isten szeretete nem szűkkeblű. Kegyelmét nem engedi korlátozni csak az általunk elismert templomos gyülekezetre. Szabad-e így néznünk a nemkeresztyénekre is? Közöttünk is lehet Istennek eszköze, aki áldássá lehet Isten népének is? Ábrahám tizedet ad Melkisédeknek. (17) — Ha az egyházfenntartó áldozatvállalásra gondolunk és annak összegére, akkor bizony megszegyenítő ránk nézve Ábrahám „nagyvonalúsága” (17) — Sokszor ezen is lemérhető, milyen a hitünk, és hogy mennyire becsüljük Isten kegyelmét és szeretetét. (17) — Nem tudok mit kezdeni az Ótestámentum egyes szakaszaival. Főleg azokkal, amelyekben háborúról van szó. Sokszor Isten parancsolja az ellenség kiirtását. Ezt nem tudom összeegyeztetni a kegyelmes Isten képével. Itt is olyan háborúról van szó, amelyben Isten Ábrám kezébe adta az ő ellenségeit. (24) — Itt nem agresszív háborúról van szó, hanem arról, hogy Isten megmenti az övéit. A fogságba esett Lótot Ábrahám megszabadítja. Isten szabadító kegyelmét hirdeti ez a szakasz. Így előre mutat ez az ótestámentumi ige a szabadító Jézusra, aki megszabadítja az övéit a bűn, halál és kárhozat, vagyis az ördög fogságából. A mennyei Atya az Ő kezébe adta az ő ellenségét. (24) — Ismertetni kell röviden az előzményeket, hogy világos legyen, miért harcolt Ábrám, és hogy miért volt vele Isten ebben a harcban. Nemcsak Ábrám személye és szabadító szerepe utal Krisztusra, hanem Melkisédek is. Ő kenyeret és bort hoz és megáldja Ábrámot. Ebben a vonatkozásban ő is Krisztusra utal, aki szintén kenyeret és bort ad az utolsó vacsorán. (24) — Jézus a Zsidókhöz írt levél szerint Melkisédek rendje szerint való főpap. Általa áld meg minket az Isten. A sok név említése, ill. felolvasása is kavargást idézhet elő. Néhány név magyarázata egyenesen szükséges lenne az igehirdetés során. Melkisédek = igazság királya, Sálem = békesség, itt Jeruzsálem értelmében. (24)

VIRÁGVASÁRNAP

Ézs 62,11—12

I. Palmarum homiletikuma

Ajánlatos minden homilétának tervet készíteni nagyheti szolgálataihoz, nehogy egyik igehirdetésével belekaszáljon a másikba. Ehhez a tervhez már virágvasárnap ragaszkodnia kell, hogy később is okosan gazdálkodhassék erejével. Nem szabad már ezen a napon az egész nagyheti mondanivalót „elpredikálni”, ugyanakkor jó, ha csírájában a nagyheti ünnepek minden mondanivalója bennerejlik. Virágvasárnap nyitány, amelyben a nagy mű főmotívumai már megszólalnak.

Nagyhétnek nem lehet az a célja, hogy a gyülekezet ilyenkor visszavonuljon a szekulárisból a vallásos régióba, kimeneküljön ebből a világból egy másik, festett, képzelt világba. A cél csak az lehet, hogy ilyenkor a gyülekezet koncentráltan figyeljen Jézus Urunk szenvedésével kapcsolatos üdveseményekre, figyeljen arra a Jézusra, akit vallásos és nem vallásos emberek elítéltek, kivégeztek, de aki végül is győztesen került ki az eseményekből. Nem mondhatunk újat és még soha nem hallottat. Nem az ismeretlen, hanem a mélység irányában kell haladnunk, összefüggéseket és az események értelmét mutatva. A Szent éppen

nagyon közönséges körülmények között jelenik meg (bíróági tárgyalás, hamis vádak, intrika, megvesztegetés, gyávaság). Nagyhéten éppen azt értjük meg, hogy Krisztus Urunknak éppen az élet sűrűjéhez, bűnök szövevényéhez van köze. Őt nem a magasban, hanem a legmélyebb mélyben kell keresnünk. — Benső látásra kell eljutnunk, valahogy úgy, ahogy Dsida Jenő írja Templomablak című versében: „Kik csak az utcán járnak-kelnek, szépséget rajta nem igen lelnek, kíváncsi szemmel rá nem tapadnak: csak egy karika, szürke karika, ólomkarika, vén templomablak... De, aki belép, a tág, iromba, boltozatos hús templomba s *belülről* pillant ablakára megdöbbenet áll, elbűvölten áll... Színek zengése, fények zúgása... magasba ragad, a mennybe ragad, lángtünemény és tűzkáprázat: Ó titkok titka: a földön itt lent, *belülről nézzen mindenki mindent*: szemet és szívet és harcot és békét. Áldja meg az Úr a belülről látók fényességét!” — Ez lehet nagyhét is: belülről látunk, nem kívülről és felületesen. Ugyanazt, de nem ugyanúgy!

Külön ki kell aknázni az idei perikopából adódó speciális mondanivalót. Idén nem a szegényes és rejtélyes bevonulásra figyelünk. A mostani nagyhét bevezetéseként a következő motívumok szolgálnak: 1. Isten ügye világméretű ügy. 2. Isten szabadítást készít. 3. Isten megszenteli népet. 4. Isten városa vonzó.

II. Textusunk

Az egész fejezet összefüggésében kell értenünk két versünket, sőt három fejezet összefüggésében (60. 61. 62). Túl van a nép a fogságon, vannak ugyan még Babilonban is, mások meg Egyiptomban, megint mások a Földközi-tenger környékén, de nagy része hazatért. Csalódtak. Nagyon szerény és szegényes környezet. Nem jött el az a kor, amiről Deutero-Ezsaiás jövendölt. Sőt távolabbnak tűnik, mint valaha. Kiábrándultak. Romok, egyre csak romok, pusztaság. Ami terem, másoké. A „belső romosodás” ideje ez. Kilátástalan helyzetük miatt elkeseredtek. A szép illúziók helyett a keserű valóság fogadta őket. Amit a honvágy szépnek látatott, s amit a próféták jövendöltek nem valósult meg. A közérzet így festhető: „pusztulunk-veszünk”. Ebben a helyzetben szólal meg a próféta ébresztője, reménykeltő szava.

Fejezetünkben költőien kontraszthatással az ellentétek emelik ki a mondanivalót: most még homály van — Sion igazsága feljön, mint a nap. Még sötét van, de égő fáklya fénylik majd. Értéktelennek tartják ezt a népet — pompás korona lesz Jahve kezében, elhagyott volt, „gyönyörűségemnek” nevezik, társ nélküli volt, férjhez megy, mint menyasszony vőlegényének úgy örülhet Urának és az Úr is gyönyörködik benne. A falakon imádkozók örként virrasztanak, nem hagynak nyugtot Istennek, amíg nem lesz dicsőséges város Jeruzsálemből. Az Úr megesküdött — tartsa hát ígéretét: a gabonát nem az ellenség fogyasztja el, a mustot nem idegenek isszák meg. Új nevet kap Jeruzsálem. Szépen fordítja H. Menge: „Die Vielbesuchte und nicht mehr die verlassene Stadt”. Jeruzsálem felett valóban kiderül az ég: Babilon bukik (40. f.), Jeruzsálem virágzik. Ez a város túlnő egy nép érdeklődési körén, egy ország határain, és idegenek is felkeresik. Itt nem a mennyei Jeruzsálemről van szó, hanem a földi városról. — Héberben szójáték: Jeruzsálem nem lesz többé azubah (elhagyott), hanem hefzibah (gyönyörűség) és beulah (férjes). — A fejezetből kideríthető az pontos idő: veszély az edomiták betörése (Mal 1,2—5), perzsa kormányzók kihasználják a népet (Neh 5.). Textusunk párhuzamos helyeiként említjük: És. 2,2 v.t., Jer 3,17. v., Zak. 9,9. v. és Mt. 21, 5. v. t. — Ezs 40,9—11 ismétlésének is lehet tartani azzal a meg-

jegyzéssel, hogy egy új helyzetben másként hatottak a szavak. Jahve újra predikáltatja, hogy hallják (hismia: az igehirdetés terminusa; hogy hallassa). Szükség van erre az üzenetre. Időben mondott jó szó ez a prófécia: egy fáradt népet a diadalmas, szép jövő reménységével akart felemelni közömbösségéből. A fájdalmas, bajok sötétségében fölragyog valami egészen új ígérete.

Szakaszunk is olyan próféta beszéd, amellyel kapcsolatban világosan kell tudnunk, hogy a mi üdvtörténeti helyzetünk alapvetően különbözik. Mi már máshogyan olvassuk — Jézus Krisztus ismeretében — Ézs. 62.-t is, mint az egykori kortársak. Tudjuk: van ami Jézusban beteljesedett (Bevonulás történet, nagyheti események bár textusunk egyik nehézsége éppen az, hogy inkább egy népre, mint egyes személyre vonatkozik). — Van, ami az egyház életében realizálódott (szent, papi nép). S van, ami a paruzia alkalmával várható. — Azt is józanul kell látnunk, hogy tri-toezsaiási textusnál korabeli nacionalizmus is színezi a próféciát.

III. A textus mondanivalója

A) Textusunk alaptendenciája *a reménység*. Borúra derű jön. Mindenkit kísérthet sötétenlátás, csüggedés, kilátástalanság. S ha mi egészen más nemzeti és egyházi helyzetben vagyunk is, mégis egyénileg bajok, betegségek, sorscsapások miatt hasonló életérzés rabjaivá lehetünk, mint egykor Tritoezsaiás kortársai voltak. A jövő is, ha már jelenné válik, rendszerint szürkébb és fantáziátlanabb, mint elképzelésünk volt. Ha rossz közérzetünk túlrad, mindenben erőt vehet keserűségünk, valahogyan úgy, mint Ady fejezte ki egy pesszimista pillanatában: „Hiába minden, mind lehullunk, hús a haláltó, elveszünk.” Textusunk írója nem herkulesi erőfeszítéssel, hanem a hit természetességével beszél reményteljes perspektíváról. Semmi sem hiábavaló! Nem veszünk el! Nem a haláltó vonz, hanem az élet. Isten népének élete lehet valóban vonzó. Nagyhét elején szabad úgy indulni, hogy nem állunk meg a halál mélységeinek emlegetésénél, hanem eljutunk a húsvét szülte keresztyén reménységig is.

B) Isten ügye *világméretű ügy*. A beszűkülés, befelé fordulás, békaperspektíva mindig kísértés istenes embereknek. Ne feledjük, akit nagyhéten ünneplünk: a világ Megváltója. Jeruzsálem is Ő miatta ismert város. Ne legyünk igénytelenek. A legkisebb falusi templom szószéke is világfórum Jézus ügye miatt.

C) Istentől *szabadítás* érkezik. A nagyheti események kapcsán Isten rendezte a bűn kérdést. Jézus ugyan másféle szabadító volt, mint akit vártak. Isten Jézusban korrigálta a Messiási váradalmakat. Ebben a vonatkozásban is szabad Luther értelmében „Jézus nevében a textus ellen is prédikálni”.

D) Isten *megszenteli népét*. A szentség elsősorban valahova tartozást jelöl a Szentírás szerint. A nép a szent Istenhez tartozik, ezért szent. A korintusiak szent gyülekezet (1. Kor 1,12.), mert Krisztusban megszenteltek. Ez a szentség erkölcsi tekintetben is megnyilvánul. Jézus népe szent papi nép (1. Pét 1,15; 2,9; 2,24). A nagyhéten úrvacsorázó evangélikus gyülekezeti tagok hétköznapjaikban sem feledhetik, hogy szent nép tagjai (1. Kor 10,15—23.). A próféciaik nem automatikusan, hanem részvételükkel teljesednek. Szentek vagytok, szentek legyetek!

E) Isten *városa vonzó*. Korunkban néha települések kiürülnek. Magyarországon is vannak ilyenek. Amit Kis Géza néhány évtizede az Ormánságról jövendőt, napjainkban válik valósággá. Kriptacsöndű falvak, magukra és maguknak maradt öregek, bedeszklázott porták, omló kémények, hideg tűzhelyek. Franciaországban is ürülnek a városia-

sodás következtében. Svédországban van olyan település, ahol már az iskola tanulóihiány miatt bezárt, a posta nem működik, csak hírmondónak él néhány öreg, a fiatalok leköltöztek Göteborgba vagy Karlstadba. Alaszkában a szellemvárosok, az egykori aranyásók elhagyott városai ismerősek. Az USA-ban is van olyan helység (West Virginiában), ahol századunk tízes éveiben 15—20 ezer volt a lakosok száma, három expresszvonat állt meg naponta. Azóta felszedték a síneket, a rablógazdálkodás miatt kipusztultak az erdők, néhány százan merengenek a múlton az elhagyott városban. Nem lesz-e ilyen sorsú az Isten városa? Nem válik-e az egyház elhagyottá a mi korunkban? Rémlátomás helyett a próféta szó *vonzónak* mondja az Isten városát, ahová tódulnak az emberek. A lüktető életnek vonzása van. Jézusra nézve is érvényes e prófécia, nemcsak egy városra. Ő keresztjéről mondta: „Amikor felemeltem, mindeneket magamhoz vonzok.” Isten népe is élhet vonzó módon, kívülálló rajtunk keresztül Istenhez kerülhetnek közelebb. Nem szükségszerű a taszítás.

Dr. Hafenschér Károly

Laikus kérdések és szempontok Ézs 62,11—12-hez

Nagyon sok szép szorul magyarázatra. Itt van mindjárt a „Sion”. Ha magában szerepel, csak a templomot, a kultuszhelyet jelenti? Vagy általában Izráelt, mint politikai közösséget? Ki a „Sion leánya”? A Szentírásban gyakran találjuk a vőlegény—menyasszony, ill. férj—feleség képét Istenre és népére alkalmazva, de itt „leányról” van szó, és nem vőlegény jön, hanem szabadító. Az új fordítás személyesíti, nem szabaduláson jön, hanem Szabadítód. Így jobb. (26) — Mi a Szabadító jutalma és megfizetése? Azt jelenti, hogy ő fizet meg, tehát ítéletet tart, vagy neki fizetnek meg? A Szabadító milyen értelemben Szabadító? Politikai szabadításról beszél a próféta? A jeruzsálemiek valószínűleg ilyen értelemben látták Jézusban a Szabadítót. (26) — Kik kiáltják a 12. vers szerint: Szent nép, az Úr megváltottai? A pogányok kívülálló, vagy azok, akik régebben már elszakadtak? És kikre vonatkozik? — A „keresett és el nem hagyott város” Jeruzsálem is lehet, de átvitt értelemben annak „utódja” az egyház. De hogyan értsük ezt az egyházra? Jézus szabadítása keresett teszi az ő egyházát? Isten Jézus által megkeresett minket, de nemcsak az egyházat, hanem az egész világot. (26) — Kinek szól az ige? Érthetjük az egészet Isten népére, Jézus gyülekezetére? Az Úr nem hagyja el az övéit: a hívők ma is ugyanezt a biztatást hallhatják ki? Vannak-e közöttünk, akik Sion üdvéért imádkoznak? Akik várják a megváltást, a „jutalmat”? Vagy már nem kívánunk „szent néppé” lenni? Nem akarunk az „új Jeruzsálemben” lakni? (18) — Ha nem érzem magamat kárhozatra méltónak nem tudok kiáltani Szabadító után. Az Ószövetséget nem nagyon szeretem. Túlságosan távolinak tűnik, és annyira összenőtt a zsidó nép nemzeti történetével, hogy nekem nagyon idegen. Nekem egyedül ez mond valamit „És hívják őket szent népnek, az Úr megváltottainak”, mert Krisztus Urunk megváltói eljövetelére utal. De vajon ez nem véletlen csupán? A próféta itt valóban a Megváltó érkezését jelezte? (18) — Ez az Ige hatalmas evangélium: Keresett vagyok, ki keres és ki által? Megváltott vagyok, hogyan és miért? Szent nép vagyok: hogyan lehetséges ez? (18) — Van-e ennek az igének az egyetemes emberiség számára üzenete, vagy csak a választottaknak szól ma is? (18) — Hogyan kell ma szolgálnia az egyháznak? Miért lett nem keresett és elhagyott várossá? Mit kell tennie, hogy keresetté legyen? Hogyan lehet köze az emberek

egyéni és közösségi kérdéseikhez, hogy ne szoruljon a perifériára? (18) — Az ige értelmezése sokatmondó akkor, ha gondolataimat nem kötöm a Megváltó Jézus személyéhez, illetve történelmi helyéhez! A ma emberét nem elégíti ki az a magyarázat, hogy az örök kárhozattól jelent megváltást Krisztus szenvedése, ill. feltámadása. A földi életére igényli a lelki megnyugvást, eligazítást és kiegyensúlyozást. (18)

NAGYCSÜTÖRTÖK

Ez 34,23—25/a

Nagycsütörtökön általában késő délután tartjuk az istentiszteletet. Úrvacsoraszítás keretében prédikálunk. Jézus utolsó vacsorájára emlékezünk. Igehirdetésünk középpontjában a szenvedő Megváltó áll, aki szenvedésével újszövetség szerzője. A gyülekezetet a gyónásra és az úrvacsoravételre készítjük fel.

Szolgálatunkra készülve az idei ószövetségi perikópát első olvasás után némi idegenséggel fogadjuk. Miért kell nagycsütörtökön ilyen nehéz ószövetségi textus alapján beszélnünk? Hogyan érzünk meg Ezékiel korából a mai úrvacsorázó gyülekezethez? Ne túlozzuk a nehézségeket! Az a pásztor, akit Ezékiel képies beszéddel Dávidnak nevez, az idők teljességében megjelent. Életét adta a juhokért. Így mutatkozott be: Én vagyok a jó pásztor. Ő hívja asztalához nyáját. Él. Jelen van közöttünk, amint ígérte; testét és véréát adja, mert sok közöttünk az erőtelen, a beteg és sokan alusznak (1 Kor 11, 30).

I.

Ha egyelőre a részleteket figyelmen kívül hagyjuk, és az egész textust nézzük, két ponton is segíti mindjárt ez az ószövetségi perikópa igehirdetésünket.

1. Mennyi öröm és bizakodás hatja át Ezékiel szavait, amikor az eljövendő pásztorról beszél. Valami új kezdődik. Isten irgalmassága jut érvényre. Ha átvesszük tőle igehirdetésünkben ezt a bizakodó hangot, elkerüljük a kísértést, hogy Jézus utolsó vacsoráját búcsúvacsorának tekintsük, s a búcsúzás hangulatát megidézve siralomház légköre uralkodjék a nagycsütörtöki úrvacsoravételen. Helyénvaló dolgokat mond Iwand: „Sokszor éljük meg a búcsúzás óráját a világon úgy, hogy rádöbbenünk: ez most utolsó találkozásunk egy olyan emberrel aki döntő szerepet játszott életünkben. Ilyen tapasztalatok alapján kísértésünk, hogy az utolsó vacsorát is eszerint értelmezzük. Jézus azonban egészen más jelentőséget tulajdonított ennek az órának. A beteljesedés ajtaja előtt állt. Búcsúzása új közösség jele. Más a búcsúzás, ha a távozó az Alfa és az Omega. Az utolsó vacsorát olyan időpontban tartották, amikor a túloldali ajtó megnyílt. Jézus szenvedésében Isten uralma közelít hozzánk.” (Herr, tue meine Lippen auf — 3. kötet 178. lap).

2. Ezékiel próféciája arra is figyelmeztet, hogy az utolsó vacsorát ne elszigetelten, hanem a nagycsütörtöki események összefüggésében lássuk. Ez az a nap Jézus életében, amikor megverik a pásztor, és elszéled a nyáj. Ezen a napon a legemberibb Jézus: elhagyott, magános, kétségekkel viaskodó. Szeretné a szenvedés keserű poharát elkerülni. A pásztor itt olyan, mint bárányai. Engedelmességében mégis Isten embert és világot megtartó szeretete diadalmaskodik, a „békesség szövetsége”. Az újszövetséget nem egy szertartással biztosította számunkra Jézus, hanem

engedelmes szenvedésével, szolidaritásával. Ezékiel is utal Jézus, és ezzel az úrvacsora titkára: főként rendelt pásztor és egyben engedelmes szolgáló. Akivel az úrvacsorában találkozunk, Urunk és testvérünk, pásztor és bárány.

II.

Ezékiel egy olyan pásztor küldetéséről beszél, aki fejedelem, király miként Dávid. Hatalommal felruházott. De ugyanakkor Isten odaadó, engedelmes szolgálója, mint az Ezs. 53-ban szemünk elé állított, magát ellenvetés nélkül áldozatul adó bárány.

Ennek a pásztornak az a feladata, hogy legeltessen. A 16. vers részletezi szolgálatát: keres, visszahoz, bekötöz, erősít, — de megsemmisít minden olyan magatartást, ami elveszetté, katasztrofává, sebesültté, erőtlenné teszi az embert: az elbizakodottságot és az erőszakot.

A nyáj, amelyhez ezt az egyetlen, vagyis igaz, páratlan pásztorot küldi Isten — az ő népe. Elgyötört, szétszórt nép. Nem azért ilyen, mert Jeruzsálem összeomlott, mert Babilon hatalmának felemelkedése óta megváltozott életformája — szórványban kell élnie. Azért oly szánandó, azért oly reménytelen, mert pásztor nélkül való. Voltak ugyan pásztorai, de azok magukat legeltették. Igazi pásztorok híján a bárányok sem igazán bárányok, mert eltaszítják és elöklelik az erőtelent.

Ez az önmagától, saját lényegétől elidegenedett nyáj mégsem pusztul el. Megmarad, mert Isten nem idegenedett el tőle. Tudakozódik utána. Pásztorot állít följük, az ő szolgáját, hogy legeltesse, és a „békesség szövetségével” ajándékozza meg őket. — Íme, előttünk áll Isten népének szégyene és dicsősége; gyalázata és méltósága; rútsága és ékessége!

III.

Ezékiel nem szól természetesen az úrvacsoráról. De az úrvacsora szerzőjét és Urát, szolgálatát és szolgálatának titkát, valamint az általa szerzett kimondhatatlan ajándékot: Isten békességének szövetségét, az új szövetséget, erőteljes fénybe állítja.

Először arra figyeljünk amit Ezékiel a pásztor szolgálatáról mond. Az úrvacsora Jézusnak, az igazi pásztornak szolgáló jelenléte közöttünk. Úgy kell rá gondolnunk, mint aki egészen miértünk van jelen. Felelősséget érez irántunk. Jól ismer bennünket, magunkkal elfoglalt embereket, akik szüntelen ezt hajtogatjuk: én, én. Tudja, mire van szükségünk, hogyan lehet eredményesen segíteni rajtunk. Ő tud bennünket úgy összetartani, hogy nem válunk névtelen számokká, hanem emberi közösséggé, emberek közösségévé. Úgy tud törődni az egésszel, hogy az egyes is oltalmában érzi magát. Úgy uralkodik rajtunk, hogy egyikünk szabadságát se veszi el. Úgy szolgál nekünk, hogy nem válik kívánságaink esz-közévé.

Minden gyötrelmünk és szétszórtságunk onnan ered, hogy nem vagyunk egymás igazi pásztorai. Kényelemből, félelemből kiszolgáljuk a másik ember kénye-kedvét. Önzésünk és gyávaságunk miatt nem vesszük észre, és nem könnyítjük meg a másik ember terhét. Elgyötörtek és szétszórtak vagyunk, mert nem vagyunk igazi bárányok: megtaláltak, az emberek közösségébe visszahozottak, megbékéltek, megerősítettek. Ez indítja könyörületességre Jézust. Hozza, adja, amire szükségünk van. Pásztorol, oltalmába vesz, legeltet. Ez az ő szolgálata, diakóniája.

Figyeljünk arra is, hogy Ezékiel a Megváltót nemcsak pásztornak nevezi, hanem Isten szolgájának. Kétszer szerepel ez a kifejezés: „szolgám”. Jézus teljesen Istenhez tartozik. Nem a mi szolgánk, nem a nyájé, nem az egyházé, nem az emberé. „Ebed Jahve” — Isten szolgája. Ezért és csak így a miénk. Ő az az engedelmes bárány, akiről Ézsaiás 53-ban olvasunk. Nem lenne igazi pásztorunk, ha nem lenne Isten engedelmes szolgája. Pásztori szolgálata azért olyan megrendítő, szívet összeszorító, mert Isten szolgája szolgál nekünk, s ez azt jelenti, hogy nem kívánságainkat, vágyainkat elégíti ki, hanem szükségünket.

A nagycsütörtöki eseményekben Isten szolgájának, a mi pásztorunknak minden képzeletünket felülmúló engedelmességével találkozunk. Istennek engedelmeskedik, amikor túri az áruló csókját, amikor visszapa-rancsolja hüvelyébe Péter kardját, amikor nem menekül, hanem a poroszlok kezébe adja magát. A mi pásztorunk az engedelmes bárány. Isten tervét teljesíti. Hiú vágyainknak, elképzeléseinknek össze kell omlania közelében. Emiatt botránkoztak meg benne tanítványai élükön Péterrel. Engedelmisségével nagy szükségünket fedi fel. Ő tudja, milyen nagy a bűn súlya, mert vállalta. Hordozásban megtört a teste, és kiomlott vére. Oda állt, ahol mi nem tudunk megállni — Isten ítélete alá. Kiitta a keserű poharat, amelyet nekünk kellett volna kiinnunk.

Az úrvacsorában Isten engedelmes szolgája, a bárány azzal pásztorol bennünket, hogy testét és véréát adja. Kevesebb nem elég. Ő tudja igazán, kik vagyunk, mire van szükségünk, mi a bajunk. S amit tud, attól összeszorul szívünk. Nem lehet elkerülni ezért nagycsütörtökön a bűnbánatot. Jézus engedelmisségéről csak összeszorult szívvel lehet beszélni.

Tekintsünk végül a Megváltó engedelmes szolgálatának gyümölcsére. Az úrvacsora vételekor Jézus engedelmes pásztori szolgálatának gyümölcsében részesülünk. Mi ez a gyümölcs? Mi az úrvacsorában nyert ajándék? Ezékiel próféciájában ezt mondja Isten: „Békességem szövetsége”. Isten, akit megbántottunk, akit haragra ingereltünk, akivel szemben lázadásunk tehetetlennek bizonyult — oldalunkra áll, békét köt velünk, szövetségünk lesz. Isten szeretetének erejével találkozunk. Erősebb a pokolnál, mélyebb a sírnál. Ámulva kell felkiáltanunk: Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk? (Rm 8,31)

Az úrvacsorában nem beletörődésről, nem megalkuvásról, hanem kiengesztelődésről van szó. Nyugtalanító békességgel ajándékoz meg szövetségeseim. Akinek Isten oldalára áll, annak — a költő szavai szerint — „nyugalma nincs, békessége van”. Isten békessége küzdelemre készítet saját hitelenségem, türelmetlenségem, önzéssel szemben. Ez a békeség küzdelem megoldásokért, harmónia biztosításáért az emberi közösségben. Ez a békesség erős várunk, jó fegyverünk és paizsunk ebben a küzdelemben. Csak a küzdő, a hit harcában benneálló ember fogja fel igazán, mit jelent a szenvedésben engedelmes Jézus pásztori munkájának ajándéka — Isten békeszövetsége — számunkra az úrvacsorában.

Benczúr László

Laius kérdések és szempontok Ez 34,23—25/a-hoz

Kikről van itt szó: Izrael népéről, a keresztyén egyházzal, vagy az emberiségről? Egyre inkább az egész emberiségről. Ez emberiség útja minden ellenkező látszat ellenére is az egység felé tendál. Gazdaságilag ezt úgy hívják, integráció, kiegyenlítődé. De gondolkodásban és megértésben is! Ma még három világ egzisztál, kik vagy megeszik egymást,

vagy megtalálják egymást. A történelmi szükségszerűség hozza ezt magával. Ez az ügy minden embert érdekel. Ez tulajdonképpen Isten ügye: az egység munkálása. (27b) — Elképzelhető-e még egyszer a keresztyén eszme egyeduralma? Bizonyára nem egyszerű restauráció formájában. A vallások merev formalizmusa fel fog oldódni. Sok hittétel esik, de Isten marad. (27b) — Kicsoda Dávid? Ennek a névnek magában nincs tekintélye a modern ember előtt, de meg kell magyarázni, hogy Jézus a II. Dávid, a tökéletes fejedelem, aki békességet teremt Istennel. Az ő népe, a hívő ember nem is annyira erkölcsi minősége, mint belső békessége által tűnik ki. (27b) — Huxley Ember-Istének c. utópisztikus regényében Morus Tamás és Platon államtanának keverékét nyújtja. A vének tanácsa üdvözítő akaratot képvisel, és megteremti minden ember jólétét, szinte már csak a halál kérdését nem tudják megoldani. Mégis kibírhatatlanak érzik azt az életet, amelynek nincs transcendens vonatkozása. (27b) — Nem tehetek róla, egyre nehezebben tudom elviselni a „nyáj” és a „legeltetés” fogalmait az egyház közösségi életével kapcsolatban. Ha érzem is a kifejezés szépségét, érzem egyúttal a negatív értelemben használt gúnyos súlyát is. Az összebujó nyáj és a minden giz-gazzal megelégedő legelés elég riasztó képlet egy önállóan gondolkodó fiatalnak. (19) — Istennel kapcsolatban olyan magától értetődő a Pásztor hasonlat, hogy keresve sem találhatnánk jobbat. Pásztor nélkül nincsen nyáj; ő az értelem, a gondoskodás, a vezetés és minden. (19) — Nekem a Megváltó „egyszemélyi” felelőssége a megkapó. Nem épít emberi cselekedetekre, felveszi az övéi gondját egészen. Szent „diktatúra” ez, telve kegyelemmel. (19) — Az ember, ha önmagára néz, elbizonytalanodik. Isten felemeli tekintetünket önmagára, Órea nézve, az ő szentjei vagyunk. Ezután már a nyáj-képlet sem bántó, hiszen az Ő nyája vagyunk! (19) — A jövő időt szeretném aláhúzni: Istenük lesznek! A szentvacsorában mindig látom a jövőndő örömét is. Itt kapom a földön a garanciát ahhoz, hogy egykor a teljességben zavartalan közösségben Vele leszünk. (19) — Szeretnék hallani arról, hogy a békesség szövetségének ügyében mi az én szolgálatom? — Semmi. Fogadd el. A többi már Istenre tartozik — Ezt nem fogadom el. Ha nem is teszek hozzá a szövetséghez semmi értéket sem, de képviselnem kell. A Krisztus-hit mindig „jelenlét” a világban. Aktív képviselőt jelent. Engedelmisséget az igének, szentségekkel élést és a belső kisugárzását. (19)

NAGYPÉNTEK

Hós 6,1—6

Exegézis

Több írásmagyarázó szerint textusunk az 5,8—7,16-ig tartó hosszabb beszéd egyik láncszeme. Bár önálló egységet alkot, mégis a nyelvi és lelkéztörténeti egyezése az egész szakasznak világosan kimutatható. — S mivel a prófétai igehirdetésnek éppen az a specifikuma, hogy helyhez és időhöz kötött, alapigénk helyes megértéséhez — hacsak néhány vonással is — vázolnunk kell azt a történeti helyzetet, melyben elhangzott.

Isten ítélete Észak-Izraelen máris elkezdődött. 5,9-ben olvashatjuk: „Efraim pusztává lett a büntetés napján.” Két verssel később pedig ez áll: „Efraim el van nyomva, összetörve az ítélettől.” A mi szakaszunk feltehetően a 733-as évből származik. III. Tiglat Pileszár az előző évben elfoglalta Izrael parti síkságát. Ebben az évben pedig hatalmas alá hajtotta Kelet-Jordánia területét, a galileai hegyvidéket és Jezréel síkságát.

Ususpator Pekach és a damaszkuszi Recin „két füstölgő üszökdarabnak” bizonyultak (Ézs. 7,2.), akik — mint a szír — efraimi háborúból ismeretes — Juda államát egy antiasszíriai koalícióba akarták kényszeríteni. S miután Tiglat Pilezár Samáriát is elfoglalta, a városi felső réteget deportálta, s az egész meghódított vidéket birodalmához csatolta, mint Asszíria provinciáját. Pekach királyt egy ideig azonban — megnyíráltan bár — de hatalmon hagyta, míg később őt is meggyilkoltatta. Mindez csak előjátéka a 721-ben bekövetkezett végső katasztrófának.

1—3. v. Hóseás tehát meghirdeti, hogy a nagy összeomlás után a *megtérés napja* érkezik el. — Igehirdetésének ezt a részét, — ami egy bűnbánati ének, — feltehetően a korabeli liturgiából kölcsönözte, amit talán egy 733-ban tartott bűnbánati istentiszteleten celebráltak. Ez az átvétel természetesen „nem minden él nélkül” történik. A tipikusan papi gondolkodás szerint ugyanis, Jahve ha haragszik is, de haragját könnyen felejtí. Ezért ebből a bűnbánati énekből is hiányzik az igazi töredelem, a gyónás keserves bűnvallomása és az őszinte megtérés fogadalma a megjobbulásra. Helyette egy felelőtlen és alaptalan optimizmus szólal meg: „Megelevenít két nap múlva, a harmadik napon feltámaszt minket...” Nekünk csak Istenhez kell mennünk, s Ő így — minden további nélkül — elfogad minket. Így cseng össze a 3. vers is a mindenkori „üdvpróféták” hiú ígéretével: „Az ő kijövele bizonyos, és eljő hozzánk, mint az eső, mint a késői eső, amely megáztatja a földet.” Csak össze kell szednünk magunkat, csak ki kell elégítenünk Jahve „szeszélyét”, s aki „megszaggatott, meg is gyógyít minket”. Világosan kitapintható a kananita istenhit és vallásosság befolyása. Így lett Jahve, a kultusszal könnyen „áthangolható”, döntéseit könnyen megváltoztató „istenné”. — Ebben az összefüggésben a „feltámaszt” ígét úgy kell értenünk, hogy Isten: megvigasztal, felemel, „életben hagy”. Ahogyan az „élet” vallásos, kultikus értelmével másutt is találkozunk: „Engem keressetek, és éltek.” (Amós 5,4)

4. v. A negyedik vers eleje — úgy tűnik — egy tépelődő, „maga körül forgoló”, döntéseit latolgató Istent mutat be nekünk. Ahogy ezt 11,8-ban is találhatjuk: „Miképpen adnálak oda Efraim, szolgáltatónak ki Izrael?” Mintha Jahve egy irigy, szeszélyes, hatalmaskodó Isten lenne, aki fontolgatja, hogy Izrael megtérésének ezzel az „ajánlatával” mit kezdjen. — A vers második fele azonban már érezteti a következőkben kirajzolódó végleges „nem”-et.

5. v. Hóseás szavaira nemcsak a kortársnak, de bizonyára a mai keresztyének közül is sokan felkapják megütöközve a fejüket. Csodálkozunk, hogy nem kap két kézzel utánunk. Akkor a pogány befolyás alatt álló papi kegyesség, ma a szekularizált keresztyénség minimalizmusa „olcsó kegyelemmé” akarja üresíteni Isten bocsánatát. A „jóakat párvával” akarjuk a mi oldalunkra állítani az igazságtevő Istent, aki mellett bűnt bűnre halmozhatunk, megmaradhatnak embertelennek és felelőtlennek egyéni és közösségi életünkben egyaránt. Hóseás világosan hirdeti, Isten egészen más: szent és igazságosan ítélő Isten!

6. v. A hatodik vers, de egész textusunk üzenetének két kulcsszava: a „heszed” és a „daat Jahve”. — Lássuk először az elsőt: a „heszed” Isten szövetségi hűsége, szeretete népe iránt. Hóseás házassága valamit felvillant ennek a szónak tényleges tartalmából. Isten szereti népét, ragaszkodik hozzá. S a vele kötött szövetséget a maga oldaláról hűségesen megtartotta mindig. De Jahve „szerencsétlenül” szeret, mert szeretetéhez hűségesen tartotta magát megcsalatra és becsapva is. A „heszed jogán”

szeretett „asszonya” számára vonzó akart lenni mindig, őt a szívével akarta magához láncolni. — Érthetetlen „egyoldalú”, megmagyarázhatatlan szeretet! — Ha van kiút, menekvés Izrael számára, azt nem néhány ceremónia, nem a megtérés üres emlegetése adja, hanem Isten önmagát marcangoló, magát feláldozó „csodálatos” szeretete!

A másik kulcsszó: a „daat Jahve”. „Ismerni az Istent” azt jelenti: valamit tudni, hinni abban az Istenben, aki a tőle eltávolodott embert szereti! Ugyanakkor azonban egy állandó, engedelmisségben megmutató „odafigyelést” is jelent, aminek mindig az irgalmasság praktikumába kell torkolnia (Mt 9,13).

Meditáció

A kereszt az „Isten előtt ügyeskedő ember” végső elutasítása. Hivéink ma sem mondanak le arról az ősi, „emberi” igényről, hogy Istenből *automatát* csináljanak. „Bedobunk” egy kis vallásosságot, még egy-két könnyet is elsírnunk — ettől még a papunk is meghatódik — s „két, vagy három nap múlva” biztosan elérjük Istennél a kívánt hatást. De tulajdonképpen soha, semmit igazán meg nem bántunk! De soha ténylegesen szégyenkezve, valóságos töredelemmel nem álltunk meg Istennünk előtt! A „tisztává lett egyház” kegyes páholyában édelgünk, és a múltunk bűnei miatti őszinte bűnbánatot, mint a „korán múló harmatot” könnyűszerrel lerázzuk magunkról. Messziről nézzük, amikor politikusaink és közéleti személyiségeinek megállnak egy-egy mártír sírja mellett, pedig nekünk kellene odaállni — 25 év után is! — töredelmesen. Talán büszkéik is vagyunk arra, hogy megtaláltuk a „szolgáló egyház teológiáját”, az egyház mai „szalonképes arcát”, de unottan átlapozzuk azt az újságcikket, amelyik egy világi vagy egyházi békekonferenciáról ad hírt, ahol az emberiség emberségesebb fele felemeli szavát az elnyomottak, kismizettek és hontalanok érdekében. És nem lázad fel a lelkiismeretünk, és nem esünk kétségbe az ember elleni vétkek láttán, és még azt is el tudjuk képzelni, hogy mi valamiképpen „semlegesek”, „kívülállók” vagyunk ezekben. Egyre jobban éled a reményünk, hogy az egyháznak van holnapja, van jövője, pedig az emberséggel együtt nem szenvedő, őszinte bűnbánatot, megtérést nem élő egyháznak: Isten nem ad holnapot! — Mindemellett természetesen szó kell, hogy essék személyes, családi és gyülekezeti életünk „megtéretlenségeiről” is. — Nagypéntek csak egy utat enged számunkra: a töredelemét!

A kereszt az Isten irgalmas szeretetének végső kinyilatkoztatása. Eből a textusból örömezenetet hirdetni csak azért lehet, mert a kereszt felállítatott. Mert a „megverem” és „megölöm őket” Krisztust találta el és nem minket. Nagypénteken hitet, bizalmat gyűjtve izzanak fel előttünk a hóseási igék: „Megelevenít minket két nap múlva, a harmadik napon feltámaszt minket.” Kiáltasuk bátran, hangosan a kereszt evangéliumát, s kínáljuk fel mindenkinek aki hallgat minket, annak az Istennek hűséges szeretetét, aki megcsalva és megvetve is: kegyelmes az emberhez. Aki Fia haláláért: a bűnösnek megbocsát! Ez a bocsánat nem „olcsó”, de „ingyenvaló”! És éppen ez az, ami nagypénteken megrendíti az embert: annak az Istennek kell megköszönnünk kegyelmét, akit megöltünk! Mert nagypénteken csak „megrendült emberek” hallelujája zengheti: „meggyógyított és bekötözött minket”.

A kereszt az új élet kezdetének egyetlen forrása. „Hogy éljünk az ő színe előtt” most már reális lehetőség. Kinyíló út az ember számára. Felszabadultunk új, emberséges kapcsolatok felvételére, a szolgálat útján való járásra az egyesek és a velünk együtt élő közösségek felé. Az irgal-

mas Isten „ismeretében” mi is szabaddá válunk az irgalmasság mozdulatára, a keresztyén életnek hétköznapi praktikumává való lebontására. S így lehetünk az élet, a békeesség reménységének a hordozói ebben a világban. Mert keresztyénnek lenni annyit jelent: élni a keresztből, élni Krisztusból!

Csizmazia Sándor

Laikus kérdések és szempontok Hős 6,1—6-hoz

Nehéz megérteni, hogy az 1—3. v. bizakodó mondataira miért jön hideg zuhanyként a 4—5. versben elhangzó ítélet. Egyáltalán kiknek a nézeteit szólaltatja meg az 1—3. vers? Azért ítéli el Isten ezt a megtérést, mert túlságosan könnyen megy. Bármit meg lehet tenni, s ha baj lesz belőle, csak Istenhez kell fordulni, s majd Ő jóra fordít mindent. Az igei hűség hiányzik ebből a magatartásból. Kényszerhelyzetből fakad. Ha a kényszerhelyzet elmúlik, elmúlik a hűség is. Számítás van az egész megtérés mögött, de kétlem, hogy a számítás leleplezése megváltoztathatná az embert. Hát az igazi megtérés nem abból indul ki, hogy az ember jól megüti a bokáját? Az a szemlélet, hogy a nyomorúság a vallásosság talaja, az Ótestamentum jellemző vonása? Az őszinte megtérést szerintem az jellemzi, ha készek vagyunk elviselni tetteink következményét. Ha a feltámadásra utaló szavakat nem vonatkoztatjuk Jézus történetére, hol a nagypénteki mondanivaló? Nagypénteken ennek az elutasító ítéletnek kell elhangzania? Hitünk súlypontjának nem a bajokra, és az azokból való szabadulásra kell támaszkodnia, hanem Istennek a mindennapi életben gyakorolt ismeretére. (22) — Nem szabad Isten segítségét a saját guszтусunk szerint elképzelni. Isten megismerése egyre táguló látást jelent, amelyben a saját elképzeléseink átfórmálódnak. — Aki dolgozott már fával, az tudja, hogy egy kész szobrot sokkal nehezebb átfaragni, mint egy új szobrot kifaragni. Igazán megtérni azért nehéz, mert egy már kialakult életstílust kell átállítani. Az 1—3. versben található megnyilatkozás azért hamis, mert annak az elbizakodottságnak ad hangot hogy elég nekünk lépni egyet, s máris „vinkli”-be állítottam az ügyet. Az Isten ügyis megbocsát. (22) — Ő sebesít meg, és Ő kötöz is be: e kettőt ritkán tudjuk együtt látni és elfogadni. Az előbbit jobban és súlyosabbnak látjuk, mint az utóbbit. Jöhet-e „jóságos” kézből mind a kettő? (27a) — Van, aki éveket birkózik a halállal, nincs ebben valami „megbüntette már”? Ilyenkor is az az egyedüli út, amit a harmadnapig sírban nyugvó Krisztus nyitott? Ki tudja megértetni azt az ítéletet, hogy egy életben háromszori egyházi szolgálatás igénybevétele (keresztelés, konfirmáció és temetés), de még a rendszeres templomjárás sem „áldozat” és megfizetés a „múló harmatnyi” szeretettel szemben? (27a) — Az önmagát áldozó isteni szeretet valóban többet ad, mint amit én a földön magamnak megszerzek? Átütő erejű példát szeretnék hallani arról, hogy valaki ma is vallja csapások alatt: minden javamra válik! A hit valómása két súlyos szó: „méltán” van Isten haragja és ítélete, és „bizonyosan” megmutatja kegyelmét. (27a)

NAGYSZOMBAT

Hős 13,14

Életbevágóan fontos

Eseménytelen nap, nagyszombat, s ezért nem is tekintettük ünnepnek. Ágendánk helyet biztosít, sőt követel ennek a napnak, azt is mondhatjuk, hogy joggal. Pedig sokáig úgy éreztük, hogy olyan nap ez, ami

még az előző naptól él, és kifutási lehetőséget sem rejt önmagában. Béna nap, mert eseménye a mozdulatlanság. Koporsó melletti csend ez. Izgatóság és izgalmas csend! Vallató csend! Nem érezhetünk semmit abból a „na ezen is túl vagyunk” érzésből. Pizskál e nap, van fullánkja. Olyan fullánkja, ami csak sért, ami csak fájdalmat okoz, ami állandóan nyitva tartja a sebet, s ez elkészerít. Olyan fullánkot meg egyáltalán nem érzünk, ami ösztökélne valamire, biztatna valami továbblépésre.

Végállomás! Megállt minden!

Keresztyén szemléletünk az eseményeket a visszajövő Jézus Krisztus felől nézi. A cél felől a befutást, de nem úgy mint „befutott”, hanem úgy, aki a futók között van, de tudja a célt, azaz céltudatosan. Így el tudom helyezni a halált is. Én a futó. Tudom, hogy az élet és a feltámadás között van, azaz nem életet kioltó a fullánkja.

Krisztus halála sok emberben megkérdőjelezte Jézus isteni küldetését. Azt, hogy Ő és az Atya kapcsolata elszakíthatatlan. Eddig eljutni nagyon könnyű, sőt az emberiség legnagyobb része el is jutott. „Nagyszombatisták” vannak sokan, akiket ez az érzés foglalkoztat, de le is köt.

Ilyen embereket látok magam előtt, amikor ezen a napon felmegyek a szószékre, még azokban is, akik rendszeres templomosaink, vagy temetési „törzsgárda” jelvényt kaphatnának. Amit célnak érzek — kimozdítani innen! Ez lenne a legnagyobb ünnep, s a nagyszombat legnagyobb eseménye: kimozdultunk!

Profétai küldetés ez, s profétai tett, ha ennek a megbízatásnak elget tudnánk tenni. Hóseás sem könnyfakasztó-bombákkal operált, hanem kimozdított, és ezzel reményt keltett. Alapigénken fennkölt hangon, himnusz-hangszereléssel adja elő a nagy fordulatról szóló üzenetet. A kezdeményező, maga Isten! A megmentő, maga Isten!

Nem olyan megváltásról van szó, amikor a rabszolga gazdát cserél, de helyzete, s körülmenyei maradnak. Nem a tulajdonos változik. A viszony változik! Függésből, összefüggésbe kerül a kiválasztott, s itt megváltott nép. Ez az üdvöselekedet lényege; új teremtés! Ez a lendkereke a hóseási proféciónak, de a hit lendkereke a feltámadásról szóló üzenet is!

A proféta, Isten embere, akinek antennája tökéletesen rááll Isten adójára. Nem önálló adást sugároz, hanem mindig istenit. Nagyszombat az antennaállítás napja híveinknél a halálesetről a feltámadottra, a feltámadást „szervező” Istenre. Ez a nagyszombati igehirdetésben a „törés”. Nem reléket fogok csupán, nem azokat idézgetem, akik nyilatkoztak a feltámadásról, hanem a „nagy-adót” a hit csatorniján.

Hóseásról

Igehirdetése üdvtörténeti. Azt is elmondhatjuk róla, hogy érvelésben ott érzi jól magát, ahol történetileg alá tudja támasztani mondani-valóját. Jahve, Izrael Istene egészen Egyiptomtól (Hós 12,10; 13,14), a profétákon át vezette népét (Hós 12,14). Azt a kort dolgozza föl, amikor Jahve egész szeretetét népének adta: „Emberi kötelékekkel, majd a szeretet szálán vezette (Hós 11,4) őket”. S milyen ellentétet mutat a jelen! Hűségét szervengett ez a kapcsolat. Más után futottak!

Említésre méltó a proféta politikai szolgálata. Leglényegesebb vonása ennek, hogy nem élt politikai vákuumban. Ismerte korát. Tájékozott volt. Nem „vendég hirdetőként” lépett föl kora szószékére. Nem érződik annak bizonytalansága, tájékozatlansága. Ismeri azok szociológiáját, akiknek prédikál.

Kidolgozott teológiánk továbbfejlesztését ezen a ponton látom. A diakónia szolgálatát nem végezhetjük szociológiai felmérés nélkül. A jó hely és helyzetismeret biztosítja az Isten emberének az igehirdetés prófétai-ságát. Ennek a szolgálatnak viszont nem hősei, hanem elkötelezettjei vannak. Hőseás ilyen volt. A diakónia teológia talaján álló ember *elkötelezett* ember. Csak elkötelezett emberek tudnak ma hiteltérdemlően teologizálni, szöszékre állni, s gyülekezetet látogatni, pásztorolni.

Igehirdetési indulás

Nem az ószövetségi részből indulnék ki, hanem a húsvéti tényből. Minden értékes cikknnek garancia levele van. Elképzelhetetlen annak vásárlása enélkül, ami értékkel bír. Az ilyennek az Endpunkt-ja előállításánál fogva messze van. A hosszú lefutási idő garantált.

Az ember lefutási idejének végét a halál jelenti, azaz a végállomást! A feltámadásról szóló üzenet ezt nemcsak cáfolja, hanem új helyzetbe állít. A halál egy szakasznak a végét jelenti, de nem jelent kikerülést az isteni dimenzióból. Erre kaptuk Jézusban a garanciát.

Ez a hőseási egyetlen vers „levegőben” lóg, hisz válasz nem érkezik. Akinek szól, az Izrael maga. De ez egy versnél szótlán objektumnak érezzük ezt a népet.

Az egész feltámadás problematikát nem oldhatjuk meg azzal, hogy olyan kérdéssel állunk szemben, aminek lényege jobban megközelíthető elméletileg, mint történetileg. Történetileg a legjobban azok közelíthetők meg, akik az üres sírt találták maguk előtt. A számunkra bizonyított tény nem úgy közelíthetjük meg a legjobban, hogy ezen elmélázunk, hanem beletartozónak érezzük az ember kiteljesedését társadalmilag is. Az ember rendeltetészerű értelmezése az, hogy Isten teremtményeként úgy élhet, hogy komolyan veszi a jelent, s nem tekinti csatavesztésnek nagypénteket, aminek következtében nagyszombaton sem a halál okozta rettenetben él, hanem a kifutást húsvétban látja és tudja. Így nagypéntek nem Jézus karambolja korával, hanem Isten üdvöttének egyik legkiemelkedőbb állomása.

Tájékoztatok ma arról, amit tudok! A tájékoztatás nem történhet dörgedelmes szóval, mert a jézusi hangvétel ebben a mondatban a leg-hitelesebb: „Kövess engem!”

Utánfutók világában élünk. Sokan így növelik járművük „rakfelületét”. Az utánfutó mindig függvény. Függvénye annak, ami után van kapcsolva. Függ sebessége, útja, haladási iránya az előtte futótól. Izrael is függvénye volt bálványainak, s eredménye, hogy nem látott előre. Jövő-nélkülivé lett.

Jézus soha nem mondta környezetének, fussatok utánam! Csak — kövess engem! Nem akarta a függvény-stílust bevezetni, hanem összhangba hozni önmagával. Ez az összhang növeli a keresztyén embernek nemcsak a „rakfelületét”, hanem érzékenységét a diakóniára, és felelő-ségét a napi eseményekben.

Mindezt hogyan? A feltámadást hirdető és annak bizonyosságában élő ember nem karácsony és nagypéntek, vagy nagyszombat távlatá-ban tudja életét, hanem tud a húsvéti kinyitott sírnak az ajtajáról. Ez az ajtó nem befelé nyílik húsvét óta, hanem kifelé: a feltámadásra.

Elhelyezem a halált a magam életében, ahova Jézus tette. Így azt is tudom, hogy a feltámadáshoz az út a halálon keresztül vezet.

Így lesz nagyszombat örökéletbe vágóan fontos ünnepünkkel!

Káposzta Lajos

Mi a halál? Az ember halála is olyan, mint az őszi lombhullás? De a lehullott lomb helyett ott a rügy — az embernél a „rügy”, az élet folytatása a gyermek? Ez így természetes és egyúttal kikerülhetetlen. — De a Biblia a „bűn zsoldjának” is mondja, tehát Isten büntetése is? Miért kell a hívő embernek meghalnia? Ha a bűnbocsánat megszabadít a bűntől, miért nem szabadít meg a bűn büntetésétől, a haláltól is (32) — Mit jelent a Seol? Tudom a papi választ: ez a pokol, a kárhozat. De ez is micsoda? Az elhaltak halál utáni lézengése nincs-e közel a katolikus tisztítótűzhöz, s nem ad-e tápot spiritizsma spekulációkra? Jézus „pokolra szállása” olyan része a Hitvallásnak, amit sokan úgy mondunk, hogy nem értjük. (32) — Hogyan lehetséges az, hogy Máté evangéliuma szerint, Jézus halálakor sokan feltámadtak és bementek a „szent városba”? Jézus megváltása, szabadítása csak annyit jelent, hogy a „félelemtől” szabadít meg — mint a novocain a fájdalomtól a foghúzásnál? (32) — Mi az „első” és „második” halál közt a különbség? Nem zárul le a halállal minden? Mi a keresztyén „gyász” értelme, hogyan kell gyászolnunk? Nemcsak temetéskor, hanem később is, mikor a sírokhoz járunk. (32) — Nagyszombat ünnepünk? Nagycsütörtököt ünneppé tudnánk tenni, mert Jézus a keresztfeszítése előtti nap estéjén gyűjtötte össze tanítványait az utolsó vacsorára. De mi történt nagyszombaton? Semmiképpen sem tehetjük húsvét előestéjévé, mint karácsonyestet, de Lk 23,57-re utalva nem kell „nyugodnunk” sem. Az emmausi tanítványok lelki állapota bepillantást enged a nagyszombati „helyzetbe”. Temetés után, ez lehetne a téma. Hozzákapcsolnám: és feltámadás előtt. (31) — Lehet ezt a verset Jézus ajkára adni, vagy úgy értelmezni, hogy Jézus ezt valósítja meg? Elmondjuk az apostoli hitvallásban: alászállt a poklokra. Többesszám: poklokra! Jézus a pokolban, ez lenne a nagyszombati esemény? Megmentem őket a haláltól, hogy értsük ezt. Jézus sohse szólt arról, hogy bárki is megmenekülhet a haláltól. Talán úgy kell érteni, hogy az örök haláltól? Akkor két halál van? A halálnak a veszedelmes, megsemmisítő voltáról lehet szó. Nem értem az utolsó mondatot: Megbánás elrejtett előlem. Kinek milyen megbánásról van szó? Arról lehet szó, hogy Isten elrejti, eltávolítja még a gondolatát is annak, hogy megbánja azt, amit népe megmentéséért tett. A kegyelem végérvényes, örök kegyelem. (31) — Nagy hatalom a halál. De én mégsem erre nézek, hanem arra, hogy Jézus a sírban is ott van, és ahol az ember már holt, Jézus ott is él. Egyre több a hirtelen halál, és a váratlan temetés. De ettől függetlenül is, mindig valamilyen temetés után, és a feltámadás előtt vagyunk. Mibe kapaszkodhatunk? (31)

HÚSVÉT ÜNNEPE

Mt 28,1—8

A szöveg mellett

A legrégebbi evangélium, Márk, elbeszélése során többször készíti elő olvasóját arra a csúcstörténetre, amikor az üres sírnál három asszony előtt megjelenik az angyal. Márk a felemelő befejezéshez érkezik ennél a történetnél. Nem ily egyértelmű és egyszerű a történet Máténál. Itt két célkitűzés fonódik össze. Egyfelől az apologetikus sűrűző-elbeszélés fonódik bele, amely a főpapok család szándékának leleplezésében éri el kifejlését. Másfelől az üres sír története előkészítő jellegű, a feltámadott Jé-

zus és tanítványainak galileai találkozása felé vezet. Mindkét vonalvezetésben átmeneti stáció az itt leírt esemény. Ebbe az átmeneti stációba ágyazódik bele a feltámadás ténye, s a hírközlés róla.

Műfajilag a közlés nem történetírás — a szó mai értelmében —, hanem „hithirdető elbeszélés”, amely nem történetkutatók számára készült irattári anyag, hanem bizonyágtétel, tanúskodás minden idők embere előtt, így ma is, Jézus feltámadásáról.

„Az evangélista egész elbeszélése folyamán ismételten hangsúlyoznunk kellett, hogy ez nem történeti tudósítás, ... hanem a szó legmélyebb értelmében bizonyágtétel Krisztusról ... Ugyanez áll a húsvéti történetről is.” (Karner Károly)

Szómagyarázat, vagy fordítási problémák helyett fussunk végig a szöveg eseménysorán exegetikai szemlélettel.

(1) Mivel a sírt nem „gondozhatják”, a holttestet nem kenhetik meg, (a sír le van pecsételve), megelégednek az asszonyok a sír meglátogatásával, ami egyébként megfelelt a kor szokásainak. Hogy miért éppen ez a két asszony — különbözően a többi evangéliumok közlésétől — annak taglalása mellékútra vinne ezúttal. (2) A földrengés a Bibliában kísérvőjelenség akkor, ha a menny érintkezik a földdel (2 Móz 19,18 — Jel 11,19 — Jn 12,29). A kő nem a földrengéstől hengeredik el, hanem az angyal görgeti el. Nem természeti jelenség közvetítésével cselekszik Isten, hanem közvetlen beavatkozással. (3) Az angyal leírása arra mutat, hogy ő az Ember Fiának mennyei birodalmából jött. Nem volt villámlás. Nem azon jött, mint egy hídon, hanem a megjelenése emlékeztetett, hasonlított a villámhoz. (A kifejezhetetlent törekszik emberi képekkel kifejezni az író). (4) Az örököt megfélemlíti a mennyei látomás, „holtra rémült döbbenet” lett úrrá rajtuk. (5) A félelem azonban ne hasson az asszonyokra, erre sem szükség, sem ok nincsen, hiszen ők Jézushoz jöttek. (6) De Jézus nincs a sírban. Üres a sír. Ennél a közlésnél kell jelentősen megállnunk, mert ebbe a közlésbe rejtődik el a feltámadás ténye. A kő elhengerítéséről ugyan szó van, de a feltámadás eseményéről nincs! A feltámadás folyamatát nem lehet látni —, de a feltámadás *hirdetik*. A jézusi közlés (Mt. 16,21) beteljesedett. Ezen van a hangsúly, nem azon, hogy miképpen történt. Itt csak a bizonyágról van szó: üres a sír. Ezt a bizonyítékot megnézhetik, de a feltámadás ténye a hit felfogóképességéhez van kötve, nem a bizonyítékhoz. A leíró, vagy a történész nem foglalkozhat egyébbel, mint a sír körüli eseményekkel, s majd a Feltámadott megjelenéseivel, de a hit megragadja a híradásban, a bizonyágtételben a feltámadás tényét. A feltámadás ténye tehát nem látás kérdése, hanem mennyei híradás, (7) ami viszont rábízatik az asszonyokra, az emberi bizonyágtétel viszi tovább, s majd összefonódik a találkozásról szóló tanúskodásokkal. A hit alapanyaga tehát a „közlés”, ami sürgősen továbbítandó, s tartalmában igen életes, plasztikus: feltámadott, s találkozni fognak vele. (8) A közlést „félelemmel és nagy örömmel” veszik az asszonyok. Ez a különös ellentétpár igen dinamikus fejezi ki az első húsvéti hit rendkívül átható, meghatározó, sodró erejét. „A húsvéti történet asszonyai két világ határmezsgyéjén állanak” (Karner) s ez magatartásukban világosan tükröződik.

Az üres sír tömören azt bizonyítja, hogy *a történeti tények nyitva állnak a feltámadás felé*, de azt nem az exakt történettudomány, hanem a hit ragadja meg. „Ha valaki Jézus feltámadását valóban meg akarja ismerni, annak nincs más választása, mint a hit. A Feltámadotthoz más nem vezet.” (Lohfink).

Néhány utalás

Az exegetikai előkészületnél főképpen Esko Haapa: Matteuksen evankeliumi c. műve vonatkozó részleteit használtam.

Magyar nyelven elérhető Karner Károly: Máté evangéliuma.

A párhuzamos Márk-szöveg alapján íródott, de a szövegtől különbözőség figyelembe vétele után ehhez a textushoz is kitűnően használható dr. Próhla Károly kidolgozott prédikációja az Örömhír c. kötetben (133—137 old.).

A LP 1959/2. számában Benczúr László írt a textushoz meditációt és igehirdetést.

Az Evangélikus Élet 1959. márc. 29-i számában D. dr. Vető Lajos dolgozta fel a textust.

Megfelelő kritikával rendkívül érdekes és roppant tanulságos a feltámadás kérdésének modern problematikájával kapcsolatban a r.k. Gerhard Lohfink „Bibel und Leben” c. könyvében a feltámadás fejtegetése. (Kivonatol magyarázó nyelvű ismertetése a MÉRLEG c. folyóirat 1962/2 számában).

A szöszéken

(Vázlat)

Egy hannoveri „nyitott sír” példáját szokták a feltámadással kapcsolatban emlegetni. Eszerint az elhunyt hagyta meg, hogy a sírjára kőlapot tegyenek, amely a végleges zárt jelképezi, mert nem hitt a feltámadásban. „Ez a sír soha fel nem nyílik” — íratta a sírkőre. Ám egy magocska megszorult a kőlapok között, s kihajtva szétfeszítette a lapokat, s „nyitottá” lett a sír.

Mi nem a természet újraéledő tavaszi erejében látjuk húsvét üzenetét, s a nyitott sír nekünk másról prédikál, mint az élet visszatérő, periodikus megújulásáról.

Húsvét nekünk Krisztusról prédikál, aki nincs a sírban. Nem azért jöttünk össze, hogy bizonyítgassuk Jézus feltámadását. Ezt még az evangélisták sem teszik, s kétezer év alatt mindig zsákutcába futott a keresztyénség, valahányszor igazolgatni próbálta Krisztus feltámadását. Mint-ha bizony emberi bizonyításra szorulna az, amit Isten cselekedett! Nem is emlékezni jöttünk arra, aki kétezer évvel ezelőtt feltámadott, aztán mennybe ment s azóta tétlenül várja, hogy megszólaljanak a Jelenések könyvének harsonái.

Mi annak az élő Jézus Krisztusnak a hívására jöttünk, akiből a jelenben van annyi, mint volt a múltban, s előttünk több van belőle, mint mögöttünk.

Azért jöttünk, mert meghallottuk a híradást arról, hogy feltámadott, s hiszünk Abban, aki tegnap és ma és mindörökké ugyanaz, s aki így erősítette tanítványait: veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.

1. *Ami megelőzi a hitet.* Nem érvek. Ismerjük Péter lépésének erejét, amikor az üres sírba lépett s rideg tényyszerűséggel konstataálta a feltekert golycsót — amint egy másik evangéliumban olvassuk. De mintha itt a két asszony nem szorult volna arra, hogy konstataáljon. Nincs arról közlés, hogy valóban beléptek volna az angyal felszólítására az üres sírkamrába. Nem az érvek, és nem a tapasztalás az, ami megelőzi a hitet.

Isten cselekvése az, s a híradás róla. Ez előzi meg a hitet, sőt ez támasztja. A feltámadás lefolyásáról egyetlen evangélium sem ad leírást, csak arról, ami körülötte történt, s a nyomában. A feltámadásról nem emberek értesültek először, s nem ők konstataálták, hanem a mennyben az

angyalok. Onnan jön a híradás arról, hogy beteljesedett az, amit Jézus mondott (Mt. 16,21).

Amikor földre jött az Isten Fia, s emberré lett, angyalok adták hírül. Amikor nyilvános messiási működésébe kezd a Jordán-parti keresztelezés-kor, mennyei szózat adja tudtul: ez az én szerelmes fiam... S most, amikor beteljesedett az, amit ő maga közölt előre, hogy harmadnapon feltámad, most sem adja emberi kézre a bizonyítást, hanem mennyei híradás adja tudtul feltámadását. A kinyilatkoztatás ez, aminek nyomán támad, és amiből él a hitünk. Onnan indul el minden Ótőle, s ezért kérjük a Miatyánkban is ezt: miképpen a mennyben, úgy a földön is. Ezért mélyedt el Luther — nem az élményben, amit a villámcsapás adott, hanem — az igében és mindig az igében, mert tudta, hogy a hit onnan indul, az igéből, a kinyilatkoztatásból.

2. *Ami a hit valóság-ízét adja.* A Feltámadotról szóló híradás valóságát három körülményen mérhetjük le.

a) a félelem. Voltak, akik halálra váltan megrémültek (az őrző katonák), s voltak akik beleremegtek a közlésbe (az asszonyok). Úgy hallani meg az élő Jézusról szóló híradást, hogy annak valóságíze legyen bennünk: félelmetes dolog. Így félt az a bibliai alak is, aki Jézushoz ezzel fordult: eredj el tőlem Uram, mert én bűnös ember vagyok. Nem magyarázunk túl az igét, ha rámutatunk, hogy Jézussal találkozni: ez a bűntudat felébredését jelenti. Csak van aki tovább tud lépni (az asszonyok, Zákheus, az imádkozó publikánus, stb.) s van aki ítéletére megreked benne (őrző katonák, Júdás stb.).

b) a „sürgető” parancs engedelmes meghallása. Továbbadni az örömhírt, indulni a kapott feladattal. A félelmekből, szorongásokból, bűnök-ből és bajokból nem úgy lehet megszabadulni, ha kellőképpen „minősítjük” és „értékeljük” azokat, nem úgy, hogy körülöttük forgunk, míg azt hisszük, hogy harcolunk ellenük, hanem úgy, hogy indulunk a kapott feladat teljesítésére. Ez igénkben a Feltámadotról való híradás további-vitele, tartalmában azzal, hogy találkozni, együtt lenni akar az övével, de itt nyílik korszerű feladat az igehirdető előtt: hogyan, mivel tud ma a keresztyénség hitelképesen szólni arról, hogy élő Krisztusa van!? Minden bizonnal azzal, hogy engedelmes Ura parancsának, s nem csak úgy ím-mel-ámmal, hanem önfeledten —,

hogy szolgálata futásában azzal a bizonyossággal tevékenykedik, hogy Urával találkozik, sőt együtt fut vele,

hogy ez a hír nem „szövegben” realizálódik az életében, hanem szolgáló szeretetben,

hogy szolgálata és futása reménységet hordoz, bizodalommal van tele, sőt optimista az ember iránt, akihez viszi a hírt, stb., végül

c) a hír lendületében él. A „félelemmel és nagy örömmel” kettős, sőt ellentétesnek látszó jellemzés az asszonyokról azt az elsődleges húsvéti örömet, annak dinamizmusát, túláradó, lüktető erejét fejezi ki, ami az élő Jézus Krisztus közelségében ragadja el az embert. Nem fáradtunk-e meg a hírvívés lendületében? Fáradttá, megszokottá, megunttá, erejét-vesztetté, cinikussá, magábahúzózóvá csak az a „keresztyénség” lehet — ha egyáltalán annak lehet még nevezni —, amely elvesztette kontaktusát élő Urával.

3. *Ami a hitnek nemcsak íze, de ereje.* Az ereje az, hogy meglátja Ót, hogy találkozni fog Vele. De kivel? Azzal a Krisztussal, akiről Luther a II. hitágazat magyarázatában olyan melegen szól. „Az én Uram... — ez nem emlékezés, és helyet sem enged annak a tűnődésnek, vagy bizonyítás-követelésnek, hogy feltámadott-e valóban. Ezért szól Luther

olyan jelenvalóan a Feltámadotról (Benzúr idézi a LP 1959/2-ben). Sokszor gondolkodom azon, szerénység volt-e Jánostól, hogy önmagáról mindig azzal a személytelenséggel beszél, hogy „a szeretett tanítvány”. Azt hiszem, ez nem szerénység részéről, hanem vallástétel a kincséről. A jelenvaló Ura jelenvaló és ható szeretetét hordozta a lelkében. Valami volt a lelkében — nekünk mintha kiesett volna valami a lelkünkéből. Nem, nem a hitről van szó elsősorban, ami hol erősebben, inkább hol gyengébben él bennünk! Az élő Jézus Krisztusról van szó! S arról a túláradó örömről, amit a jelenléte indukál, s arról a szorgos, önfelédtszolgálatról, amit végzünk — nem azért, hogy „bizonyítsuk” vele a hitünket, hanem azért, mert mit is tehetnénk mást, hiszen ő jelen van!

D. Koren Emil

Laikus kérdések és szempontok Mt 28,1—8-hoz

Az asszonyokat meglepi az, amit a sírnál és a sírban látnak. Félnék is, ezért is mondja nekik az angyal, hogy „ti ne féljetek”. De miért félnek? Miért vannak meglepve? Talán azért, mert másra voltak felkészülve? Úgy látom, hogy Jézus feltámadása nem olyan „egyszerű és sima dolog”, mint aminek mi — különösen húsvétkor a templomban tartjuk. A húsvéti gyülekezet tekintélyes része számára egyáltalán nem természetes, hogy Jézus feltámadt. (37) — Érdekes, hogy a karácsonyi és a pünkösti történetben jelen van a „főszereplő”: a gyermek Jézus és a kiáradó Lélek. A húsvéti történetben csak az üres sír látható, s egy üzenet van a középpontban: „Nincsen itt, mert feltámadott”. Nincs ennek valami különleges jelentősége? (37) — Földrengés és angyal leszállása együtt szerepel az igében. A történetnek nem ott van az „izgalmas pontja”, hogy az események mennyire voltak természetfelettiak, hanem ott, hogy akik „sírnézőbe” mentek, azok végül emberekhez jutottak az üzenettel. (37) — Az örök nagyon megijedtek és halálra váltak, amikor az angyalt meglátták. Az asszonyok viszont, ha meg is ijedtek, nem futottak el, hanem meghallgatták az angyal szavát. Nagy örömmel vitték a hírt a tanítványoknak. Szívükből azért nem oszlott el a félelem, mert talán maguk sem hitték el egészen azt, amit aztán tovább mondtak? Az evangéliumi történeten végighúzódik a félelem. Nemcsak az örök, hanem az asszonyok is félnék, méghozzá „következetesen”, kitartóan, miért? (37) — Mindig a feltámadott Krisztust kell prédikálni. A mai ember nem érheti be azzal, hogy belepredikálják azt, hogy az Isten él és mindent lát. Sokkal hitre vezetőbb Jézus feltámadásán keresztül „megfogni” az embert, mert az egyedülállóan nagyszerű tény. (41) — Tudom, hogy a legnagyobb vagyok kicsinyhitű: a feltámadásban! Úgy érzem, túl absztrakt a mai embertől egy 2000 éve feltámadt Krisztus minden húsvétkor való feltámasztása. Számomra húsvét valósága Krisztus teljes emberségén át közelíthető meg. Az emberré lett Jézust látva nem lesz oly mitikus húsvét csodája. Nem túl irreális 1971-ben a feltámadás hirdetése? (41) — Teljes keresztyén csőd a vallásoskodás, melyből hiányzik a feltámadásba vetett hit. Ez az egyetlen, mely perspektívát biztosít a mai társadalomban a hívőnek. A húsvéti hit a keresztyén ember „többlete”. Fenséges a húsvéti történet, Krisztus zseniális egyedülvalóságát hirdeti az, amit az Atya vele tett: legyőzette általa a halált! (41) — El nem évülő újdonság az, ami húsvétkor történt. Hatalmas félelemtől szabadít meg húsvét realitása: halálgyőzés, bűnbocsánat. Nem moderneskedni kell erről az ígéről és húsvét tényéről, hanem „bizonyosságot tenni” a szó igazi nemes értelmében Jézus nagy győzelméről.

HÚSVÉT MÁSODIK NAPJA

Máté 28,9—15

Igaz tanúk — hamis tanúk

Húsvét másodünnepe a feltámadott Krisztussal való találkozásról, Krisztus feltámadásának bizonyosságairól beszél. Perikópánk összhangban van az emmausi tanítványokról szóló ógyházi evangéliummal (Lk 24, 13—35) és a Péter apostol bizonyosságtevéséről szóló epistolával (Cs 10, 34—43). E másodünnepen tehát nem a feltámadás tulajdonképpeni tényére, hanem a húsvéti evangélium diadalmas hódító útjának a kezdetére koncentrálnak az egyház.

Az „articulus stantis vel cadentis ecclesiae” ma a feltámadás kérdésével kapcsolatos. Nem annak mikéntjével — erre néhány apokrifuson kívül egyetlen evangélium sem tér ki, nem is térhet ki, mégcsak nem is a történetiségével — hiszen ugyanakkor a hit tárgya is volt — hanem a feltámadásról szóló híradás hitelességével.

A hiteles, *igazi tanúk* történetünkben *Jézus nőtanítványai*. Ők az a 0-kilométerkő, amelyhez a keresztyén egyháztörténelem minden bizonyosságtevésének szála visszafut, úgy, amint országútjaink km-jelzései a Lánchíd budai hídfőjének 0-kövéhez. A tanúk két évezredes szakadatlan láncának ők az első szemei.

A *hamis tanúk* ugyancsak két évezredes láncolatának is a kezdeténél vagyunk azonban textusunkban. *Pilátus őrei* ezek. Döbbenetes, hogy a hazugságra való felbujtók Isten főpapjai és írástudói voltak. Ők az egyháztörténelemben oly sokszor jelentkező vallási fanatizmusnak a szellemi ősei. Számukra a nagypénteki sír volt az öröm, amelyet a feltámadás fordított át tehetetlen gyűlöletté és átgondolatlan hazugsággá.

Az igaz és hamis tanúk egy ponton önkéntelenül is találkoznak. Arról tesznek bizonyosságot, hogy *valaminek történnie kellett húsvét hajnalán*. Enélkül a „valami” nélkül ugyanis történetileg érthetlenné válik a keresztyén egyház keletkezése.

A feltámadás kérdésében soha nem voltak és ma sincsenek *semleges tanúk*. Egyetlen mai lelkész sem és a minket hallgató gyülekezet sem háríthatja el magát az égető kérdést, hogy hol áll és mit vall. Az egyház jövője függ a húsvét kérdésében történő állásfoglalásunktól.

Ezért kell a mai textusunkban szereplő két embercsoport örök magatartásának tükrébe belenézniük, mielőtt a szószékre lépének.

1.

A két részre tagolódó textus első két verse (9—10) szól az *asszonyoknak Jézussal való találkozásáról*. Ennek a jelenetnek a *színhelye az üres sír* Arimáthiai József temető kertjében. (Ebben az összefüggésben jó felfigyelnünk arra a megállapításra, amelyet néhány évvel ezelőtt mondott el akadémiai értekezésében a neves heidelbergi egyháztörténész, Hans von Campenhäusen, hogy ti. az üres sír tényét történetileg is hitelesnek lehet elfogadni.)

Sem a húsvéti üres sírnál, sem szeretteink sírhalmánál, sem másutt a keresztyén életben nem teremt más új életet és nem ajándékoz meg más új reménységgel, mint a feltámadott Jézus Krisztussal való találkozás.

A „hüpanthaó” ige aorisztosza világosan jelzi, hogy a velük szembejövő Jézussal találkoztak a sírtől Jeruzsálem felé tartó asszonyok. Máté

bizonyára nem másért hangsúlyozza, hogy „megragadták a lábait”, mint annak bizonyítására, hogy nem szellemmel álltak szemben, nem vízió-juk volt csupán. Ugyanezt hangsúlyozza Lukács (24,39) és János apostol is, utóbbi több ízben: evangéliumában (20,27; 21,12—13) és első levelében is (1,1).

Amellett, hogy Jézus a görög szövegben szereplő „khairere” (az arámban talán „sálóm”) köszöntéssel üdvözli őket — amelyben benne cseng az öröme és a békességre való utalás — egy negatív felszólítást (Ne féljete!) és két konkrét, pozitív utasítást ad nekik: „Menjetek el, és mondjátok meg!”

Fontosnak tartom annak lerögzítését, amiről egyes konzervatív egyházak oly szívesen megfeledkeznek, hogy a *feltámadás első tanúi* — úgy is mondhatnám, hogy mind az angyalok, mind a Feltámadott első „rendkívüli követei és meghatalmazott miniszterei” — *Jézus női tanítványai voltak*. Rendkívül visszás tehát éppen a tanúktól megvonni a bizonyágtévő szót.

Amikor a feltámadott Jézus megszólítja első tanúit, két szó ötlík szemünkbe, amin érdemes elgondolkodnunk. Az egyik, hogy „*testvéreinek*” szólítja a messze futott, többségében gyáva és tagadó tanítványait. Összecseng ezzel a Zsidókhöz írt levél 2. részének 11. verse: „A megszentelő és a megszenteltet egytől valók mindnyájan, ezért nem szégyelli őket testvéreinek hívni”. De eszünkbe juthat Józsefnek és hűtlen testvéreinek a története is. *Bengel* ezt írja Gnomonjában: „Minél nagyobbá válik Krisztus, annál bensőségesebben szólítja övéit: tanítványaim, barátaim, testvéreim.”

A másik, ami elgondolkoztató: *Galilea* említése. Aki Galilea földjét tudta otthonának (Názáret), az ott is akar — több evangélista szerint — búcsút venni övéitől. Már az utolsó vacsorakor megmondta, hogy előttük megy Galileába (Mt 26,32). Ugyanezt adták tudtul az üres sírnál a menyeyei követek is (28,7). Ha pedig a folytatásra gondolunk: az egyház „miszzióját” Jézus valóban itt, a „pogányok Galileájában” alapozta meg, hiszen jeruzsálemi és emmausi megjelenései után itt jelent meg nemcsak Péternek és a szűk tanítványi körnek (Jn 21), hanem egyes hagyományok szerint az itt összesereglett „ötszáz atyafinak” is (1 Kor 15). Máté 28,16 szerint pedig itt, a galileai hegyen adta nekik a misziói parancsot is.

E textus első verseiben benne rejlenek az egyház történelmének első csírái, és benne lüktet a „*testes veritatis*” egymást felváltó nemzedékeinek első *megbízása*. A zsidó törvények előtt nem volt érvényes a nők tanúskodása, de a többi tanítvány bizonyágtételét nem fogadta el a világ perdöntőnek Jézus perében. Ma sem bizonyítja a feltámadás történetiségét a keresztyén bizonyágtévőök tanúskodása, mégis *erre az apostoli bizonyágtévesre épült fel, és ezen áll, vagy bukik a keresztyén anyaszentegyház*. Az a keresztyén hit ugyanis, amely nem feltámadáshit — mondja helyesen *Moltmann* — nem nevezhető sem keresztyénnek, sem hitnek. (Theologie der Hoffnung, 1965, 150. o.). Ha pedig a feltámadás nem volna igazság, akkor „Isten hamis bizonyágtévőinek is találtatnánk, mivel-hogy az Isten felől bizonyágot tettünk, hogy feltámasztotta a Krisztust, akit nem támasztott fel, ha csakugyan nem támadnak fel a halottak” (1 Kor 15,15).

2.

Az alapige második részének (11—15) *színhelye a jeruzsálemi főpapi tanács*. Itt fogan meg a tanítványok megrágalmazásának és a *hamis tanúskodásnak* a gondolata, mégpedig az „istenfélő” zsidó papi fejedelmek agyában. Hiszen ők kérték az órséget Píllátustól, aki megengedte nekik,

hogy az úgysis rendelkezésükre álló templomi őrségből egyeseket három napra a lezárt és lepecsételt sziklasírhoz állítsanak (Mt 27,6).

A Palesztinát megszállva tartó római katonaság sok nehézséget okozott Jézus korában a zsidó vezetőségnek és a népnek egyaránt. Joachim Jeremias írja egyik könyvében (Jerusalem zur Zeit Jesu, 1963³, 141. o.), hogy a judeai zsidók a rájuk kirott 600 tálentum évi adó mellett állandóan ajándékokkal és titkos pénzekkel vesztegették meg a római hatóságokat. Oly nagy összegek voltak ezek, hogy számszerűleg nehéz is kifejezni. Ilyen dugpénzekkel lehetett pl. sok előnyt jelentő római polgárjogot is vásárolni. A római zsoldban álló katonaság jól ismerte a judeai viszonyokat, és kihasználta a zsidók kiszolgáltatott helyzetét. Hogy napirenden voltak a jogtalan követelések és megvesztegetések, azt közvetve Keresztelő János szavai is bizonyítják, hiszen néhány lelkiismeretében megrázott katonának nem véletlenül mondta többek között azt is, hogy elégedjenek meg a zsoldjukkal (Luk 3,14).

Ennek ellenére, nem biztos, hogy a sírnál római katonai őrségről volt szó. Több mai kutató szerint ui. ezek aligha vállalták volna azt a mentésül szolgáló hazugságot, hogy a sírnál elaludtak. Jeremiás szerint valószínű, hogy abból a zsidó templomi őrségből — amolyan főpapi rendőrségből — rendeltek ki egyeseket (i. m. 203. o.), úgy, ahogyan az Jézus elfogatásánál (Máté 26,14k), utóbb a tanítványok (Cs 5,17k) és az első keresztyének letartóztatásánál (Cs 26,10—12) történt.

Számunkra most nem az a fontos, hogy római vagy judeai őrség állt-e Jézus sírjánál három napon keresztül. A döntő tény az, hogy nem vették észre a sír megnyílását, és nem tiltakoztak a főpapi megvesztegetés ellen. „Akiknek félelmüknél is nagyobb a pénzszeretetük, azok mindig készek a hazugságra” — írja Bengel.

Az a vád, hogy Jézus holttestét a tanítványok lopták ki a sziklasírból, nemcsak a zsidók között terjedt el, hanem állandó téma volt az egyháztörténet folyamán egyes körökben „mind e mai napig”. Celsus (Kelsos) „Logos aléthesis” c. 2. századi keresztyénellenes iratából a keresztyénségen belüli nagy racionalistákon át (pl. David Strauss, Ernest Renan) egészen napjainkig végighúzódik történelmünkön az a vörös fonal, amelyek képviselői tagadják Jézus feltámadását, és együgyűnek tartják a feltámadáshitet.

Ma már egyre kevesebben veszik tekintetbe a durva csalási, tévedési vagy „összeesküvés elméleteket”, de ezek új változatai mindig könnyen megindítják az emberek képzelőerejét. A modern liberalizmus és a konzervatív fundamentalizmus végletei között nekünk az elő hitből fakadó élő reménységet kell megszólaltatnunk a szószékeken. A hamis tanúkkal szemben nem a polémia, hanem az első tanítványok tanúskodásához való meggyőződéses csatlakozás a feladatunk.

A ma nemzedéke ugyanakkor messzebbre és mélyebbre láthat az ősknél, és szélesebb dimenzióban tekinthet a húsvéti üres sír mellől a világ égető kérdéseire. A ma keresztyén embere nemcsak azt tudhatja, hogy Jézus ügyét, értünk történt feltámadását az őriző katonák sem tudták megakadályozni fegyvereikkel —, hanem azt is, hogy ugyanakkor azt sem Péter kardja, sem a régi vagy újabb „keresztesháborúk” nem tudják elősegíteni! (Vö. Lp, 1959/2, 125. o.). De azt is tudjuk, hogy ha az őrizőknek volt is valamelyes húsvéti öröme — pénzhez jutottak — az igaz tanúk igaz húsvéti öröme ennél sokkal nagyobb és sokkal teljesebb.

Dr. Fabiny Tibor

A nagypénteki időszak sok kegyetlenségével, kínzásaival, fájdalmaival, szenvedéseivel mindig olyan borzalmas hangulatú volt, és e borzalmas eseménysorozat után a mi Megváltónk feltámadása olyan öröm volt előttem, hogy a 11. versből a 15-ig soha nem figyeltem fel, s ezért soha probléma nem volt előttem. Ha igaz volna az, amit a katonák „beszajkózva” mondtak, hitünk valótlanságon alapulna. De hála Istennek, hogy nem így van! (30) De miért Galileát jelöli meg Jézus találkozási helyül? Hiszen Ő akárhol megjelenhetett volna. Ez a pogányok Galileája! (Mt 4,15) Jn 1,47 és 7,41 szerint aligha reméltek innét valami jót! Annak az írásmagyarázatnak van igaza, aki szerint Galilea volt Jézus otthona, tehát ő csak „odahaza” található meg? Vagy annak, akitől azt hallottam: Jézussal csak úgy találkozhatunk, ha vállalkozunk az önmagunk megtagadásának „hosszú útjára”? (30) — Engem ez ragadott meg az igében: szembe jön velünk Jézus és beszél velünk. Aki Istént keresi, annak lehetséges találkozni a Feltámadottal. Voltak szemtanúi a Feltámadottnak! Sokszor azoknál mi sem vagyunk különbek, akik a sírt őrizték. Vagy alvó keresztyének, vagy a Feltámadott mellett „elmenők” vagyunk. A 11—15 versek képviselik a köznapi életét, ahol bizony sokszor érdekek hajtják az embereket a legkülönbözőbb eszközök igénybevételében. (30) Sok embernek van ma kérdése a feltámadással kapcsolatban. De látjuk, hogy Jézust már „akkor kikezdték”. De a kicsi emberöltők jönnek és mennek, az Ige örökké megmarad. (30) — Micsoda összefogás van emberek között, akik pácba kerültek: hazugság, megvesztegetés, csalás. De Jézus feltámadása éppen arra int, hogy nekünk embereknek a jóra kell összefognunk, s a fantázia minden erejét össze kellene szednünk az emberiség javára! Nem szabad menteni a bűnt, de mindent meg kell tennünk az életért. (30) Baj-e az, hogy mindent tudni szeretnénk, olyat is, amiről nincsenek, de nem is lehetnek tapasztalataink? Bűn-e az, hogy azután érdeklődünk, milyen lehetett a feltámadott Krisztus? Jézus ismerhette fel először a sírtól futókat, hiszen ő köszöntötte őket először. (39) — Jézus szava a megnyugtatás után mindenekelőtt a küldés! Felszólítás, az igazság közlésére. Ne rémhírt terjesszettek, hanem azt, hogy találkozunk Galileában. Az emberi hiszékenységet kiszorítja a hit? A megvesztegetésről szóló híradást tekinthetjük-e Jézus feltámadása melletti legnagyobb bizonyítéknak? (39) — Hiányosnak érezzük a tudósítást, hisz egy szó sincs arról, milyen intézkedéseket tettek Jézus felkutatására a „sírból való eltűnés” után. Eltűntették, vagy feltámadott ez itt a kérdés!? A lefizetés, vagy a megvesztegetés tényét egy jól működő nyomozó iroda leleplezi. Mi lett a folytatás ezen a vonalon? Krisztus vonalát ismerjük! Nem lenne hitelesebb, ha mindkét oldal alakulását Jézus felkutatására a „sírból való eltűnés” után, bizonyíték arra, ami ebben a vonatkozásban bővebb anyagot, vagy talán bizonyítékot is közöl? (39) — Az ígéhirdetés „szabályai” megengednek-e olyan hangvételű ígéhirdetést, amelynek címe ez lehetne: Ami a Bibliából kimaradt? (39)